

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 22 ianuarie 1992

1 (100)

Și totuși...

La doi ani de la schimbarea de regim social și politic a României, societatea civilă românească e încă deurtă de a-și fi probat în chip convingător existența nouă, racordată la stemul de exigențe al democrației și rigorile statului de drept. Pașii care s-au făcut într-o atare direcție — contestabili — au fost la răstimpuri intracaracși de vestigiile totalitarismului, noua mentalitate răzbată greu, parte greu, prin desisul încă viu al mentalității comuniste, omul nou la care visa dictatura ceaușistă și pe care-l credeam doar un proiect monstruos se dovedește a fi chiar o realitate prinantă, în fine vechea mișcare deango — un pas înainte, doi înapoi — care să se verifice în destule domenii de viață sociale, nu numai în viața politică. Să mai adăugăm la asta toate efectele contemporane ale tradiției noastre răbdări, mai mult un pseudonim al indiferenței, printre care apatia — tot mai pronunțată la nivel de masă — și defetismul — și el în expansiune. La umbra încăpătoare a acestora a reinceput să crească în ție ciuperca otrăvitoare a suspiciunii, corupției, minciunii și duplicității care regimul comunist a cultivat-o sistematic și la scară națională. Și totuși să nu cădem, la rindu-ne, într-un lă păcat autohton, cel al înlocuirii cșinunii prin vaiet. Să lăsăm de-o parte vaietul și perspectiva catastrofală asupra prezentului și viitorului și să reținem că dincolo de atâtea piedici surite, de la rezistența vechilor structuri la recurența mentalității comuniste, societatea civilă românească nu mai este astăzi nici atât de controlabilă și nici atât de omogen amorfă ca dinioară. În citeva rinduri și-a arătat adevăratul profil, mai clar de la un eveniment la altul. A se vedea diferența dintre cum a primit ea prima mineriadă și cum a primit-o pe ea de a patra. Prilejuri de afirmare a spiritului civil demn de o lume democratică și liberă se vor mai ivi. Un asemenea prilej poate și trebuie

să fie apropiatele alegeri administrative locale. Garantarea sau asigurarea caracterului lor liber, democrat și corect nu-i doar o treabă a puterii executive de la această oră, a oficialității în genere, este și o treabă a societății civile în ansamblu. Cu cât numărul observatorilor din partea acestora va fi mai mare cu atât șansa de reducere a suspiciunii va fi mai mare. Nemaivorbind că implicarea mai largă a reprezentanților diverselor categorii ale societății civile în asigurarea desfășurării corecte a alegerilor, pe tot parcursul acestora, ar obliga comisiile electorale, de jos pină sus, la un maxim de concentrare în litera legii și, totodată, ar înlătura în bună măsură temeiul neîncrederii. În această ordine de idei, am semnalat inițiativa Uniunii Scriitorilor din România, instituție — cum se știe — independentă politic, de a recomanda membrilor săi participarea în calitate de observatori la apropiatele alegeri din februarie, atât pe lângă secțiile de votare cit și pe lângă comisia electorală centrală. Poate că și celelalte uniuni de creație precum și atâtea alte instituții politice independente vor urma acest exemplu. Ar fi, pe de o parte, în folosul realizării dezideratului de corectitudine a procesului electoral și ar fi, mai ales, o dovadă de maturizare politică și de conștiință de sine a societății civile românești. Cu atât mai mult cu cât în evoluția generală a vieții social-politice românești nu mi se mai pare posibilă — din motive deopotrivă interne și contextuale — o întoarcere la totalitarismul comunist. În schimb drumul spre democrația reală poate fi întârziat. Rolul afirmării societății civile în problemele sociale și politice ale zilei este de a limita întârzierea. De aceea, repetăm, prilejul proximalor alegeri ni se pare cit se poate de potrivit pentru o despărțire mai netă a apelor de uscat. A apelor vechi și stătute ale lumii comuniste de uscatul proaspăt al lumii cu adevărat libere.

„L”

Număr ilustrat cu lucrări de Georgia Lavric

FERNANDO ARRABAL

la pag. 11

interviu cu

KIRIL KOVALDJI

la pag. 15

Pastel

Toamnă și în parcul castelului aceiași soldați
Care stau în pușcă așa cum ar sta în sapă
Și aceleași case pustii stăpinite de duhul lui
Care uneori scapă

Și mă urmărește pe toate cărările.
A căzut comunismul, mă trezesc strigînd în imensa cazarmă,
A căzut frunza, îmi răspunde prudent un soldat,
Cu ochii la Carol I și cu mina pe armă.

Ileana Mălăncioiu

9242

9242/06

semn

Casa în flăcări

Tot ce mi se întâmplă mie — mi se datorează. Dacă mine, pe cînd voi traversa o stradă, mă va călca un automobil acest automobil va fi ieșit, în prealabil, din mine însumi. Da, ciudat, din mine, cel care nici n-a văsat vreodată să aibă — nu în el însuși, ci măcar prin jurul casei sale — un automobil.

Cu peste două mii cinci sute de ani înaintea noastră, a erei noastre, căci eră e pentru mine ziua de azi, cînd încă există, Gotama Buda Sakyamuni spunea, și spusele sale au fost notate de discipolii săi după ce el însuși a dispărut: „Nici în ceruri, nici în adîncul mării nici, dacă te ascunzi departe, în crăpăturile munților, nu vei găsi un loc unde să scapi de fructele acțiunilor tale rele.“ După cum, printr-o logică simplă, aflăm că, dacă ai vrea să te ascunzi de efectele faptelor, acțiunilor tale bune, ia răși nu ai putea. Și asta pentru că toate sînt în tine însuși, din tine pornesc și în tine se vor întoarce. Tu ești țarina purtată pretutindeni în ea te vei întoarce fără să o fi părăsit vreodată, vreo clipă, în cursul trecătoarei tale vieți pămîntene. Nu ești decît o formă, ceva mai zburcumată decît celelalte, a țărinei pe care dealtfel o și calci în picioare. Singura ființă ce-și calcă, permanent, în picioare, și trupul și sufletul. Și poate tocmai de aceea și vorbește atîta despre aceste două cuvinte, îndărătul cărora, cine știe dacă nu am găsi același lucru.

Celor care-și imaginează că mereu altcineva și altunde este cauza răului ce li se întâmplă — cu riscul de a părea prea cruzi — trebuie să le repetăm zilnic, știind în același timp că e în zadar: numai din voi pornește totul, orice vi se întîmplă voi sînteți cei care ați provocat întîmplarea.

Și mai făcînd un pas în jos, către viața noastră de zi și noapte, aici în România post-ceva și pre-altceva (utilitatea politică a botezării lucrurilor vechi cu nume noi — Gustave Le Bon, în Psihologia mulțimilor, carte pe care ar trebui s-o citească și mulțimile însele) chiar noi toți sîntem pricina răului. Sigur că e greu să suportăm acest adevăr, mai ales cînd te găsești în fața întrebării dacă să mori sau nu, dacă vei supraviețui și acestei încercări sau nu. Cumpărătorul nu-și va putea niciodată introduce în cap ideea că el a mărit prețurile pe care le „practică“ negustorul, iar nu acesta din urmă. Sigur că, urmărind cu atenție lucrurile, faptele și persoanele, vom înțelege chiar și exactitatea acestui paradox cam de puțin banal. Dar vom înțelege vreodată, oare. Doamne, că avem a ne răfui numai și numai cu interiorul nostru pentru tot ce ni se întîmplă, chipurile, în exterior?

Karma. În credințele Indiei, este acea forță care ne leagă în lanțul reîncarnărilor, deci al imperfecțiunilor, căci perfecțiunea, iluminarea, printr-o karma de altă valoare, îl scoate pe jns dincolo, în vesnicia numită nibhana sau cum se știe la noi, nirvana. Ea, karma, este și cauza și efectul actelor noastre în același timp. Asupra acestora din urmă, deci, ar trebui să ne concentrăm și nu o facem deloc. Ne supărăm mereu pe dl. Ilescu, ne supărăm pe dl. Stoiljan și pe alți domni care au fost altceva, rebotetază-i adică, așa cum ne învață Gustave Le Bon mai sus, dar nu încercăm nici o clipă să deschidem ochii asupra propriilor noștri ilesți, stoiljani, romani interiori. Care adică, intră — în procent mai mari sau mai mici — în compoziția nu numai chimică a ființelor noastre, luate pe rînd și pe urmă deodată, sub forma unei mase, a unei mulțimi.

Dar dacă ei intră în componența noastră, atunci — nu-i așa? — putem să ne mai războim cu ei, să-i b'amăm, să amendăm sever existența lor, căci pe noi ne blamăm existența noastră personală o amendăm sever? Da, numai cu condiția să fim conștienți de întregul proces interior, pentru a-l putea cuprinde cu ființele noastre pe cel din afară.

Tot Buda ne spune că lumea aceasta e o casă în flăcări, din care noi, ca niște copii inconștienți, nu vrem să fugim. Cel superior trebuie să ne momească pentru a ne scoate din ea, acolo unde nu e suferință și bucurie.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Festivismul rațiunii

Îmi continui paranteza. Luna decembrie, partea a doua a acestei luni ar trebui, din 1989 încoace măcar, să fie apa tămăduitoare care să aducă suflurilor noastre înșănătoșirea: murind un an păcătos și născîndu-se Domnul în această perioadă, cînd prinosul de sînge ar putea să reinvie „bucuria de a fi“ și să supraalimenteze festivismul rațiunii revoluționare anuale... Sacrificarea porcilor acum, simbolică sau nu, făcînd și ea parte din acea doctrină a extazului și a comuniunii mistice cu lumea de dincolo: porcii fiind vinovați de toate! Vinovați, în lumea celor ce cuvîntă, în orice caz, în funcție de un sistem de valori, de o morală publică, de o ideologie...

Fiindcă nu pot să uit: imediat după votarea Constituției F.S.N.-iste de către „popor“, ce „sărbătoare“ a putut să urmeze? Incredibil, a urmat achitarea inculpaților din Procesul C.P.Ex., a tuturor inculpaților: în 12 decembrie! Achitare a foștilor membri ai C.P.Ex. al C.C. al P.C.R. acuzați de infracțiunea de favorizare a infractorului la genocid și condamnați la 25 martie 1991 la pedepse derizorii (cu închisoarea pe termene variînd între 2 și 5 ani, doi ani trecînd deja de cînd sunt anchetati și judecați sub stare de arest), între ei fiind și ideologul acela vîndut Diavolului comunist scriitorul cu călimările la briu pline de sînge revoluționar timișorean, Dumitru Popescu-Dumnezeu, cum scriam și în episodul trecut. Achitare a foștilor membri ai C.P.Ex. în urma recursului și schimbării încadrării juridice, din infracțiunea de genocid și infracțiunea de favorizare a infractorului la genocid, în infracțiunea de instigare la omor deosebit de grav — la cererea Direcției procuraturilor militare din Procuratura Generală a României? Nu tocmai... Culmea, Curtea Supremă de Justiție, secția militară, nedînd cîștig nici uneia din infracțiunile formulate și achitînd în totalitate foștii membri ai criminalului C.P.Ex., la 12 decembrie 1991, prin instanța sa de judecată, țînd cont numai de recursul inculpaților prin care cîcă ei își motivau convingător nevinovăția! Fiind astfel, sfidător, reformulată punerea în libertate: tocmai în preajma aniversării a doi ani de la tragica noastră Revoluție defurnată...

Jalnică perspectivă: să ajungem să avem o mie de morți în 16—25 decembrie 1989 și să nu avem prinși nici teroriști, nici condamnați — complici ai lui N. Ceaușescu...

Interesant, totodată, că a doua zi după votarea Constituției noi au fost făcute publice, duă atîta amar de vreme, sentințele în procesul „Iotului Timișoara“, la aceea acțiune penală privitoare la cel 25 de securiști, milițieni, activiști de partid și de stat: cum a sunat dreptatea în cazul lor? Opt din ei au fost condamnați,

inculpatul Macri Emil a decedat timp, zece din ei au fost amnșase au fost achitați „din lipsă de be!“ Extraordinară justiție poționară avem... Acum, normal, lo recursul celor condamnați din „mișoara“, vom putea să ne aste niștii să fie, la rîndul lor, eliberati „stiuțional“, să li se schimbe în juridice și să fie grațificați: după ce președintele I. Ilescu vles președinte de țară la...

Astfel că, e clar, apele tămăvârsate prin albie oficială în lunrbrie 1991 nu au venit să limpezere rite în România, nici pe departe venit să le tulbure și mai tare, e tem de care nu putem scăpa...

În sfîrșit, în legătură cu scriitorboratorionist — promotorul totalului cauzist și adept al genocidului Popescu-Dumnezeu, ce să mai speranta că a lesit cu bine din foamei... În interviul publicat ziua pronunțării eliberării sale tice, D. Popescu-Dumnezeu declgata să se reapuce de scris „pe odată devenit liber, plin de „proterare“, obsedat cîcă de „tribula cietății românești“ din decursul jumătăți de secol... Sigur, pentru sa rămînd deschise în continuare acelei părți a presei care nu blemă economice și financiare, blemă de conștiință postrevoluțio-

România Mare, Totuși Iubirea, M Democrăția, Socialistul sau supliterar al ziarului Adevărul sau, teratoral, ce mai contează...

Liviu Ioan St

(va urma)

Vorbe de pe corabia
lui Sebastian

● ION ILIESCU (despre Petre Roman, 7 ianuarie, la Cotroceni): „Un play-boy politic care s-a cățărât la putere, apare toată ziua la televizor pentru a-și forma o imagine de om aplecat la necazurile poporului, unul dintre acei fripturiști apăruiți cu duimui după revoluție“. (Citat după *Expres Magazin*) ● GHEORGHE DUMITRĂȘCU: „Nu trebuie să omitem modul în care președintele a ajuns președinte și de unde a ajuns președinte“. (AZI) ● „F.S.N. din nou ridicol“; „Amintată de mai multă vreme, vizita jderului național al FSN, ex-premierul Roman la Brașov, s-a săvîrșit ca din întîmplare...“; „Cîțiva suporteri l-au așteptat toțuși: o cetățeană i-a pupat mîna“; „Citeva femei au leșinat — altele au plîns fericite că-l văd, una a declarat că-l visează noaptea“. (MARIUS PĂTRĂȘCU, reportaj în *România liberă*) ● ALEXANDRU BRAD: „...Cine crede că P.R. (Petre Roman, n.n.) a fost și este un emanat al lui 22 Decembrie, se înșală“. (Dimineața) ● XANTIPA: „Nu este întîmplător, desigur, că «Dimineața» este aceea care a și inaugurat primul ziar de curte intitulat, deocamdată, «Palatul Cotroceni»“. (AZI) ● DORU LIONĂȘESCU: „Nici unul dintre polițienii noștri născuți peste noapte nu a învățat măcar prima literă a alfabetului unei democrații autentice: demisia. Nici președintele Ilescu, nici fostul premier, nici președinții celor două camere ale Parlamentului, nici membrii guvernului, și, cu atît mai puțin, nici directorul Serviciului Român de Informații nu știu sau nu vor cînta aria demisiei din concertul democrației, în pofida gafelor poitice“ etc. (Tineretul liber) ● HORIA TABACU: „Nu ne vindem prostia“. (Expres) ● ANONIM: „Se deșteaptă lumea, se deșteaptă! Că Odiosul a fost asasinat s-a prins, mai rămîne să înțeleagă cine a dat comanda, că în nici un caz român n-a fost! Păi și-ar fi întînat românii Crăciunul? Aici ori o mină mozaică a fost, ori huno-catolică!“ (Glasul) ● ALCIBIADE: „Deșteaptă-te române, nu mai fi papă-lapte că s-au pus veneticii pe grumazul tău și pină n-or spăla bine brișca în tine nu te-or lăsa! Aici vrei să ajungi?“ (România Mare) ● ILIE NEACȘU: „Sub presiunea Occidentului, îndeosebi a americanilor, englezilor, francezilor și germanilor, Gorbačov i-a îndepărtat, unul după altul, pe toți liderii țării lor frățești, cărora le ofcriste diverse ordine și medalii pentru eforturile depuse în dezvoltarea orînduirii comuniste. Scenariul sovieto-american a mers snur cu toate statele est-europene, cu excepția României, la conducerea căreia se află de aproape 25 de ani ani Nicolae Ceaușescu, un adversar cu adevărat de temut, atît pentru Gorbačov și Bush...“ (Europa) ● ANONIM: „și ea simți sperma lui fierbinte stropind-o pe burta... Orgasmul era deplin, continuu, aidoma unui ciocan mare, minuit de un demon în delirul lui interior“. (Bordei) ● LUDOVIC SPIESS: „Vor curge multe lacrimi în Ministerul Culturii“. (Interviu, în *Flacăra*) ● ȘTEFAN AGOPIAN: „În timp ce toată țara moare de foame, guvernul are bani să redeschidă lucrările pentru Canalul Dunăre-București“. (Cotidianul) ● FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU: „Uitării a fost dată și comisia Berevolesți, documentele scoase la lumină fiind o dovadă prea

stînjenoare a continuității de metode și obiective- (România liberă) ● De la CEZAR ANDREESCU adunate: „Tot mai multe lucruri interesante se spun despre cel mai iubît gîinar al poporului, Corneliu Vadim Tudor“. (Cuvîntul) ● „Tînărul și talentatul ziarist Mihai Antonescu a fost concediat de patronul Max Bănuș de la «Europa liberă». Unul dintre motive? A publicat o anchetă din care reieșea că dl. Vadim Tudor este «Cel mai mare ga-

zetar al anului 1992...“ (R.M.) abia a început... Oricum, bălatu o pedeapsă mai aspră. ● CEZAR DREESCU, MIRCEA IOVAN: „Iul Harosa, fost pină la revoluție redactor la Editura Meridiane...“ (tu) Chiar colonel, Viorele? ● ADE: „Vineri, 10 ianuarie, dl. Tudor a acordat un amplu interviu lui național al televiziunii din M reprezentant de domni Björn Efinn Haug. Pentru curioși, menț toate interviurile acordate de ș amintit presei mondiale sînt nere te, omul nu pretinde și nu prim solut nimic pentru așa ceva“ De, suflet, caritabil... ● GHE PREDA: „După un timp, suge d ce mai rar, după care îi elibere și prăpădit, coborînd sărutările p re și privindu-l duios, nicidecum tă“. (Prostituția)

Petre S

La moartea lui Tudor George

„Eram focusul goliard“

Te poți salva de „teroarea istoriei“, apelînd la un topos cultural din secolul al XII-lea? Da, pare să ne spună destinul ultimului mare „singaporean“, neasemuitul poet Tudor George, te-mutul Ahoë, pe care am avut îndoliatul privilegiu de a-l petrece pe ultimul drum zilele trecute.

De ce mi se pare că Tudor George a sfârșit în glorie, inconjurat de cete îngerești, el care a trăit toată viața după codul unei etici a provizoriului, unei etici a „intervalului“ ca să folosesc expresia lui Pleșu? „Contractu-i ferm cu Moartea — spunea Tudor George — vinde-i trupul“, salvându-ți Spiritul, se înțelege. Și iată, convingerea-mi fermă — și asta înainte chiar de a-i vedea fruntea și liniștea bizantină de pe chip la slujba înmormîntării din capela Sfintei Vineri — este că Tudor George și-a mîntuit suflul, sacrificându-și lutul. Paradoxul este că el, ca și alți bravi „goliarzi“ de la „Singapore“, și-a găsit mîntuirea, „verticalitatea“, lîngă paharul păcatelor, și nu pe altarul virtuților ipocrite, al fariseismului. Flacăra inimii lui Ahoë a fost întotdeauna de partea vameșilor și a păcătoaselor, a acelor disprețuite și neprețuite ierburi de leac, pe care sfîntul adevărat le strîngea din șanț de drum, asemeni pelinului negru, ca să le „pună pe rană“. Nu „trubadur de curte“ a fost acest „leu furios“, nobil și delicat în furiile sale inspirate de zei, ci tragic, rătăcitor bufon sacru, adevărat poet învătăț, ieșit parcă din aspra cerbicie a mîndărilor, ca să răcnească Adevărul nu în pustie, ci din han și din tavernă în tavernă, el, Adevărul, mai putea fi rostit.

Cu un trecător pahar de vin într-o mînă și un veșnic sonet în cealaltă, făptura lui Ahoë a ars ca o flăcără și iată, nu s-a stins, ci s-a „mutat de la noi“, și a urcat spre cer petrecuț de rugăciunile (Doamne, cât de sfinte!) atîtor cerșetori cînștii și atîtor „sufletiste fără protocol“, care își simțeau răzbnunată ursita în strigătul lui Ahoë, ce zguduia cărciumile! Cine și peste cît timp va mai transforma dispararea noastră în strigăt de victorie, o, voi, preoți neștiuți ai sîrdciei anonime și umilinței, martiri ai ipocriziei altora, sacerdoți ai foamei? Iar nouă, poezilor acestor vremi de necruțare, cine ne va mai aduce aminte că inima Poeziei are nevoie de țipăt ca să se înalțe și să nu sombreze în clisa disperării denudată de sens?

„Zenit-nadir! Nadir-Zenit!“
Știu ciclul
acestei căpieli cu laser ciclic —
în care dorul aprig mi-l multiplic,
zburcînd Iubirea-n rumenu-i fascicul...

...Nici jos, nici sus — de fapt — nici nu-i mai este
Acelui ce-n plutare
Zboară peste!“

Taina plutirii și a zborului peste, poetul Ahoë a aflat-o în iubire. Dar în afara ei, de iubire e vorba, cenușie este orice teorie...

Cezar Baltag

Între lanțuri și cătușe vindecarea întârzie

În acele zile de fiori și plîns, de Decembrie '89, încă mai plutea — sau doar ni se părea că o vedem — ceea ce se numește o „imagine miraculoasă”, adică o proiecție a unor puternice viziuni sau dorinți interioare (pe care le purtasem în noi atîția zeci de ani). Această imagine miraculoasă era în fapt căderea dictatorului și a comunismului odată cu el. Și vremea ni se părea miraculoasă, într-un fel anormal de cald „pentru acea perioadă” cum s-ar fi spus la buletinul meteo, o vreme făcută parcă pentru „revoluție”. Și totuși, soarele de decembrie și-a lăsat apoi, repede, pe ochi, pălăria... Și totuși vindecarea pe care o așteptăm, întârzie... Și totuși...

Regimul totalitar comunist a transformat — mutilînd — pînă la baza vieții, milioane de oameni, fabricîndu-și propria „civilizație”, de o manieră iluzionist-iluzorie, utopică, aeriană, stil „pat fluidizat” sau „grădină suspendată” (numai grădină nu era...). Această „civilizație” cu „cultura” spirituală și materială aferentă, trebuia să aibă un „artizan”, adică (un „răbotnic”) un rob — (altfel un om în toată firea) —, care era denumit „omul de tip nou” și un arhitect, un strateg, un ctitor, căruia i se spunea „cel mai iubit fiu”. Și unul și celălalt făceau totuși; cu sensuri diferite însă...

Brecht spunea: „dacă parlamentul și poporul nu se înțeleg, parlamentul dizolvă poporul”. Ultima noastră dictatură, deși nu era poporul, făcuse treaba pe dos, adică dizolvase ea parlamentul, și pusese în loc, „marea adunare națională”. Asta la început. Apoi s-a conformat vorbelor lui Brecht, ad-

că eram aproape dizolvați. Acum ne-am revărsat, avem parlament. Brecht-are dreptate...

Mai avem oare vreun ideal sau gândurile au rămas înghețate — din „iarna pătîmirii noastre” — pe un singur tel: o atitudine ne-disprețuitoare față de stomac? „Burta plină nu poate fi idealul unui neam” spunea Rebreanu. Cel mult al unui milog, dar nu al unui popor, chiar dacă a fost înfometat ani la

rînd. Sau vom ajunge să vedem lozinci — pe lingă de acum celebra „noi muncim nu gîndim” — de felul „noi mîncăm nu vorbim” (?)

Atunci cînd deținem poziții de decizie, de conducere și nu numai, se poate aplica o „regulă de trei simplă”: să le dăm oamenilor ce vor, să luăm ce dorim și să-i mulțumim pe toți.

Paradoxul acestei reguli îl constituie faptul că deși partea de mijloc corespunde cel mai bine denumirii de „simplă”, aceasta este în același timp și excepția, fiind cel mai des extrasă și aplicată, conform vorbelor lui Horațiu: „aurea mediocritas”.

„Așa cum o femeie trebuie să se simtă obligată, impresionată, dominată, convinsă; să simtă putere dar și încredere; să aibă, dar să-i și dai motive de admirație; să simtă (poate mă repet dar asta-i cuvîntul potrivit — a simți —) că cunoști omul, lumea, că deții soluții de viață, tot așa cred că ar trebui să se „miște” un politician printre cei pe care vrea sau chiar îi reprezintă, ca și printre cei care fac sau încearcă să facă politică. Nu-mi vine

să cred că ar putea îndeplini mulți un astfel de „barem”, sau cel puțin ai avea pe cine alege! Și fie că ne-am da seama sau nu, trebuie să recunoaștem că am fi „manipulați” frumos! Am spus frumos, nu cumsecade.

Ceea ce se putea face „atunci” (sub dictatură) — un minim — se poate face și acum considerînd că tot ceea ce era atunci puțin, era și bun, pe de o parte, iar pe de alta, ceea ce nu se putea face atunci fiind interzis (mai mult sau — mai ales — mai puțin abuziv) se poate acum pentru că „acum e libertate, e democrație”.

Lucrurile ar fi adevărate dacă sub umbrela acestei judecăți nu s-ar comi te greșeala de a nu discerne între bine și rău, între legal și ilegal, între moral și imoral, între adevărat și fals, etc și între ceea ce atunci era permis și ceea ce era interzis.

S-a vorbit mult despre cenzură, cea „odioasă” evident nu cea „originală”. Eu cred că nu există nici un fel de cenzură, sau dacă vreți era una „originară”. A cenzura înseamnă fie a suprima fie a ciopîrți. Dar ce să mai suprimi cînd totul era interzis, impus sau supus de legi ale talionului. Adică dacă tu aveai altceva de... scris, erai un proscris! Iar dacă existau astfel de condiții, am putea spune în cel mai bun sau cel mai rău caz, că se încălca legea de o parte și se aplica legea de cealaltă. Trist este că și acum, ca și atunci, lipsește singura cenzură care ar trebui să funcționeze: autocenzura. Ea ar trebui practică la limita pozitivă a rațiunii și obiectivității proprii asupra a două componente esențiale ale naturii individuale: morala și valoarea.

Poate părea paradoxal dar libertatea individuală într-o societate presupune numai două grade de libertate sau de non-libertate, și acestea se referă la legăturile individ—societate și individ—individ. Sub regimul trecut toate legăturile erau rigide, posibilitatea sterică de mișcare era minimă, întrucît eram legați cu lanțuri de sistem și mai aveam și cătușe individuale. Unii și-au rupt acum lanțurile dar nu și cătușele, alții și-au rupt doar cătușele. Psihoza oricum, încă mai există.

Mihai Bogdan Lupescu

minimax

Cum pot fi folosiți martirii și eroii

Ca delnițări cu Teocrist cel roșu-n frunte, roșu poate și-n obraji, de ger, depuneri de coroane din partea autorităților și a altor organizații guvernamentale, emisiuni comemorative la radio și tv., medalii și diplome înmîinate de președinte eroilor și rudelor de eroi, ședința solemnă la Parlament... Ce a ieșit, se cunoaște și ulterior se vor afla probabil amănunte suplimentare față de cele văzute și auzite în transmisie directă. De parcă, asemenea faptușului ce nu poate rezista tentației de a reveni iar și iar la locul crimei sale fapte, Puterea n-a avut prudența să pună surdina decenței la tam-tam-ul prilejuit de împlinirea a doi ani de la asasinarea unor oameni nevinovați. Dar, deși atrăgătoare, o asemenea interpretare poetică-psihologică nu rezistă. Atunci? Pentru că nedumerește totuși cum de s-a întîmplat ce s-a întîmplat. Cum de s-a putut întîmpla. Adică luînd în considerare, pe de o parte, toate caracteristicile momentului, iar pe de alta, detaliile regiei ceremoniale, se poate observa destul de repede că Puterea nu a riscat eventualitatea scandalului ci chiar a sfidat iminența-l. Ca și cum dacă cineva dintre cei știind ce se pune la cale ar fi obiectat că nu e bine-asa domnilor, o să iasă scandal, altcineva mai puternic, l-ar fi contrazis, ei și, n-are decît să iasă. Și a ieșit. Scandal cu atît mai mult cu cît s-a desfășurat în mai multe reprize, fără să se intervină după prima anunțindu-le pe celelalte. Așadar, întîi trebuie ținut cont de context, de cele premergătoare și pregătitoare ale scandalului. Mizerie, frig, alergătură după ceva mai bun de mîncare pentru Crăciun, cozii la benzină, cea mai mare parte din presa independentă sugrumată economic din

considerente evident politice. Iar justiția își face conștiincios datoria și achită în bloc cepeexul; era și cazul, să-și poată petrece bieții oameni nevinovați sărbătorile de iarnă în sinul familiei. Celalți, cei care au luptat într-adevăr și au scăpat în decembrie '89, unii schilodiți pe viață, majoritatea sînt marginalizați. Pentru asta s-a murit în decembrie '89?! Pe de altă parte, „lupii tineri” sînt în plină ofensivă și de mult nu mai este menajat nici chiar dl. Iliescu, fără a mai vorbi de ceilalți membri de seamă dintr-un așa-zis „Club al Văcarilor”. Or, tocmai într-o asemenea configurație deloc prielnică rememorării celor întîmplate în dec. '89, televiziunea a găsit de cuviință să-și încalce angajamentul de a nu mai lăsa pe oricine să vorbească în direct și se întîmplă

emisiunea Baricada, cu tot cu bine cunoscuții Nica Leon, Dan Iosif, Dincă, dar și cu un tinăr ceva mai aparte, care arată altcumva și știe să spună exact cit și cum trebuie. Radu Chesaru a luptat împotriva dictaturii înainte de 21 dec. '89, ceea ce nu era deloc puțin lucru. A riscat, a pătimit, a fost rănit, așa că nu mai poate fi măidrăgit.

Și ar fi fost de-ajuns cele ce s-au spus în seara zilei de 20 dec. ca să nu existe nici un dubiu cu privire la faptul că emanații vor fi întotdeauna socotiți niște uzurpatori de către cei care și-au riscat viața numai să scape de comunism. În plus însă, mai trebuia să se vadă sfidarea Puterii. Urmînd dară a doua zi ședința solemnă, comemorativă, a Parlamentului, condusă cu mină sigură de tovarășul Dan Marțian care, cu experiența îndelungată a atîtor ședințe de partid cite a condus la viața-i, a știut să bage pumnul în gură celor ce au îndrăznit să încalce ordinea de zi. Cei comemorați, adică cei rămași în viață, trebuiau să tacă. Rolul lor în regia spectacolului era pur decorativ, să stea și să asculte darea de seamă a președintelui etc. etc. Slavă eroilor, dar să tacă mile! În alte împrejurări, atît de împăciuitoare, președintele a făcut pe niznaiul. N-a suportat să audă ce îi vor spune cei pomeniți elogios în discursul domniei sale, că și-așa a auzit destule din partea celorlalți vorbitori, inclusiv „salutările” transmise de liderul național al partidului de guvernă-

mint prin intermediul senatorului Dan Iosif cu grăierea-l „cinstit muncitorească”. Seara, ca s-o „dreagă”, televiziunea a deplîns incidentul, relatarea falsificînd olecău realitatea cînd a menționat că lista vorbitorilor era încheiată iar pe deasupra a mai găsit și doi părinți (Dumnezeu să-i ierte!) de eroi să-i condamnă indignați pe turbulenți. Cu toate acestea, cu toate cîte i s-au spus mai de-a dreptul, mai pe ocolite, președintele nu și-a întrerupt nici după pătania din Parlament programul de înmînat diplome și medalii, urmînd și seria a III-a cînd iarăși i s-au spus lucruri puțin plăcute auzului domniei sale fiindcă era vădit enervat de cîlă nerecunoștință pot da dovadă unii eroi. Incomozii, tare incomozii eroiiăștia de care Puterea are nevoie și totodată e incomodează al naibii de tare!

Cum astea-au fost faptele și, fiindcă se rostogolește repede, istoria o să le înghită, se vor estompa, mai cu seamă că ne-așteaptă vremuri zbuciumate. Totuși, totuși, cum de s-au putut întîmpla? Păi nu e liberă televiziunea? Liiberă! Ce dovadă mai bună? Na! să se mai zică prin Occident că la București noua Putere nu dă friu libertății cuvîntului! Plus că prinde bine la fiere: o drenează. Da' numai atît să fie oare? Puțin probabil, că prea a fost mare scandalul. Vădindu-se atunci și-un alt filc. „Revoluția” și eroii n-au voie s-o ia razna, iar acum cînd o emanație se luptă pe viață și pe moarte cu cealaltă emanație, martirii și eroii sînt prețioși nevoie mare.

Asta în timp ce martirii și eroii, cei care nu și-au luat lumea-n cap, sînt tot mai străini într-o lume ce nu mai are nici timp nici nevoie de ei decît într-un cadru organizat, festiv, dar să stea și să-i asculte cuviincios pe cei cu mal multă minte decît ei care nici n-au avut conștiința morții în decembrie '89. Că pînă și-asta s-a spus! Și astfel, imprevizibil, foștii deținuți politici, noii martiri și eroi vor trebui ori să se resemneze, ori să se adapteze, oricum numai să nu deranjeze Puterea.

Șerban Lanescu

Ex ungue leonem

Nu cred să existe în literatura noastră un alt critic a cărui întreagă carieră — prin care înțeleg opera reflectată în propriul ei destin istoric — să fi fost atât de mult influențată de o singură carte a sa cum este G. Călinescu. Pentru contemporanii săi, apariția **Istoriei literaturii române de la origini până în prezent**, a însemnat un scandal, o surpriză, o revelație sau o iluminare, adică, oricum, un eveniment; pentru generațiile următoare, ea este o piatră de hotar în funcție de care este regândită nu numai istoria literaturii române, ci și întreaga operă a autorului ei, anterioară și ulterioară. Efectul produs în rindul cititorilor prin aplicarea masivă a metodei sale critice asupra blocului literaturii române a fost atât de important, și de neașteptat, încât nu-l putem explica decât prin ignorarea sau neînțelegerea semnelor conținute într-o activitate publicistică totuși destul de abundentă care a precedat-o. În cazul lui Iorga sau al lui Lovinescu, doi dintre cei mai influenți comentatori ai literaturii contemporane care și-au concretizat ulterior activitatea curentă în istorii ale acestei perioade, efectul respectiv lipsește aproape cu desăvârșire; perspectivele, criteriile și chiar opiniile particulare ale criticilor erau cunoscute și, indiferent de poziția cititorilor față de ele, **Istoria literaturii românești contemporane din 1934** sau **Istoria literaturii române contemporane din 1937** au produs contestări, critici sau ironii, dar nu surpriză. Istoria lui Călinescu a dat însă naștere nu numai unui val de comentarii, cele mai multe emoționale, ci și unei imagini — devenită mit prin relativa sabotare a cărții după apariție, transformată în interdicție pur și simplu după 1948 — cu care autorul avea să fie permanent confruntat de acum înainte. Simplist, problema se pune nu numai pentru a ști în ce fel această carte marchează matu-

rizarea expresiei critice și percepția globală a fenomenului literar, ci și pentru a afla cât și ce anume din textura ei poate fi regăsit în foiletoanele celor paisprezece ani care au precedat-o, dacă surpriza de la apariție era justificată și în ce fel publicistica începătorului conținea („ca un bloc de marmură“ etc.) statura viitoare a criticului matur. În această direcție, parcurgerea diferitelor sale articole din acești ani este indispensabilă și recența apariție a primului tom dintr-o serie destinată să cuprindă totalitatea cronicilor și a recenziilor sale*), multe încă neapărute în volum, trebuie salutată cu toată căldura.

Editorul — Andrei Rusu este un vechi editor al textelor călinesciene, care a avut prilejul să lucreze direct cu autorul — pare să dezaprobe ideea curentă, după care **Istoria literaturii** a preluat într-o măsură considerabilă fragmente sau chiar părți mai consistente din cronicile anterioare. Ca justificare a ediției și deci a relativei noutăți pe care o prezintă textele din reviste, el are, desigur, dreptate și poziția „În foarte puține cazuri am putut constata preluarea cronicii cum fusese publicată în revistă“ este riguros exactă. Nu este însă mai puțin adevărat că aceste cronici prefigurează în mare parte judecățile din **Istorie** sau măcar unghiul din care este abordat scriitorul respectiv. Dar mai mult decât aceste anunțări ale unei judecăți particulare, firești de altfel la un critic cu gustul format de timpuriu, foiletoanele de tinerețe sînt interesante prin înclinația naturală pentru generalizare, pentru portret și pentru încadrarea tipologică pe care o mărturisesc. Articoul pe care îl consacra în 1927 poeziei lui Argezi, în **Sinteza**, e plin de asemenea enunțuri cu caracter general („un idealist fără urmări etice, un gânditor al dualității sufletesti“). „Adevăratul cuprins al poeziei argeziene nu este însă de esență discursivă, ci adinc

emotivă“, „ne-a adus... fiorul presimțirii mistice, al nostalgiei de divin“) și se încheie cu o judecată axiologică, rară la un critic atât de circumspect cu autorii contemporani: „socotim pe d. Tudor Arghezi drept cel mai mare poet contemporan al nostru“. Criticul tinde în chip firesc să depășească limitele volumului care face obiectul cronicii, sale și folosește descrierea tematică sau a procedurilor stilistice ca un punct de plecare pentru formularea unor impresii sintetice; dar și invers, dintr-o propoziție apodictică cu valoare generală decurg elementele constitutive, ilustrate metodic. Aceste generalități pot circumscrie o apreciere formală, în fond plină de reticențe („poezia d-lui Ciurezu se înfățișează cu materie și forme îndeajuns de noi pentru a ne îndreptăți să facem poetului începător o primire încă prudentă, dar plină de simpatie“), pot conduce la detașarea acelei **faculte maitresse** care definește o individualitate poetică, fără nici o implicare valorică (în cazul lui I. Valerian de pildă: „Lăsînd la o parte pitorescul, îndemînarea de a simboliza și nostalgia muzicalitate a versurilor, în-sușirea de căpetenie a poetului mi se pare a fi, acolo, acuitatea materializantă a sonului“), sau definește chiar personalitatea complexă a omului din care decurge, ca un corolar, activitatea sa creatoare („Ca și d. Ibrăileanu, d. Mihai Ralea este întâi de toate un moralist. Nu în înțelesul etic al cuvîntului, adică de scrutător al principiului moral, ci în sensul de observator al moravurilor“) sau încă, pot condensa elementele analizei într-o schiță de portret în care nu mă pot împiedca să nu bănuiesc, ca în fraza despre Ralea citată mai sus (dar poate greșesc), obscure malignități; și nu numai în cazul portretelor șarjate deschis, inspirate de resentimente de pe acum nestăpinite dar aducătoare de vervă, ca în cazul lui Lovinescu („D. Lovinescu e un spirit minor. Dacă prin grație înțelegem lenea sufletului care nu zboară și nu se afundă, d. Lovinescu e un grațios“), ci și în portretul unor persoane simpatizate cu abundență, dar în ale cărui linii baroce cred că se pot identifica mici stridențe intenționate ca niște mici rezerve, puse acolo — ca sarea în bucate — pentru a echilibra nu atât discursul, cît propria sa generozitate retractilă. Cel mai bun exemplu, aproape epic, e al lui Al. Rosetti: „O politeță și o dezinvoltură de o rară aristocrație transformă mica sa boxă directorială într-o sală de recepție. Zîmbetul deschis cu care primește este un trandafir mare, proaspăt explodat. Din rîsul adînc, sincer, din clipirea și-reată a ochilor, din gesticulația sa mă-

runtă și fină se desprinde deodată adevăr încântător. D. Al. Rosetti îndrăgostit de cărțile pe care le țiază... Din bucuria de a strînge o bună, dintr-un spirit de colecționar bibelouri, d. Rosetti a izbutit să treacă cele mai multe și cele mai bune cărți de literatură...“ etc. Analiza portretului în articolele de tinerețe ale Călinescu, ale cărui forme sînt prăfuite (cel plutarhian, paralel; „D. Negulescu este aristocratic, hierarh, astral, rece și incisiv, d. Petroviț impetuos, liric, plin de umor sănătos și de blîndă ironie“, cel metaforic-imagistic, ca în cazul lui Stere: „Ca tunet prelunge de stepă, ca un val smulgînd tablele coperișelor și vibrează pe loc“ și cite încă), este poate cea mai în măsură să confirme prezența rului istoric al literaturii române în aceste foiletoane, căci portretul alături de citat, principalul instrument critic al monumentalului său opus, putea spune deci că, din acest punct de vedere, vechea sa axiomă privind corelativitatea istoriei și a criticii este perfect adevărată de vreme ce și una și alta folosesc cele două modalități pentru a desprinde individualitatea autorului din noianul injurător și a o caracteriza.

Ediția lui Andrei Rusu, cu notele comentariile exacte și pertinente lui Ion Bălu și Andrei Rusu, mai prinde un scurt capitol inițial în care sînt antologate cîteva articole cu valoare teoretică, publicate între 1927-1958. Ele oferă, ce e drept, un cadru mai larg de înțelegere a principii unei activități derivate de la început dintr-o adevărată concepție critică, nu vor putea suplini culegerea interioară a acestora (inclusiv a celor publicate aici) într-un volum de sine stătător. Oricum, înmănușarea „recenziilor cronicilor“ lui G. Călinescu în vol. operație care prefațează probabil așteptate ediții complete de cronicile, este în măsură să ofere în filigie cititorului de astăzi imaginea completă a criticului matur. Noi, cei de astăzi, cu ediția lui Andrei Rusu în mînă, vom putea zice, odată cu vechele adagii, că urma ghearei anunțată și zăpezii leului încă nevăzută, dar pe care contemporanii lui este mai puțin cunoscută: „m-ai văzut și nu m-ai cunoscut“.

Mircea Anghel

*) G. Călinescu, **Cronici literare și recenzii (1927—1932)**, ediție de Andrei Rusu, note și comentarii de Ion Bălu și Andrei Rusu, Ed. Minerva, București, 1991, 391 p.

povestea vorbei

Derivate (II)

Derivatele de la numele proprii de persoană sînt un dublu indicator: pe de o parte, al productivității unor sufixe, pe de alta — al conținutului semantic asociat respectivelor nume (urmărire a notorietății lor) și care le atrage în sfera substantivelor comune. „Semantizarea“ e însă rareori dusă pînă la capăt și stabilă: caracterul accidental și perisabilitatea celebrității face ca destul de puține asemenea derivate să fie acceptate de dicționare (și ca acelea acceptate să aparțină mai ales domeniului artistic, cu deosebire literaturii; de altfel, modelul acestei derivări e dezvoltat în primul rînd de critica literară — v. Doina Bogdan-Dascălu, **Critica — limbaj secund**, 1991). DEX-ul (1975) cuprinde un număr relativ mic de adjective precum **dantesc** sau **eminescian**; suplimentul său (DEX-S, apărut în 1988) admite și include mult mai multe, formate de la nume proprii autohtone sau străine (în acest din urmă caz fiind de obicei vorba de împrumuturi și nu de o derivare pe teren românesc): **arghezian**, **barbian**, **blagian**, **caragialesc**, **caragialian**, **enescian**, **balzacian**, **balzacianism**, **beethovenian**, **byronian**, **dantolog**, **dantologie**, **mozartian** etc. În unele cazuri, după cum se observă, numele proprii stau la baza unei întregi familii lexicale; lui **eminescian**, DEX-S îi

adaugă pe **eminescianism**, **eminescolog**, **eminescologie** (cuvînte pe care specialiștii le înregistraseră și le comentaseră mai demult); și nu însă și verbul a **eminescianiza**. Pe acesta îl folosea deja, în **Istoria** lui, Călinescu; e drept, punîndu-l între ghilimele, simțindu-i deci relativa îndrăzneală inovatoare: „Sînt versuri în care Conachi «eminescianizează»“, despre același poet criticul spunea, în **Compendiu**, fără ghilimele, că **petrarchizează**. Pe lângă derivarea verbală uzuală în **-iza**, apar și alte tipuri (chiar cu sufixe non-neologice), mai mult în creații „accidentale“, personale, neimpuse în circulația limbii. Pitorescul poate aluneca în cacofonie și ridicol, prin asociații sonore nu tocmai fericite, ca în distihul (păunescian): „Încet, Moldova de nădejde / Prin ani se eminescoviește“.

Verbele în **-iza**, formate direct de la numele propriu sau de la un derivat al acestuia cu sufixul **-ian**, par să fie considerate de către dicționare destul de puțin stabile și definibile. A **heiniza**, folosit chiar de Eminescu („heinizînd duios la lună“, în **Cugetările sârmanului Dionis**), nu e cuprins nici în **Dicționarul limbii române** (al Academiei), nici în DEX; el apare, firește în **Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu**, însă cu o paranteză explicativă care indică o interpretare strict contextuală: „metaforic, glumeț; despre pisici“.

Multe derivate de acest tip apar în

publicistica actuală — și nu numai cu referire la personalități artistice, și nu numai cu referire la personalități. Există, desigur, și acest punct de plecare, dar criteriul extinderii unei calități e cel mai adesea extra-artistic, de obicei comportamental. Verbele în **-iza** sau substantivele provenite din infinitivele lor lungi (în **-izare**) pornesc de multe ori de la nume proprii emblematice pentru o viziune sau o teorie, condensate în cîteva locuri comune: „**kafkianizarea** parlamentului“ („22“, nr. 19, 1991, 4), „**pavlovizarea** ființei umane“ („Strada“, nr. 10, 1990, 5) se raportează, prin intermediul numelor proprii, la noțiuni precise și simplificatoare (precum „absurd“ sau „reflexe condiționate“). În alte cazuri, contextul trebuie să explice natura particulară a acțiunii de „a deveni ca X“ sau „ca în teoria, opera lui X“ — pentru că numele invocat e dintre cele mai puțin cunoscute, sau în orice caz e lipsit de celebritate durabilă (fie și în rîu): „Să devină idioți oficiali. Să se **florescianizeze**“ („Orizont“, nr. 41, 1991, 10). Din punctul de vedere al formei, derivarea după acest tipar nu e totdeauna foarte riguroasă: sufixul verbal **-iza** adăugîndu-se de obicei adjectivului format cu **-ian**, e alipit și direct unui nume propriu cu terminație asemănătoare, obținîndu-se, de pildă, „**lăcrăjenizarea** de seară“ („Orizont“, nr. 16, 1990, 10); altelei, fie că un fals decupaj instituie terminația **-niza**, fie că se utilizează pur și simplu un element fonetic de legătură (prin analogie), apar derivate ca în „**gomanizarea** Occidentului“ („Convorbiri literare“, nr. 14, 1990, 14).

În orice caz, cele mai folosite tipare de derivare de la numele de persoană sînt cele adjectivale — în primul rînd cu sufixul **-ian**, dar și cu **-esc** sau, mai rar, **-ist**. Sursele, modul de utilizare și concurența respectivelor sufixe au fost discutate nu o dată de specialiști (v. Luiza Seche, într-un articol din 1962, Theodor Hristea, în **Probleme de etimologie**, 1968, Doina Bogdan-Dascălu ș.a.).

Numele selectează unul sau altul dintre sufixe: de preferință **-ian** (ca majoritatea exemplelor de mai sus), în unele cazuri și **-esc**: **antonpanneliadesc**; destul de rar se utilizează ambele variante: **caragialian** și **caragialesc** — într-o perfectă echivalență puțin așa sînt prezentate cele două adjective în DEX-S) sau cu o tendință de specializare: cel în **-ian** desemnînd limpede apartenența („al lui Caragialel cel în **-esc** maniera stilistică sau similitudinea tematică („ca la Caragialel E interesant de observat că în sele mijloacelor de derivare au acționat preună eufonia, tradiția și probabilitatea — și că nu a fost suficient ca un nume să fie celebru pentru a deveni de la el un derivat de acest tip; sînt nume de clasici care nu au putut ilustra e Creangă! — și pentru altele atribuite specifice se folosesc o perifrază. A treia posibilitate o constituie sufixul **-ist**, evitat în genere din cauză polisemantismului său, de fapt din cauza utilizărilor tipice în paralel cu **-ian**, deci în relație cu o teorie, cu o ideologie cu un curent. Se înregistrează, cu toate acestea, forme ca **sadovenist**, **ibrăilean** (la Ibrăileanu, la Al. Piru — ap. Doina Bogdan-Dascălu), „**experimental** **hedonist**“ (la Ioana Em. Petrescu), **precontrapunct**“ (nr. 44, 1990, 11).

În aplicarea procedurii la nume contemporani fără operă — pur și simplu persoane cunoscute, politicieni, zetari etc., eventual cu un stil de viață sau comportament distinct — e tul căutat este cel umoristic, parodistic sau depreciativ: **verdețian** („România beră“, nr. 280, 1990, 1), **florescian** („Orizont“, nr. 13, 1990, 10), **dumitrașian** („specia dumitrașiană“, „Cațavencu“, nr. 29, 1991, 8). Sugestiile omonime (care în mod normal ar trebui să împiedice formarea derivatului respectiv sau să o orienteze spre alt sufix) vin în mijloc comic suplimentar: „**terviu valerian**“ (ib., nr. 23, 1991,

Rodica Zafiu

Marin Preda într-o formulă nouă (I)

Marin Preda, DELIRUL, Editura Expres, București, 1991

Ion Cristoiu, care a anunțat nu e mult că deține exclusivitatea dreptului de a publica în România învechită opera a lui Marin Preda, scoate la Editura „Expres” din București o ediție nouă, „necenzurată”, a uneia dintre cărțile cele mai controversate ale scriitorului — romanul *Delirul*. Ea are de-a doua experiență de editor pe care gazetarul și prozatorul Ion Cristoiu o face în legătură cu Marin Preda, după ce în 1987 a încercat să reconstituie în toate detaliile ei faza scrierilor de tinerețe, de unde însuși autorul și-a ales în 1948 materia pentru *Întîlnirea din Pămînturi*.

Prima problemă care se pune deci, e chiar a formulei la care s-a oprit Ion Cristoiu în cazul ediției sale.

Din capul locului trebuie spus că nu vrem de a face cu o ediție critică, însoțită de note, de variante sau de trimiteri explicite la vreun manuscris. Totuși, în raport cu edițiile care au părut în timpul vieții lui Marin Preda, ediția lui Ion Cristoiu ne oferă estule (și uneori substanțiale) surprize.

Prima dintre ele e de a nu fi ținut seama de modificările pe care le-a operat însuși Marin Preda, în cele două ediții pe care a avut posibilitatea să le supravegheze în 1975. După cum e și știe, în decurs de numai câteva luni, e la prima la cea de a doua ediție,

Marin Preda și-a surprins cititorii, introducând în substanța cărții sale două daosuri semnificative: fragmentul de proximitate 17 pagini despre muncitorul de la Atelierele Grivița, Nicolae Masă, membru al partidului comunist, morit în 1940 de poliția legionară *Partea a treia*, cap. VII) și fragmentul despre gazetarul comunist Titus Diaconescu, de la *Tempo*, cu care tinăru Ștefan stă de vorbă la Odessa, pe rontul de est, înainte de a se întoarce la București (aproape 3 pagini în *Partea a cincea*, cap. VII). Aceste două fragmente, împreună cu pasajul celor două pagini din prima ediție (*Partea a doua*, cap. XI), despre „tinărul revoluționar”, purtat de jandarmi din post a post, cu cătușele la miini, până în atul natal, sînt eliminate de Ion Cristoiu din ediția sa, cu următoarea justificare: „Pentru ca volumul să poată părea autorul face o gravă concesie: introduce un capitol dedicat «tinereții evoluționare» a lui Nicolae Ceaușescu. [Care totuși nu e numit în roman] în toată strădania lui Marin Preda

de a-și pupe asupra lui pecetea talentului capitolul nu rezistă din nici un punct de vedere. Complici ai marilor scriitori la vremea respectivă, cititorii au înțeles gestul, l-au iertat pe autor și au sărit pur și simplu peste capitolul respectiv. Deși Marin Preda face un compromis major, romanul stîrșește nemulțumiri pe plan intern și extern. Asupra înalților funcționari culturali, asupra lui Ceaușescu însuși se fac presiuni atît din partea conservatorilor din partid, cit și dinspre Moscova. Se petrece atunci un lucru bizar. Autorul scoate o nouă ediție revăzută și adăugită fără a preciza acest lucru. Dorința nemărturisită e de a lăsa impresia că nu e vorba de o nouă ediție. A doua și a treia ediție ridică proporțiile compromisiurilor. Comunistul Nicolae Ceaușescu i se adaugă încă doi: Nicolae Masă, muncitorul ucis de legionari, și ziaristul de la *Timpu*, care-l muștră ideologic pe Paul Ștefan pentru articolele sale despre războiul din Est. Adăugirile aveau menirea de a demonstra implicarea comuniștilor într-o istorie din care prima ediție îi exclusese în chip primejdios. Ar fi vorba, prin urmare, de „concesiile făcute de autor clipei comuniste”, dar chiar și în acest caz nu este clar dacă pasajul „tinărului revoluționar” exista sau nu în manuscrisul inițial al romanului.

A doua categorie de modificări din ediția lui Ion Cristoiu se referă la omisiunile impuse de cenzură. Din acest punct de vedere, în raport cu edițiile anterioare, varianta de la Editura „Expres” include în *Partea a cincea* un întreg capitol cenzurat: cel despre Stalin și despre soția acestuia, Nadejda Aliluieva. În plus, mai apare în întregul ei scena masturbării colective, din redacția cotidianului *Ziua*, după ce gazetarii au aflat că rebeliunea legionară a fost lichidată, și se păstrează finalul ediției a II-a („Orașul continua să strălucească sub lumina soarelui de toamnă...”), pe care Ion Cristoiu îl consideră „mult mai convingător din punct de vedere estetic”.

Nedumeririle pe care le ridică aproape toate aceste modificări sînt provocate tocmai de invocarea criteriului estetic. Dacă introducerea capitolului despre Stalin se impunea, fiind vorba de amestecul evident al cenzurii, eliminarea celor două fragmente din ediția a II-a și a fragmentului din ediția I nu se putea face decît prin invocarea exclusivă a aceluiași argument.

A spune că scenele în discuție nu sînt convingătoare din punct de vedere estetic nu e suficient și argumentul nu poate oferi nici unui editor dreptul de a le elimina. Singurul îndreptățit să opereze în numele criteriului estetic, atunci cînd este vorba de o reeditare, rămîne autorul. Din păcate, Marin Preda n-a mai avut prilejul s-o facă și (dacă manuscrisele sale nu conțin alte explicații) nici nu putem ști care sînt limitele precise între care ar fi operat. Oricum, din punctul de vîrf al carierei sale, la care ajunsese în 1980, de exemplu, cred că n-ar fi avut de ce să-i fie rușine.

Întrebarea care s-ar pune ar fi deci, următoarea: are nevoie astăzi Marin Preda de o apărare cu mijloacele cosmeticii editoriale?

S-ar părea că la acest lucru s-a gîndit Ion Cristoiu într-un moment în care autoritatea profesională și autoritatea morală a scriitorului au început să fie contestate cu vehemență de critici sau de istorici literari care se îndepărtează cu prea mare seninătate de termenii exacti în care ar trebui să fie discutată întreaga literatură a acestui foarte mare prozator.

În fond, orice discuție despre Marin Preda ar trebui să pornească de la cel puțin două premise. Cea dintîi, care presupune o judecată de valoare globală, ar fi tocmai aceea că avem de a face cu cel mai important prozator român care și-a consumat cariera în România, după cel de-al doilea război mondial. Iar discuția pe care o purtăm în legătură cu un astfel de scriitor nu se poate duce în termenii cu care sînt contestați impostorii sau veleitarii. E ceea ce n-ar trebui să uite toți cei care cred că Marin Preda și-a ruinat talentul, punîndu-l în slujba puterii comuniste. Sau cei care, din dorința ca impresia să fie și mai puternică, reiau în ultimul timp citeva din legendele noastre de istorie literară. Că Lucian Blaga ar fi conjurat posteritatea, cu limbă de moarte, să nu lase proza română pe mîinile unui „scit” (adică pe mîinile lui Marin Preda) sau că G. Călinescu n-ar fi reușit niciodată să termine de citit *Moromeții*. La urma ur-

mei, chiar dacă aceste povești sînt adevărate, ele îi definesc mai mult pe autorii lor decît pe Marin Preda. În orice caz, dacă prin a fi „scit” se înțelege barbaria, cruzimea sau lipsa de cultură, atunci Marin Preda n-a fost mai „scit” decît Liviu Rebreanu, de exemplu. Iar cine își amintește de orgoliul imens al lui Călinescu, de spiritul său autoritar, împins la extrem mai ales în ce privește opinia altora, poate înțelege de ce criticul nu avea cum să aprecieze proza unui scriitor care îi contestase meritele literare într-un celebru articol despre *Scrinul negru*, din 1960. (În 1957 nici *Bietul Ioanide* nu scăpase mai ușor).

A doua premisă ar trebui să se întemeieze pe un anumit specific (fără-nesc și „moromețian”) de edificare pas cu pas a carierei lui Marin Preda. Căci în raport cu întreaga „structură de răspuns” cu care s-a văzut confruntat scriitorul, opera sa pornește de la două tipuri de strategii sau de estetici. Pe de o parte o estetică „a opoziției”, cînd Marin Preda nu scrie decît ceea ce vrea să scrie. Pe de altă parte o estetică „a identității”, potrivit căreia scriitorul a dat ceea ce i s-a cerut să dea. Dacă ne referim la proza scurtă de pînă la faza *Moromeților* (în legătură cu care această distincție se poate face mai ușor), atunci în prima categorie intră *Pe cîmp*, *Calul*, *Iubire* (devenită mai tîrziu *Întîlnirea din Pămînturi*), *Noaptea sau O adunare liniștită*, în timp ce a doua categorie cuprinde *Desfășurarea* sau *Ana Roșculeț*.

Modul în care a fost scrisă nuvela *Desfășurarea* reprezintă cel mai bun exemplu pentru a înțelege relația de conflict dintre cele două tipuri de strategii și de estetici. În *Imposibila întoarcere*, Marin Preda a povestit în detaliu acest episod de la începutul carierei sale de scriitor. A pornit de la o întâmplare trăită, a vrut să se rezume la o povestire de douăzeci de pagini, dar cineva i-a „explicat” că nu e suficient. Așa s-a născut nuvela, și situația reprezintă, într-adevăr, un compromis.

Cele două tipuri de estetici au lucrat la Marin Preda și în cazul romanelor, accentul deplasîndu-se însă, din ce în ce mai tranșant, de la formula „identității”, care n-a corespuns totuși niciodată naturii intime a scriitorului, la formula „opoziției”. Se știe, la un moment dat prozatorul a spus-o răspicat: „Dacă un scriitor ar ține seama de prejudecățile curente, el ar ajunge să nu mai scrie nimic.”

Cu *Cel mai iubit dintre pămînteni*, conflictul dintre cele două tipuri de estetici încetează, dar, din păcate, odată cu el și viața scriitorului. Ediția de astăzi a lui Ion Cristoiu ia act și ea, într-un fel, de acest deznodămînt, oferindu-ne un *Delirul* așa cum probabil l-ar fi conceput Marin Preda după *Cel mai iubit dintre pămînteni*, dacă nu și-ar fi publicat romanul în 1975.

Florin Manolescu

collocvii

Locuri comune

sau să nu ne facem iluzii (II)

Ajunsesem, data trecută, la punctul în care, analizînd posibilele opțiuni ale electoratului atît conform factorului reformă cit și ca sensibilitate a coarda naționalistă, rezultă că nostalgia pesemistă poate, într-adevăr, niza pe circa 16%, în vreme ce „protocomunismul” (în prag de secol XXI) se iese chiar mai departe, pînă către 22 le procente. Adăugînd și cele 7% standard ale UDMR-ului, rezultă că toți reformiștii la un loc (adică și FSN-ul, cu condiția să răspundă la apelul liderului național, și principalele partide de opoziție — PAC, PNL, PNT — nu pot aduna, împreună, mai mult de 55%). Chiar și scăzînd audiența PSM-ului și PUNR-RM la jumătatea celei de mai sus, ceea ce rămîne este tot insuficient pentru a putea pronostica un parlament și o guvernare la fel de monocolor.

În varianta în care FSN-ul, inclusiv șarmul liderului național, au încă mai mult credit decît opoziția (să zicem că dublu), rezultă: aproximativ 35% pentru FSN, respectiv 20% pentru întreaga opoziție. Chiar în varianta, ideală, în care cei care doresc schimbarea vor fi unul alb și unul negru, cele 27 procente ale tendafirului se împart dincolo la trei, ceea ce duce la o medie de circa 9% pentru fiecare din cele trei: PNL, PNT, PAC. Știu, sînt un pesimist, un fesenist, un neica-nimeni. Nu, eu zic doar că să nu ne facem iluzii.

Rezultă, care va să zică, următorul tablou global: UDMR (7%), PAC (7-9%) PNL (7-9%), PNT (7-9%), PSM (16%), PUNR-RM (22%), FSN restul, adică același aproximativ 31% ca și în prima variantă. Lipsește din acest tabel elementul surpriză, pregătit cu aplicație, de atîta vreme, de televiziune și chiar de alții, adică partidul domnului Cornescu care, la vremea potrivită, va apărea la masa de joc și va schimba, poate radical, distribuția.

Oricum, din păcate se pare că Opoziția nu va fi destul de puternică pentru a forma o coaliție dar și mai interesant este că, oricum am lua-o, FSN-ul iese cam la același 31%, neputînd astfel nici el să se cupleze decît cu eventualul procent ridicat al... PUNR-ului. Revinînd la Opoziție, se pare că ar fi preferabilă o fărîmîtare a opțiunilor, căci în cazul polarizării (al clarificării lor) s-ar putea ca tocmai șansele ei să scadă.

În condițiile unei participări normale a electoratului și în cele ale unei numărări corecte, nimeni nu va deține o putere suficientă în România anulului 1992 (absenteismul e dăunător în principiu, dar dacă fenomenul se va produce pe scară largă el ar putea influența extrem de neplăcut schimbările democratice, căci extremiștii vor fi, cu siguranță, în fața urnelor).

Ne așteptăm, din nou, un „guvern de tehnocrați”? Poate scăpăm, Totul, în de-

finitiv, depinde de campania electorală, care poate schimba hotărîtor echilibrul fragil ale unui esichier insuficient polarizat (ce contradicție vedeți aici?). televiziunea de partid va putea să joace din nou un rol important, căci ponderea ei în formarea Opiniei e de zeci de ori mai mare decît a presei. Va fi de aceea, interesant de văzut pe cine va sprijini de data asta, și chiar dacă multe vor fi măsluite, măcar se va juca cu cărțile pe masă.

În fond, o campanie electorală este un joc, de mari proporții dar tot un simplu joc strategic în care interesul principal nu este acela de a-ți câștiga alegătorii pe care oricum mizezi (potențial), ci de a adopta o asemenea tactică (și retorica necesară) încît, — fără a-ți îndepărta aderenții — să-i poți atrage pe cei dintre ape și chiar, de ce nu, să-i câștigi și pe unii dintre presupușii adepți ai altor grupări.

Din cele spuse mai sus rezultă că, din nou, aproape întreg esichierul politic va tăbăci pe centrul centrului, adică pe felia reformismului moderat, fiecare încercînd să convingă cu vorbe mai mult ori mai puțin meșteșugite că el e cel „mai de centru” (dacă e cu puțință, chiar mai de centru decît centrul). În definitiv, nici nu este vina partidelor căci, în condițiile în care electoratul românesc este așa cum este (atît ca reflexe cit și ca nivel al culturii politice), cine ar avea de pildă curajul să-și definească propriile poziții ca fiind într-o oarecare măsură de dreapta? Dar constatarea cea mai tristă e cu totul alta: neputînd să mizeze pe un electorat care să accepte (să-și asume) reforma, atît FSN-ul (variantele Roman) cit și Opoziția sînt în situația de a-și ambigua discursul pînă la anulare. Tocmai de aici, din această lînsă de precizie, combinată și cu acel „prea mult centru”, va rezulta o asemenea

zăpăceală pe capul bieților oameni încît, pînă la urmă, o bună parte vor prefera orientări care (în ochii multora) au măcar meritul preciziei.

Tocmai știînd, ori măcar intuînd cele arătate mai sus, în loc să-și clarifice pozițiile, destui dintre politicienii noștri vor adopta o strategie ce va complica totul pînă la limita ridicolului: pentru a-i returna pe mulți dintre cei potențial înclinați (dar nu categoric) către „pesemism” ori „vetrism”, unii politicieni (unul a și început) își vor modula pledoaria reformistă cu ciudate, stupide, iraționale accente naționaliste și/sau populiste. Din păcate, rețeta s-ar putea să aibă încă succes.

1992 va fi anul așteptatelor unificări europene, alternativă la care se lucrează de cîteva decenii și la realizarea căreia speră și țările baltice, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Croația ori Slovenia. Poate chiar, de ce nu, Bulgaria și Albania. Noi, pentru noi există riscul să ne alegem cu niște campanii electorale în urma cărora nu se va înregistra nici un progres important, indiferent de rezultatul alegerilor generale care, din pricina fărîmîțării opțiunilor, vor aduce un nou guvern de tehnicieni, lipsit adică de capacitatea de a lua decizii radicale. În schimb, fața pe care o vom arăta lumii va fi, probabil, încă o dată pătată de previzibilele accente naționaliste și populiste în care alții se încăpățînează să nu vadă o simplă retorică.

Să dea Dumnezeu să mă înșel!

Mihail Oprea

mircea ciobanu

Sudoare de aur

E aproape bătrîn. La un capăt de carte, cîndva,
chiar pe albul rămas nesfințit de priceperea
bunului scrib,
mina lui de țărînă scrisese : „Născutu-m-am astfel,
dar aici nu e pricină
nici de-ntristare și nici de trufie.“

Acum e aproape bătrîn — în oglindă
nu se mai uită demult ; dar nici tînăr
nu s-a lăsat ispitit de vicleanul
zeu al răsfringerii lui,
mutul și surdul care se face la timp nevăzut
pe sub cea mai subțire
pinză de ceață și frig,
mutul mereu temător, însă gata oricînd să-l sărute pe gură,
să-i ia răsufierea ;
Azi, ca să scoată securea din miluri
și altul s-o vadă plutind,
cheltuiește puține cuvinte ;
ca să legene pilcul de trestii
nu mai cuvîntă deloc, doar se uită cu milă spre mal. E aproape bătrîn ;
mult mai grăbit decît însăși puterea de fugă a undei era.
Vremuri din cealaltă vreme. Prin cugetul său au trecut
leneșe, duse de aburii sudului,
vorbe cu două-nțelesuri, palavre mărunte.
Din nord l-au ajuns calomniile.
De pe drumul mătășii — ocări.
Murmure-ncete de hulă și ris de pe-ntînsul,
gingavei mări. De pe drumul silitei și celălalt drum,
al postavului negru —
doar defăimare, doar șoapte ponegre, doar clevețe rare.

Pină și veștile rele aduse de oamenii
fraților lui ce-ar fi vrut să-l ucidă pe-ncetul
prin cugetul său au trecut,

una măcar n-a căzut, să se piardă, pe-alături,
nici sărăturile nu s-au hrănit nici nisipul cu ele ;
toate prin cugetul său au trecut —

dar și cugetul său, ce cuptor ! Ce dogoare sub
arcele-ncinse-ale lui, cite unghiuri
izvoritoare de flăcări ! Din tot ce-a pătruns înăuntru
nimic n-a ieșit preschimbat în cenușă.
Cei ce le-au spus le ascultă și nu-și mai aduc
aminte de ele :
ca și cum n-ar fi fost ale lor,
ca și cum n-ar fi fost ale inimii lor.
Ce auzi ? vorbe-ntregi, ale unui suris.
Ce și se pare c-atingi ? Pietre tari, cu tășuri pe fiece muchie,
oțeluri de preț, azurii uneori, alteori transparente
arginturi mai reci decît gheața.
Fără-ncetare
zgură lui dă în clocot și fără-ncetare
scoate pe margini sudoare de aur.
Trei cuvinte-au fost luate și-mpinse-n dogorile lui,
paznicul patru a găsit, răsunînd,
cînd s-au dus să le măture scrumul —
trei răsunînd nempăcat — și pe-al patrulea
cele trei ca pe unul mai mare-l slujeau.

Anatolie Paniș la 60 de ani:

Printre cursanții facultăților comuniste de la Jilava (promoția 1950) și de la Canalul Dunăre—Marea Neagră (promoția 1952) se numără și Anatolie Paniș. Cu toate ostenețile gardienilor de a-l eterniza rapid, prozatorul a supra-

viețuit multor încercări și, odată lăsat la vatră, a început să-și exploateze bogata experiență de viață, scriind.

Acum, cînd a atins o vîrstă rotundă, 60 ani, mărturie îi stau cele 9 cărți tipărite. La mai multe și la mulți ani !

Avem domiciliu forțat ?

deportări în masă. O parte a populației bănățene e deportată în Bărăgan. Autoritățile comuniste, au arestat într-o noapte o nuntă întreagă. Mirele, mireasa, socrii, nuntașii au fost urcați în vagoane, camioane, și-au fost expediați într-o noapte a groazei spre Bărăgan. Cei deportați s-au pomenit debarcați pe un pămînt al nimănui. Și li s-a spus : din această clipă aveți domiciliu forțat !

Pe acel pămînt al nimănui, deportații urmau să-și ridice case, să-și facă finții, să semene grîu. N-aveau de nici unele. Românii nu se descurajează însă atît de ușor. Își fac unelte și încep munca. Mireasa își aduce aminte că are în pînă boabe de grîu — care se împrăștie — conform obiceiului bănățean, peste capetele mesenilor aflați la petrecerea din noaptea nunții. Aceste boabe de grîu din părul mirese, care altfel s-ar fi risipit — ca un simbol al neglijenței bogăției a pămîntului — de astă dată sînt adunate cu mare grijă. Aceste boabe de grîu au fost puse în pămîntul bogat al Bărăganului și din ele, din aceste boabe, s-a înfiripat lanul de grîu de mai tîrziu... plînea. Această povestire fantastică — redată în rezumat — aparține Anei Blandiana.

Esențial a fost în povestirea Anei

Blandiana că, prin mijloacele literaturii, s-a încercat a se spune în chiar timpul dictaturii, că românul prețuiește bobul de grîu, că-l știe folosi, că nu-și lasă pămîntul nemuncit, că știe să facă pîine, că simbolul hrănirii trupului tău, dar și al semenilor tăi, este un har pe care țaranul român îl are de la Dumnezeu.

...Din păcate, stabilirea forțată a bănaștenilor pe un alt pămînt, se practică astăzi la scara întregului popor, dar prin alte mijloace.

Pierzînd din mină frîiele țării, guvernul a oferit întregului popor român simțămîntul că se află într-o acută stare de „domiciliu forțat“. Într-o țară unde o deplasare din București la Timișoara — dus-întors cu trenul — te costă azi o jumătate din pensia lunară sau un sfert din salariul unui angajat (de avion nu mai vorbim !) înseamnă că guvernul ne-a fixat domiciliu forțat.

A vizita azi America înseamnă a poseda o jumătate de milion de lei pentru avion. A trimite o carte de 150 grame greutate în Apus, înseamnă a plăti la poștă 400 lei pe timbre poștale. Timpurile au ajuns de așa manieră încît nu te mai poți deplasa în propria-ți țară, d-apoi să mai încerci uriașa aventură de a zbura peste hotare !

La aeroportul Băneasa, într-o singură zi, la toate avioanele pe care le avem și-n toate direcțiile cu trafic și traseu intern, s-a înregistrat formidabila cifră de... 23 de pasageri !

Anatolie Paniș

octavian doclin

De sus în jos
(privind)

De pe acoperișul poemului,
fascinat și lenes,
poetul privește
întîmplări miraculoase.

El își amintește mai întîi
realitatea din planul al doilea :
un amănunt pe care
nu-l mai relatează.

Tăcere de acvariu

În Casa Faunului —
tăcere de acvariu.
Peste toate, în schimb,
se așează
mișcătorul ochi de lună.

Ceru l și marea într-un poem

Rupt în două
precum cumplitul voievod

partea stîngă — cerul
partea dreaptă — marea

între ele cuvîntul meu
căutînd o gură de aer
ca botul micului de lapte
țitele supte deja
de fratele geamăn.

Nimic

pe scut sau sub scut
îmi vine să spun
privindu-te

pe umbră sau sub umbră
îmi vine să spun
așteptîndu-te

nimic din ceea ce este necunoscut
nu-mi poate fi și străin

Spațiul intermediar

Cuvîntul din cuvînt —
lacrima oarbă a miinii
scriind în șoaptă

cuvîntul din cuvînt —
spațiul intermediar
între vederea colorată a poetului
și răceala căzută în auzul său.

Poem minim

Cît ? zice hazardul.
O pace, un ciudat incident
sau puțin mai mult,
răspunse poetul.

Poemul perfect

... va fi
precum un clopot
Cel care-l scrie
trebuie să vestească
deodată
nașterea cununia
pericolul moartea
într-o singură limbă.
Abia atingînd marginile cuvîntului

Aspecte ale pseudospiritualității creștine sau forme ale marii dedublări din ultimele decenii

De ce am rămas singuri...

fată de învățămîntul și de întreaga viață cultural-socială decretate laice în anul 1948, dar dirijate în fond de instituții ateiste specializate, Ortodoxia românească a făcut experiențe, inedite, unele dintre ele cu totul nedrepte. Ca Biserică dreptmăritoare, matcă istorică a altor ramuri creștine de la noi, ea purta cu sine profunzimea unică a doctrinei neîmpuținate și paradigmele existențiale ale trăirii înalte corespunzătoare. De aici și prezența unui anumit arhaism al ei și a imobilismului care i s-a atribuit, ultimul, pe nedrept. Cu această „inactualitate”, unii credincioși, deveniți în realitate membri de partid, și-au justificat lipsa lor de credință și de atitudine mărturisitoare pe care au adoptat-o atunci.

Ignorarea și persiflarea religiei ortodoxe constituiau o cale sigură de ascensiune politică și de chiverniseală rapidă.

Dar între „indiferenți” și „fundamentalisti”, cei din urmă tot mai puțini cu trecerea anilor, a existat marea masă a „căldiceilor”. Cîteva gesturi ale spiritualității lor sînt semnificative. Ele spun mult în privința corectării vieții creștine de astăzi.

Ca bază doctrinară a acestei noi categorii de creștini a servit un fel de sincretism interreligios. Pentru a justifica lipsa apartenenței lor la formele tradiției creștine se invoca oricare altă credință, uneori extraeuropeană etc., și anume prin curioasa propoziție, pe cît de frecventă pe atît de acuzatoare: „tot un Dumnezeu este pretutindeni!” Cu aceasta, calea subiectivismului și a cedării în fața comunismului agresiv era deschisă. Noi știm însă că venirea lui Hristos pînă la făptura umană este un fapt unic în istoria religiilor și el nu trebuie să fie neglijat în nici un fel.

Pentru aceștia, participanți nelipsiți la ședințele săptămînale de partid, Sfînta Liturghie duminicală din biserică nu a mai existat. Ea a dispărut, desigur, pentru indiferentismul lor total. Surogatul cu care ei au înlocuit golul sufletec creat artificial, de care unii se așătau conștienți, a devenit ritul aprinderii unei luminări în cuprinsul sfîntului locaș. Și aceasta doar la zile festive. Dar în cele cinci minute petrecute în biserică, sufletul lor era departe, în afară, unde ei se și întorceau numaidecît, neeliberați în vreun fel. De obicei rugăciunea lor era de cerere, solicitînd atotputernicului și alte favoruri lumesti.

Dintr-un anumit punct de vedere, lor li se aseamănă acei preoți cărora le era rușine să umble în costumul treptei lor în afara slujbelor din biserică. Într-un fel, fără atestarea cît de generală a unei prezențe spirituale, societatea de

atunci se arăta astfel și mai sărăcită decît era.

Oficierea Botezului și a Sfintei Cununii pentru acești creștini, preocupați „să nu se audă la partid” și să nu piardă bunătățile veacului acestuia, se făcea de obicei în casă. Astfel nici măcar la prilejurile unice din viață, ei nu călcau în mijlocul comunității liturgice. Tot atît de nepotrivit, în raport cu pravila obișnuită, era și oficierea acestor Taine în parohii îndepărtate sau la mănăstire. Se zice că Preacuviosul Pahomie cel Mare, întemeietorul monahismului egiptean cu viață de obște, nu a primit să mai vadă nici pe mama sa, din moment ce a pășit în rînduilele călugăriei. Cum este și normal, el se gîndea că unul este idealul monahului și altul al credinciosului din largul societății. De la acest itinerar specific, călugărul nu trebuie abătut prin nici un fel de ispită.

În cazul înmormintării unor astfel de creștini răzlețiți am trăit și situația cînd în capela oficială slujba, iar afară, în fața meselor acoperite cu pînză roșie, se țineau cuvîntări întru proslăvirea comunismului care se pristăvise.

În asemenea situații, Parastasul nu mai era solicitat în biserică, ci în cimitir, într-atît de mare se dovedea depărtarea de prezența sacrală, fie ea și numai fizică. Rînduilele adepților zeiței Astartee de odinioară și ale altor idoli păgîni din *Vechiul Testament* se desfășurau de asemenea prin dumbrăvile riurilor și prin luminișurile pădurilor.

Cînd îi cercetai acasă cu icoana Crăciunului, constatai că propria lor icoană nu se vedea. Ea se afla de obicei în șifonier. La acești creștini „deștepți”, abili să se strecoare printre cer și pămînt, fără să-l piardă pe nici unul, Hristos era în realitate exilat și din casa lor. De altfel, în cele mai multe cazuri, — încă de la intrarea în locuință —, erai respins cu justificarea întregului lor gol sufletesc: „nu este nimeni acasă!”.

Alteori le aflai icoana din casă, dar ei nu știau să-ți spună nici măcar ce sfînt este reprezentat în ea. Corespondentul defecțiunii îl constituia situația copiilor lor, nevinovați; aceștia nu obișnuiau nici un fel de rugăciune sau nici măcar să se închine. Se știe doar că în afară de marea comunitate a Bisericii, familia constituie prima comunitate ecleziastică. Unii dintre ei, „moderni”, purtau cruciulițe la gît, dar fără să-i cunoască semnificația creștină. Imitarea aceasta vroia să afișeze doar o atitudine politică, contrară celor ce se afirmau în mod oficial și impus.

Într-o formulare generală și familiară, trăirea creștină a unei părți a țării s-a redus, de multe ori, la deliciale sarmalelor de Crăciun și la acelea ale ouălelor roșii de Paști. Situația defetistă de mai sus poate fi sesizată, pe alt plan, în cazul tipăririi *Filocaliei*. Această renumită colecție a spiritualității patristice și bizantine a zăcut ani în șir în rafturile librăriilor bisericesti din anii comunismului. Îndeosebi literaturii o căutau atunci, dar și ei cu preocupări predominant estetice.

Insemnările de aici explică într-un fel de ce toți cei din jurul bisericii au rămas singuri în furtună, fiind torturați și părăsiți pînă la dărîmarea unor sfînte lăcașuri. De această furie destructivă a comunismului ateu nu au scăpat nici măcar troițele de la rîspîntiile drumurilor și crucile de pe la fiștini. Întotdeauna îndepărtarea de comunitatea liturgică și de tradiția strămoșească este urmată de fragmentarea spirituală a individului și a grupului social respectiv, de subjugare națională. Dimpotrivă, starea normală a unei comunități o constituie unitatea, statornicia în credință, bucuria în Duhul Sfînt.

Să sperăm că a sosit momentul ca acest mediu să se dezvolte la noi în pace și în libertate deplină.

Pr. dr. Gheorghe I. Drăgulin

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Discursul lui Ioan Alexandru la... „Vămile pustici”

Bujor Nedelcovici,
de data aceasta, „Fără vise”

Un an de poezie ; așadar,
mulți ani de critică :
Dan Cristea

Nasc și la Moldova oameni : Sergiu Adam și Ovidiu Genaru

Poate că niciodată, timpul de după Decembrie s-au acumulat între românii trebări asupra a ceea ce s-a făcut și ce vom putea fi. Parcă n-ic decît oricînd e resimțit, munității noastre etnice, în muri de cumpănă ca ne formulare ca atare, sau dăinuind latent în conștiința ocolind întrebările acestea. Pe oarecari autohtoni din d-tului? Sau din stînga pseudorului rîu? Sau din mere diasporă, risipită în cele pa Greu de crezut. E de observat că virtelnița timpului abia de pentru reformularea întrebtoră în tot alte și alte versi te de prea numeroasele ev prea repede succedîndu-se întrepreri noima. Răspunsuri fi schitate. Iar de există, p numărul, spre a se distinge meții interogațiilor. Ori sur plauzibil, spre a fi reținute proxim al întrebărilor ce ne știm să-l nominalizăm. Sau s-o și facem, de vreme ce bra conștiinței ne întîmpin atît de inadvertent cu p obnubilator de astăzi, al st hic et nunc, — o aparent d vocabulă ca aceea de „idea

Și totuși, întrebările în d stituie jumătatea a ceea ce idealul istoric al națiunii actualizarea lui de către ge viață. Cealaltă jumătate e rememorarea întrebărilor sau înrudite, dat mai cu se punsurilor date de către c premers. Rememorare nea Contrapondere a unui gîlcevitor, de vacarm mona tregire a sufletului comunita sabilă pașilor ce trebuie ieșirea din ceea ce seamănă al indeciziilor și marasmul vremurile de demult răzbe noi vocea uncheșului Neag nu doar spre „învățătură“ fiului său Teodosie se între omul, măcar domn, măc măcar bogat, măcar sărac, bîndi toată lumea și deaca de sufletul, deacii ce folos Ne dăunează prin ceva r unei astfel de întrebări? Se veni prilej de reflecție chi contraparte necesară, în „piafologia“ cam năstrușni nu și desăntată, — pe care practică unii ori alții? S nici răspunsul pe care Nea l-ă dat unei asemenea înt preună cu întreaga comunita zea întrebările și îndemnu nea arhitectonică de la Arges, prețioasă și prin si cu seamă prin rostul ei de emblemă a unei largi stă care nu întîmpina viitorul r trebări, dar și cu voința de Dar un Miron Costin cum? Și cum tot el înțelegea să întrebărilor ce-și puse? foliantul ce-De neamul la locul „predosloviei“, și încep osteneala aceasta, veacuri de la descălecatul dintii de Traian împăratul cîteva sute de ani peste m s parie gîndul [...] Zice-va Prea tîrziu este; după sut cum să vor putea ști p devărate, de atîtea veacuri asemenea grăitoare dezvoltă momentelor de îndoială și gație descurajată, ce mai lăsa iarăși nescriș, cu mar fundat neamul acesta de scriitori, este inimii durer gîndul să mă apuc de acea scoț lumii la vedere felul n ce izvor și semînție sînt lă noastre, Moldovei și Tării și românii din țările ungu un neam și odată discăleca tind acestea, nu putem să p băm, la rîndu-ne: oricare țile momentului, sînt în semne că tot astfel va s „birui“ gîndul, la actualii c înfăptuitori, deopotrivă, marii lucrări a spiritului acum? Deocamdată, potriv verbale a marelui cronicar. curînd „să sparie“. Ceea ce face de prisos reflecția p soluția de continuitate în p lului istoric al României, — morabil prefigurată intuiți Costin, prin enunțuri ca a ruit-au gîndul [!]. Iorga, c

moment determinat, ci un scriitor inserat într-o imprecizată latinitate, ce se confruntă cu sfinți și mistici în privința unor chestiuni teologice-creștine care de fapt n-au legătură cu nucleul creator, oricît ar fi el de metafizic. Intră în scenă, astfel, pentru a se confrunța, Plotin, Filon, Dionis Areopagitul, Gregorius de Nissa, Teofil, Origen, San Massimo Confesorul, Tertulian, Științii Augustin, Bernardo, Gregorius de Nazianz, Vasile, Iustin Martirul, Chiril de Alexandria, Clement de Alexandria, Atanasie, Eusebiu și apoi Hermes Trimegistul, Corpus Hermeticum etc.

De altfel fiecare își poartă cu sine, volens-nolens, propriul bagaj cultural, pe baza căruia se operează referiri și se extrag principii, criterii, valori; autoarea polemizează, ce-i drept în treacăt, cu G. Călinescu, criticul ce a dedicat întregii opere eminesciene o monografie exemplară, bazată mai ales pe manuscrise, imputîndu-i indirect fie lipsa inserării lui Eminescu în acea ordine preconstituită de idei, fie superficialitatea cu care consideră demonologia, angelologia, sideromania poetului, calificată de însuși Călinescu drept puerilă și nebuloasă, — în fond o obsesie astrală literară comună romanticilor —, în timp ce pentru Rosa del Conte înseamnă ceva, cu totul profund: este „revelarea unei activități contemplative, a unei mentalități mistice“ ce face din Eminescu „un spirit care, nemulțumit de cerul celest, sensibil, îl transcende“ (p. 391), un meteoroporos, un spirit ce circulă printre înălțimi, ce aspiră la viziunea din înalt, conform definiției autoarei.

Cu aceasta nu putem să nu fim de acord: în această largă accepție operează sentimentul religios al lui Eminescu, marcat platonice, sensul tranședenței asociat unei viziuni cosmice și al admirației estetice a infinitului și imensității, găsindu-și omologarea și o precisă și profundă susținere critică în paginile Rosei del Conte: „Din singulara încrușișare a unei viziuni ce vom numi-o greacă, cu o concepție (să-i zicem) gnostică (sau a unui creștinism reorientalizat) nasc, în armonie cu cele două imbolduri opuse, poemele entuziasmului panic sau ale contemplării împăcate, dar și cele ale protestului rebel ce se resemnează în renunțare, adică în conștientizarea acceptare a nimicului“ (p. 187). Să reținem că parlea cea mai bună a lucrării, partea cea mai puțin compromisă de memoria culturală a autoarei, mai directă, deci vis-à-vis de obiectul analizei, mai adevărată și interesantă este cea, cum spuneam, în care se potolește fervearea „patristică“ a asociațiilor; în care se interferează luminile vechi și noi ale criticii eminesciene, ca de pildă spre sfîrșitul cărții: în „imposibilitatea de a se instala în credința ingenuă a Bibliei părinților lor și de a se elibera de neliniștea metafizică prin ateismul științific al lui Feurbach, neliniștea sa va căuta salvare în idealismul puternic nuanțat însă de misticismul oriental. Dar soluția idealistă, prin care încerca să refacă unitatea originară intuitiv simțită, va primi o amprentă inconfundabil eminesciană: ea nu va fi niciodată cea a idealismului german, căci identificarea lui Dumnezeu cu ideea nu va face nicicînd din Dumnezeu o ipostază luciferică a celui; și nici una a nihilismului mistic indian ce se revarsă în panteism. Așa cum idealismul ontologic al lui Eminescu nu reușește să distrugă conștiința obiectivității cosmosului, tot așa idealismul său metafizic, înainte de a imanentiza divinul, îi va accentua tranședența. Absolutul nu se va identifica niciodată cu fenomenul“ (p. 393-394).

În încheiere, cred că este o mare îndrăzneală să sintetizezi o carte cu o astfel de complexitate și densitate idealică (recenzată fără descumpăniri dar în termeni măgulitori de Cesare Segre în „L'approdo letterario“, Anno IX, Luglio-Dicembre 1963), chiar dacă aș mai vrea să semnalez două aspecte: în primis, dată fiind întînderea lor, poemele analizate și traduse ar putea foarte bine să constituie prin ele însele, extrase din carte, o culegere de valoare neindoleinică deoarece, în ciuda unei tonalități care s-ar putea numi pascaliene a versiunii, ea nu e lipsită de dibăcie filologică și ascuțime hermeneutică. Celălalt aspect vizează o a doua parte a esului; „Aspecte ale artei și limbajului eminescian“, în care, față de prima parte, referințele la textul operei sînt mai punctuale, căci, fiind vorba de o analiză mai degrabă literară decît eseistică, aceasta se arată mai neutră și mai puțin subversivă față de exegeza istorică despre Eminescu, fără a risca totuși să se cadă, ca să reluăm observația lui Segre, în „pericolul de a valoriza cosmologii și filozofeme pentru valoarea și coerența lor intrinsecă iar nu pentru natura lor de imbolduri fantastice“.

Traducere de
Geo Vasile

(„Eminescu e il romanticismo europeo“ Roma, Bulzoni Editore, 1990, 310 p.)

FLUVIO DEL FABBRO

RECEPTAREA LUI EMINESCU ÎN ITALIA

În 1963 Rosa del Conte, pe atunci lector de literatură română la Universitatea din Roma, dedică operei lui Mihai Eminescu o vastă monografie de peste 400 p., confirmînd faptul că este unul dintre cei mai valoroși exegeți în romanistica italiană, căci prin ea se trece în sfîrșit de la tratarea hagiografică-divulgativă de prezentare, la cea problematică, de cercetare a esențelor și înțelesurilor.

Un an după publicarea lucrării, reputatul istoric al religiilor, Mircea Eliade o recenzează în „Belfagor“ (vol. XIX, nr. 3, mai 1964) în termeni favorabili, ilustrîndu-i conținutul și meritele; lui Eliade, monografia Rosei del Conte i se pare fundamentală, din diverse motive, în primul rînd d.p.v. metodologic. Autoarea s-a prevalat cu devotament filologic de edițiile îngrijite de Perpessicius (1958), ce oferă toate variantele, fragmentele, proiectele diverselor redactări poetice. Deci, analizele și interpretările Rosei del Conte se bazează pe o documentare mult mai completă și privesc opera lui Eminescu în „totalitatea“ sa față de exegetica anterioară la acea dată. Pentru a înțelege deplin acest fapt există premisa că Eminescu își reelabora și perfecționa textele prin intermediul a numeroase variante, prețioase în sine în ciuda provizoratului lor, înainte de a da versiunea definitivă.

Eseista surprinde tocmai elaborarea, perfecționarea neconținută și nicicînd împlinită a operei. Atenția lui Eliade se oprește și asupra altui punct, recunoscîndu-i Rosei del Conte meritul de a fi aprofundat formația culturală autohtonă a lui Eminescu, ceea ce în mod paradoxal critica românească neglijase oarecum să releve, insistînd mai ales asupra influenței culturii germane și a celei orientale asupra sistemului său poetic. Rădăcinile imaginarului și ale speculației teoretice eminesciene se pot cerceta în „spiritualitatea ortodoxă“ ce se răsfrînge fie în tradiția religioasă cultă (care, alimentată la izvoarele celei mai vechi literaturi patristice, nu e întotdeauna străină de influențele neoplatonice și gnostice), fie în tradiția

folclorică, ce oglindește multe înfățișări ale „pietății“ populare slavo-bizantine. Și aceasta trebuia să-l facă în mod natural disponibil de a se insera (s.n.) mai tîrziu, fie în climatul magic al filozofiei și al poeziei germane romantice, fie în cel mitic al „gîndirii orientale“ (p. 293).

În ceea ce ne privește împărtășim opinia autorizată a lui Eliade asupra meritelor și contribuțiilor esului la îmbogățirea, valorizarea și mai buna înțelegere a lui Eminescu; vom adăuga însă că, dacă el pe de-o parte sustrage pe bună dreptate opera eminesciană din corsetul filozofiei idealiste, pe de altă parte, invitația de a vizita gîndirea eminesciană în lumina influențelor și inspirațiilor sale originare pare un obstacol în calea analizei evoluției gîndirii însăși, căci evaluarea acelei disponibilități de a se insera în climatul dat, nu apare în structura esului decît sub forma unor rapide semnalări incomplete, în timp ce sugestiile provenind din literatura patristică, abundente în referiri și citate, orientează perpetuu, într-o unică direcție, revelațiile poetice eminesciene.

Dacă esul nu reușește să fie, deci, un tratat de teologie sau un manual pentru seminarii teologice, lungile digresiuni cu caracter erudit-teologic și insistentele citate în greacă și latină, tot atîtea aluzii împovărătoare la textul eminescian, se consituie într-o operă de meticuloasă și chiar aridă filologie „clasică“, ca și cum Eminescu n-ar fi fost un poet romantic aparținînd unui

JȘI IDEALUL AL ROMÂNIEI (I)

e, și-l luase drept adagiu călăuzitor
toate.

Dar, raportându-ne și la vremuri mult
și apropiate, altfel cugeta Brâncuși
legătură cu problema ce ne preocupă
? Potrivit unor mărturii concludente
le lui V.G. Paleolog, ale altora), el
a încredințat că fapta civilizatorică și
lturală a oamenilor ține de tăria firii
r, producătoare de știință ca în izbă
a amnarului de cremene, precum și
atitudini echivalente față cu viitorul.
poate fi simbol autohton întrecând în
agnificență **Coloana infinită**, ca ex
esie artistică a virilității unui popor,
vointei sale constructoare ?

Nu un inventar al celor ce-s „eternii
zitori ai solului nostru veșnic“, —
ipă cum inspirat i-a numit G. Căli
scu, — vor să anunțe exemplificările
ecedente. Rostul lor era unul pre
abular și năzuia doar să sugereze de
t sprijin ne poate fi recursul mai
ăruitur la asemenea înaintași, în des
mpătul nostru de acum. În îndoielile
în neliniștile cu care ne scrutăm vii
rul. De altminteri, nu numai noi. Cum
tre asemenea precursori locul central
deține Eminescu, cel pe drept cuvânt
imț „expresia integrală a sufletului
mănesc“ (N. Iorga). La felul său de
și reprezenta **idealul istoric al nați
ii române** ne vom referi prin cele ce
mează.

În lirica eminesciană, idealul istoric
etniei noastre e prefigurată cu juve
lă ardentă de oda **Ce-ți doresc cu ție,
Ice Românie** (1867), iar prin testa
ntar jălălnica și amarnic revendica
tă **Doină** (1883) prinde contur defini
tă.

Între acești poli atitudinali se în
tă — când vizionar și imnic, pe ca
a mitologizării, când cu o rece luci
tate pamfletară, sarcastică — poeme
tă **Epigonii** (1870), **Andrei Mureșanu**
(1871), **Odin și Poetul** (1872), **Memento
ori** (1872), **Serisoarea III** (1881), **Ge
enii** (1882). În proza artistică a lui
ninescu, idealul istoric românesc e
zcut în posibila lui relație cu unul
otetic-universalist, prin intermediul
ofesivității de credință a protagonistu
i din romanul postum **Geniu pustiu**
ca 1868 — 1869). Dintre proiectele și
rtățile configurări dramatice, ce
ignorant sunt compunerii ca **Ștefan cel
năr** (cca 1869 — 1870), sau **Nunta lui
ragos** (cca 1880), — cu pregnantă lor
rță de evocare a unor momente epi
nice, dar și de elan întemeietor, din
loria Moldovei. Mai anevoie pot fi
umite scrieri anume, dintre cele apar
tinzând vastei opere gazetărești a lui
ninescu. Dificultatea provine din fap
t că aproape nu există articol publi
stic în care felurite detalii, vreo for
măre de tip aforistic, vreun enunț
eluziv să nu derive din complexa
prezentare despre devenirea visată,
rită, preconizată de Eminescu pen
trul său. Într-o sumară exemplifi
re, să amintim totuși câteva articole
zind nemijlocit tema aici în discuție,
deductibilă nu o dată chiar și din
luri: **Naționali și cosmopoliții** (1871),
fluență austriacă asupra românilor
a Principate (1876), **Idealul român
r din toate părțile Daciei** (1876), **Ră
rea Bucovinei**, (1877), **Bălcescu și ur
așii lui** (1877), **Basarabia, I — VI**
(1878), **Românii Peninsulei Balcanice**
(1878), **Misunea istorică a României**,
(1879), **Munca, cehitate și adevăr**, (1882),
n ajun de An Nou, 1883) În fine, nu
nt de omis — în contextul de față —
st documentatele și mereu pertin

tele însemnări cu caracter filosofic, is
toric, filologic-lingvistic, estetic, socio
logic, economic, etnografic, demografic,
geo-politic din manuscrise, precum și
anumite pasagii din corespondența emi
nesciană. Majoritatea relevă faptul că
gîndul la viitorul poporului român nu-l
părăsea pe Eminescu în nici o împreju
rare a vieții.

De certă actualitate, în privința atîtor
întrebări cărora le căutăm astăzi răs
punsuri pe măsura noii durate istorice
în care am intrat, e — întâi — **atitudi
nea hermeneutică** a lui Eminescu. Cu
prilejul unei polemici în care se pome
ni atras pe cînd lucra la **Curierul de
Iași**, a trebuit să declare că „noi cu
noaștem aproape tot ce s-a scris în ro
mânește“ (**Pro domo**, 1877). Și tot un
incident polemic l-a determinat mai
fîrziu să recurgă la destăinuri în legă
tură cu care, altminteri, era de o pro
verbială reticență: „întimplarea m-a
făcut ca, din copilărie încă, să cunosc
poporul românesc, din apele Nistrului
începînd, în cruciș și-n curmeziș, pînă-
în Tisa și-n Dunăre, și am observat că
modul de-a fi, caracterul poporului
este cu totul altul, absolut altul decît
acela al populațiilor din orașe, din
care se recrutează guvernele, gazetarii,
deputații ș.a.m.d.“ (**Materialuri etnolo
gice...**, 1882). Cu mult înainte, la 1874,
cînd Maiorescu îl zorea cu obținerea
doctoratului, în vederea unei cariere u
niversitare la Iași, Eminescu îi mărturi
sea într-o scrisoare că întinsele studii
pe care le făcuse la Viena și la Berlin
nu vizau vreo carieră **ad-hoc**, ci numai
„interesul practic pentru patria noas
tră“.

Ce voim să demonstrăm cu asemenea
precizări, la care s-ar putea adăuga
atîtea altele, inrudite ? Că în reprezen
tarea pe care Eminescu și-a făcut-o
despre prezentul și viitorul poporului
nostru nu era loc pentru vreun iluzio
nism. Necum pentru demagogia și pos
păiala ce în prea multe chipuri i-a jignit
simțul civic — și care astăzi se reite
rează, cum s-ar zice, de pe o bază nouă.
El, pe cînd își asumase împreună cu
alți tineri inimoși organizarea cunoscu
tei serbări de la Putna, afirma într-o
scrisoare deschisă către un fruntaș poli
tic al zilei cele ce urmează: „Dacă o ge
nerațiune poate avea un merit, e acela
de a fi un credincios aginte al istoriei,
de a purta sarcinile impuse cu necesi
tate de locul pe care-l ocupă în lăntui
rea timpilor [...] Numai expresiunea
exteroară, numai formularea cugetării
s-a faptei constituiesc meritul individuu
lui ori al generațiunii, ideea internă a
amîndurora e latentă în timp, e rezul
tatul unui lanț întreg de cauze, rezul
tat ce atîrnă mult mai puțin de voința
celor prezinți decît de a celor trecuți“
(**Domnului Dumitru Brătianu**, 1871).
Cum atîrnă asemenea rezultat de pre
lungirile abia „trecuților“ ani ai totali
tarismului, constatăm și noi, zi de zi și
ceas de ceas.

Din această argumentație eminescia
nă timpurie au rezultat câteva idei așa
spunînd **nucleatice**, dimpreună cu con
ceptele-eheie trebuitoare nimirii lor.
Ideea în jurul căreia pivotau toate cele
menite a circumscrie viziunea lui Emi
nescu despre idealul istoric al Româ
niei e cea a „simțului istoric“. Înspre
sfîrșitul poemului **Memento mori**, ea
apare într-un asemenea vers apodictic:
„Vrei viitorul a-l cunoaște, te întoarce
spre trecut“. Într-un articol de după
recunoașterea și **de jure** a independen
ței dobîndite de români prin războiul

victorios din 1877, întîlnim aceeași idee,
formulată astfel: „e evident că o țară
care există de 700 de ani aproape parte
independentă, parte pe deplin auto
nă în lăuntruul său, nu are să-și mulțu
mească existența unui partid care nu e
decît [de] ieri-alaltăieri și independen
ța, departe de a fi meritul actualei ge
nerații, e suma vieții noastre istorice“
[**Unul dintre miturile cele mai semnifi
cative**, 1880]. În temeiul aceluiași
„simț istoric“, un articol timpuriu,
rămas nepublicat, prezintă în tonuri
procaragialiene un spectacol care și
nouă, astăzi, ni se înfățișează în modul
cel mai dezagreabil: „Un ministru, fie
cît de genial, în România nu va isprăvi
nimica, pentru că nu are la dispozițiu
ne alți factori cu cari să calculeze decît
astfel de oameni. Azi omul meu e de-un
principiu, mîne bagi de samă că s-a
schimbat. Azi roșu, mîne alb; azi alb,
mîne negru; azi Rada, mîne Neaga —
ba-nă cu toate astea pretinde să-l și
respect, să și zic: Mare-i, mă! Șire
tu-i, mă! Grozavu-i, mă! Uite mă!
etc. Iată ce vor să zică partidele-n
România — pardon! partidele persona
le — cine-ar putea presupune așa ceva
despre onorabilele partide din Româ
nia și mai cu samă încă de toate, fără
deosebire! Auzi acolo prezumțiune!
Inamicul comun al acestor donquixona
de e așa numitul simț comun. Ce prin
cipiu, domnule — îmi zicea un biet
mitocan robust și roșu la față — ce
principiu și libertate... Nu vezi că toți
îmblă după chivirnisală [?] **După chi
virnisală**. Vorbă mare, căci ea e devi
za tuturor partidelor, tuturor purtători
lor de stindard cum s-ar zice, căci în
urma urmelor fiecare e în stare ca să
moară pentru stindard și pentru... chi
virnisală. Dar acuși mă pomenesc
c-un ziar roșu tipind: Domnule! D-ta
batjocorești opiniunea publică. D-ta
calomniezi țara! D-ta, cinic și corupt,
desprețuiești presa! D-ta insultă nați
unea! Națiunea! Hoho! Națiunea va să
zică. Un rău au partidele noastre: că
se identifică fiecare din ele cu nați
unea. «Sintem națiunea... nu mai sînt
partide-n țară! Toată țara-i numai o
partidă: națiunea!» **Iată** ce zic unii,
iată ce zic și ceilalți. Ba nu, domnișori
lor, nu sînteți dv. națiunea, nici unii,
nici alții, nici măcar toți la un loc, nici
măcar generațiunea toată, căci nați
unea are zeci și iarăși zeci de generații
uni. Dv. puteți fi o generațiune, un
fragment, drept să vă spu cam mize
rabil și cam putred, al acestui corp ce
trăiește zeci de secolii: națiunea. Dar
dv. sînteți consecvenți. Ați zis că sînt
teți națiunea și vi se pare că o și sînteți
— sau cel puțin faceți ca și cînd o ați
fi — îngrijiți adică pentru dv. și —
mărire cerului — numai pentru dv.
Trecutului îi dați cu piciorul, viitorului
nu-i testați nici știința, nici limba, nici
țara, ci numai corupțiunea dv. cea
mare și partidele dv. cele fără caract
er. Mîncăți venitul țării, a trei ge
nerațiuni viitoare, căci mîncăți pe dă
torie pînea copiilor, nepoților și-a stră
nepoților dv. Tot luxul ce-l faceți azi,
poinține la ei va fi mizerie. Dar finan
țele țării se ruină. Ce vă pasă, voi
sînteți națiunea... cu moartea voastră a
murit și națiunea, vorba țiganului:
ce-mi pasă mie că trăiește toată lumea,
dacă mor eu. **Dac-am murit eu, toată
lumea a murit“ (Articoli nepoliticoși,**
cca 1869 — 1870).

Am riscat reproducerea unui frag
ment atît de întins din mai multe moti
ve. Întîi, el învederează — ca negativul
unui clișeu fotografic — cum nu tre
buia (și nu s-ar cuveni nici azi) să fie
reprezentarea oricărui din ai noștri
despre națiunea română și despre vii
torul ei. În al doilea rînd, menționat
după atît de sobra și de proba opinie

din scrisoarea către Dumitru Brătianu,
potrivit căreia orice generație se cade
a fi „un credincios agent al istoriei“,
articolul acesta își reliefează înțelesuri
le în culori de violență celor din pictu
rile caravagiene. În al treilea rînd,
„nepoliticoșii“ **Articoli** sînt nu numai
de toată elocvența în ceea ce privește
felul eminescian de a concepe și de a
da întrebuintare practică „simțului
istoric“, înțeles ca veritabil principiu
în materie de cunoaștere și ca impera
tiv categoric în ordinea conduitei civi
ce. Textul acesta e concludent și pen
tru felul cum „simțul istoric“, în ac
cepția pe care i-o da Eminescu, își vă
dește câteva dintre componentele
menite a aduce în comportamentul co
tidian dezideratele — altminteri
abstracte, sau profesate ipocrit — țî
nînd de idealul istoric al națiunii. Un
asemenea deziderat, derivat din auten
ticul „simț istoric“ și modelat într-anu
me chip de acesta, era pentru Emine
scu **patriotismul** eficient și discret pînă
la pudiciție, — ca față ascunsă a **civis
mului** onest. „Dar domnilor! — se în
fierbîntă odată pe neașteptate Emine
scu la societatea studentescă «România
Jună» din Viena, indignat de felul in
continent și demagogic al junilor oră
tori — mi-e rușine să fiu român!
Român care vrea a-și fi însușit mono
polul, privilegiul patriotismului și-al
naționalității — așa român de paradă
mi-e rușine să fiu. Naționalitatea tre
buie să fie simțită cu inima și nu vor
bită numai cu gura. Ceea ce se simte
și se respectă adînc, se pronunță arare
ori!“ (**Patrioți și patriotarzi**, cca
1871 — 1872). Într-o apărare a lui Maio
rescu, întregită prin foarte semnificati
ve considerații proprii, scrisă după ce
mentorul „Junimii“ fusese calomniat
incalificabil la „România Jună“, Emi
nescu spunea: „Principiul fundamental
al tuturor lucrărilor d-lui Maiorescu
este, după cît știm noi, **naționalitatea
în marginile adevărului**. Mai concret:
ceea ce-i neadevărat nu devine adevărat
prin împrejurarea că-i național, ceea
ce-i injust nu devine just prin aceea
că-i național, ceea ce-i urît nu devine
frumos prin aceea că-i național; ceea
ce-i rău nu devine bun prin aceea că-i
național“ (**Naționali și cosmopoliții**,
1871). În conferința ținută la „Jun
imea“ în 1876 și intitulată **Influența
austriacă asupra românilor din Princi
pate**, Eminescu evidenția și criteriul ef
ficientei în materie de „patriotism“, pe
lingă subînțeleasa decență, — prin a
semenea formulă memorabilă, bună și
acum de așiat pe la sediile partidelor,
ba chiar și în Parlament: „Inimă foar
te caldă și minte foarte rece se cer de
la un patriot chemat să îndrepteze po
porul său.“ În fine, într-un articol fără
titlu publicat la 1878 în ziarul **Timpu**,
Eminescu făcea următoarea profesiune
de credință, pe deplin valabilă și astăzi
ca îndreptar al comportamentului civic
prob: „Ideile nu au viață decît acolo
unde oamenii sînt gata să moară pen
tru dînsule; acolo, însă, unde oamenii
pot cuteza să grăiască în public ori să
scrie fără a fi pătrunși de ceea ce zic,
acolo oamenii trăiesc și ideile mor.“

Despre celelalte componente ale
„simțului istoric“ pe deplin conștient
izat, menite a sluji la dreapta percepere
a idealului istoric național, — rămîne
să vorbim cu viitorul prilej.

George Munteanu

Luceafărul

9

EVADĂRILE UNUI BURLANIER

...n oroc cu prietenul său, burlanierul, care-l scoose de acolo, cum ajunsesc acela pe acoperișul Prefecturii fusese treaba lui, își dăduse drumul, în curtea interioară, afundă, îngustă adevărat fund de fântină secată (în care oamenii aruncă stircurile de animale, numai că acolo se întâmpla altceva, avuseseră loc destule execuții capitale, pac, o cruce și un colac, un nod bine făcut, și legănarea-n vînt, ca limba clopotului, harst, și se desprindea o căpățînă omenească, precum una de varză neculeasă la vreme, uitată...), se slobozise, deci, burlanierul de-a lungul, pîl cum unui burlan (făcut de el, cîndva sau de taică-său, ori de bunica-său), nu-l simțise nimeni, desfercase lacăte (cu larba fiarelor?), îl găsisse pe Nicolae (dormind pe o manta de cătană, aspră, miro-sind a cai, a grajd nerinit, a fin dat în putrezeală), mai greu îi fusese să-l trezească decît să-l scoată de acolo, și nu pe calea pe care venise, ci pe poarta mare, ca ieșind de la el de acasă (dacă se putea numi așa trufașă clădire), Nicolae își îmbrăcase mantaua aia puturoasă, își îndesase pe cap o capelă adusă de burlanier (care-i ștersese, grijuliu, buzele rînilor singerinde de pe obraz), își incinsese mijlocul cu o centură pe măsură, prietenul său se gîndise la toate, adusese și o pereche de cizme lustruite lufă, el însuși arăta tare fâlos, cu un chipiu cîl roată carului, cu epoleți strălucitori (Nicolae se găsisse să-l întrebe chiar acolo dacă nu cumva uniforma aparțineuse odată celui pe care prietenul său îl făcuse să se scalde în apele unei oglinzi, că pentru povestii era potrivit locul), toate decurseseră în regulă pînă în apropierea porții, la trei pași de ea, cînd lui Nicolae i se năzări să-l întrebe de unde aflase că-i el acolo, nu cumva?, ..., muștrindu-se, imediat, pentru neglioblia lui, pîl dacă acela ar fi avut legătură cu..., n-ar fi venit din prima noapte, și nu pe calea aia, cu stranie de cătană și restul de minuni, de mirare cum se descurcase de unul singur dar, abia liniștindu-se, în privinta asta, îl ceruse burlanierului să-i scoată pe toți cei ținuți acolo, altfel nu mai pleacă nici ei, asta era singura lui dorință, se rușina la gîndul că el fuge, și nici măcar nu prin propriile-i puteri, ci ajutat, și-l lasă pe alții acolo, în întineric, să-și viseze spaimele, să-l înfrunte pe comisarul cu mița..., pe aia am terminat-o, i-a șoptit prietenul, cum adică?, a întrebat Nicolae, pus pe vorbe la trei pași de libertate, putea să dea peste ei cineva, altfel straja din poartă nu i-ar fi luat seama, era de bănuț că burlanierul aranjase cum se cuvenea totul, ori îl admormise pe cel aflat în post, ori acela fi era cunoscut, sau doar se bizuise pe întineric, pe uniformele lor, pe noroc, în sfîrșit, îl repezise scurt, nu mai e!, cine?, mița, și cu asta gata, hai!, îl îndemnase, Nicolae nu, că el mai bine rămîne să-l termine și pe comisar dacă asta era prețul pentru a-i elibera pe ceilalți, aici nu ne jucăm, îl potolise burlanierul și-l scoase mai mult pe sus din clădire, abia acasă îl liniștise pe deplin, el, Nicolae, era un om important (ca să vezi!, se mirase, neprefăcut) și de mai mult ajutor afară și nu înăuntru, acolo ar fi zăcut și atît, pe strada lor se putea mișca în voie, pe stradă fiindcă acolo, între redacție și sediul CNR își avea el misiile, și în vîle deoarece marmarii poliției nu erau chiar atît de proști ca să umble după el, nu pretuia chiar atît (aha, se dumirise Nicolae), nu vroiau să facă din el chiar un..., ce-i cu atîția chiar?, se mirase Nicolae, ca să înțelegi, nu vroiau, deci, rearestîndu-l, și, pentru asta, căutîndu-l, răscolind, întrebînd, făcînd vilvă, să atragă atenția nu asupra unui tinăr nici măcar poet, ziarist, dascăl, ci asupra temerii lor și în fața unui asemenea om care, însă, slujea intereselor nației române, ea, teama asta, exista fără indoială, cum în fața tuturor celor ai domnia lui, nu doreau, așadar, să-l transforme într-un martir, națiunea lor avea destul, la ce bun încă unul?, așa că, era aproape sigur, îl vor lăsa în pace, iar grija celorlalți să n-o poarte, vor fi eliberați și ei cît de curînd...

...ceea ce s-a și întimplat, burlanierul ocupîndu-se de asta, primind însărcinarea, se vede, de la persoane sus-puse (și care știau rosturile în întregul lor), se lăsase el arestat, provocînd un scandal de toată frumusețea, arborînd drapele tricolore pe toate acoperișurile din fața Prefecturii, cîntînd, apoi, în pînă amiază tot acolo, sus — de data asta îi mis chiar de poliști ca să le dea jos — „Desteptă-te române!” și „Hora Unirii”, batjocorîndu-l în fel și chip pe cei care încercaseră să-l doboare dezlănțuind salve de puști ca la război (și chiar era un război, al burlanierului!), coborînd de bună voie după ce-i întăritase bine și, odată arestat dezlănțuî revolta prizonierilor care, cu toții, dezarmaseră străjile, spărseseră poarta și ieșiseră în bulevardul central cîntînd...

...Nicolae îl așteptase, să vadă cu ochii lui minunea, de ce, îl întrebase?, n-o

făcuse atunci, cînd îl slobozise pe el, flo-care treabă la rîndul ei, îi răspunse burlanierul rîzînd, te-am scos în vremea cînd s-au desfășurat tratativele cu delegația guvernului maghiar, așa ai putut să te afli și tu în sala cea mare a Prefecturii (și nu în podrumul ei), bărbos și cu obrazul oblojit cum erai nu te-ar fi recunoscut nici mița comisariului, răposata miță o fi ajuns drac, după ce... mă duci cu vorba, îi atrăsese atenția Nicolae, nu, atunci nu era voie să facem zarvă, trebuia liniște deplină, să nu tulburăm mersul convorbirilor, acum, însă, lucrurile sînt limpezi, delegația ălora s-a tot dus, Unirea e hotărîtă, putem trece la acțiune, și trecuseră, și ei, alături de toată suflarea Nicolae continuînd să vorbească ostașilor nou înrolați în gărzi, făcînd de serviciu la telegraf sau telefon, ajutînd la corecturi — în redacție și tipografie, mai întocmind un scurt articol, domnul Goldiș nu le putea face pe toate, pe lingă cuvîntări, articolele pentru „Românul”, intervențiile la discuțiile cu Jaszy, declarațiile făcute altor ziare, pregătirea întrunirilor CNR, și, mai cu seamă, marea pregătire pentru o adunare a națiunii, unde se va realiza ceea ce doriseră românii mereu, Doamne!, erau atîtea — visurile gîndurile, planurile trebuiau așternute pe hîrtie, trebuiau scrise, o horă atotcuprinzătoare de file dalbe, orbitor de strălucitoare, scrisori, Apelul către popoarele lumii, Convocarea, pe lingă acestea, deci, mai avînd de desăvîrșit lucrări începute mai înainte — i amintea din pricina altor treburi care nu sufereau așteptarea, altfel ce făcea în nopțile-l lungi, cînd lumina de la fereastra sa nu se stîngea pînă ce se arăta alba, ce erau biete în cercări ale lui, ale dascălului neîntreg ale pocului temător să-și rostască primele versuri în fața altora, ale ziaristului care era fericit cînd îi apărea vreun articolăș de ocoală în gazete, oare n-ar fi fost mai bine să nu piardă nopțile și să se mulțumească doar cu însărcinările primite ziua, nu, îl oprise burlanierul nici așa, și cînd vei visa?, cînd vei prefăuri ceea ce odată va fi o carte, sau mai multe, cînd vei prevedea ceea ce urmează să săvîrșești la lumina zilei?, tu, îl întrebase, la rîndu-l, tu doar noaptea lucrezi pe acoperișurile tale?, ale noastre îl îndreptase acela și, apoi, completase, noaptea lucrez ceea ce decamdată nu poate să vadă nimeni, ziua, însă, e pentru lucrările obișnuite, dar odată..., asta rămăsese, pînă la urmă, și nădejdea lui Nicolae-cel-de-atunci, că odată va putea ieși în lume cu visele sale nopțatice, nici nu era important cînd ei cum, pînă atunci îl rămînea înnoptarea în ceea ce era doar o luptă cu el însuși, ziua făcînd ceea ce făceau toți, lăsîndu-se cuprins de febra evenimentelor, cel mai mult plăcîndu-i să stea în redacție și în tipografie, îmbrătîndu-se cu mireasma cernelii proaspete, găsîndu-și locul lui acolo, domnul Goldiș, cobora el însuși și lucra alături de el, cei totuși puțin care scoteau ziarul, era așteptat un redactor adevărat — să scape din temniță (acela nu avusese norocul unui prieten burlanier) și care va întări rîndurile „ziariștilor”, între care se putea socoti și el, Nicolae, fiindcă, vezi bine, ziarul folosea scrierile fruntașilor politici, profesorilor (adevărați), tipografil (de merserie) făceau adevărate minuni, și mai erau, ehei, cele două domnișoare „cu scriere frumoasă”, pe una o tot privea de la distanță, neîndrăznînd să-i adreseze măcar o vorbă întreagă, deși, ei mai veneau acolo și nevestele, fiicele, ne poate fruntașilor politici, să dea o mină

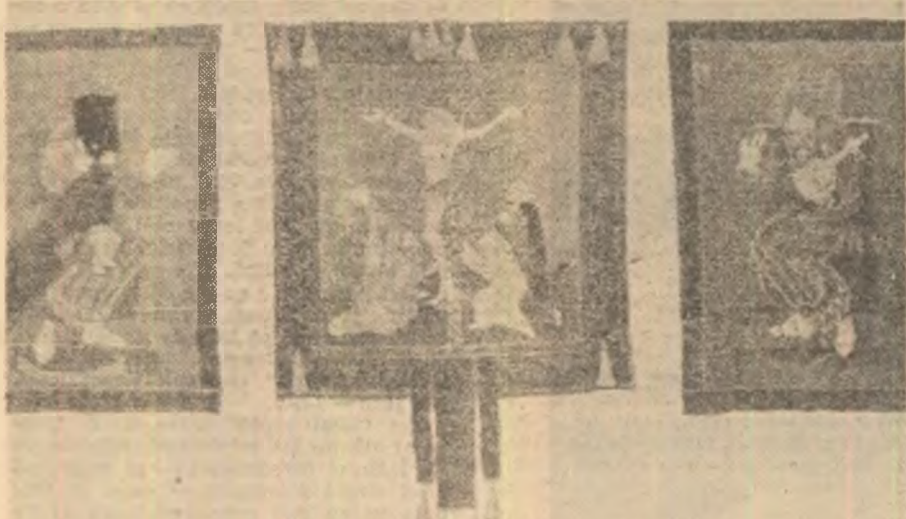

de ajutor, la împachetatul ziarelor. Înainte de a fi incredințate copiilor care le împrăștiu în oraș, Nicolae și-ar fi dorit să fie unul dintre aceștia și să primească din mina domnișoarei..., pîi chiar i se întimplase și, mai mare rușinea, scăpase teancul de ziare din mîinile-l tremurînde, se înroșise și de fisticăală nici atunci nu fusese în stare să îngame ceva mai de înțeles, care înțeles?, de ce nu-i spui nimic?, îl luase din scurt prietenul său ar fi vremea să-ți faci un rost, o casă, să vezi ce minune de acoperiș îți fac, cu hîrnuri din aur, streșini din argint și burlane de aramă, un risipitor și burlanierul rîdînd al său!, ce să răspundă?, să-l roage să..., nu, nici măcar atîta n-ar fi fost în stare, un crescut între gurgulani nu roagă pe altul să-i rostulască iubirile, și chiar dacă s-ar fi oferit burlanierul nu l-ar fi lăsat să se amestece, din mindrie, o dată, apoi din pricină că avea și acela însărcinările lui, eliberarea sa, de pildă a celorlalți închiși în prefectură, de mirare cite știa să facă, și cum știa să se descurce, unul care năzuia să-și lucreze burlanele în aur, și-n argint, și-n aramă bătrînă, era un adevărat luptător, și ziua și noaptea (la urma urmelor, visurile acelea ale lui nu erau tot o luptă?), tot el, burlanierul, fusese între primii care doborîseră poarta cetății, închisoarea Imperiului, și o făcuse cu o bucurie mare, fusese o vreme cînd din cetatea orașului, în formă de stea, acoperișurile fuseseră bătute cu tunurile, multe acoperișuri ori fi fost păgubite de podoabe, cit va fi suferit moșul său, burlanierul de atunci în sfîrșit, Nicolae fusese în fața prefecturii în dimineața cînd prizonierii răzbituseră în bulevardul cu tel, îl așteptase pe burlanier, să-l ajute la nevoie (deși acela îi spusese să nu se arate așa, chiar peste tot), să refacă drumul spre casă împreună altfel decît în noaptea cînd scăpase el, atunci fusese prea tulburat ca să-și dea seama ce se petrece și pe unde merg, nu doar rînille de pe obraz îl dureau ci și cele lăsate în cuget de întrebările comisariului, cele pricinuite, tot în lăuntru său, de întinericul podrumului, de spaimetele celorlalți, de neputința de a-i răspunde așa cum s-ar fi cuvenit comisariului dacă s-ar fi aflat în altă parte (în grădina din spatele gării, de pildă, cu pistoalele în mîini, ehei, tot un romantic rămăsese, deși vremurile nu mai îngăduiau asta), în buimăceala sa avusese impresia că burlanierul îl duce acasă pe

acoperișuri, nu văzuse nici măcar firmele care împodobeau clădirile bulevardului și pe care, mult mai tîrziu, le va privi pe rînd, cu luare aminte, căutînd să-și amintească dacă fuseseră toate și pre vremea aceea, oricum, îi erau mai străine decît cele de pe strada sa, a lor pe acelea le știa pe dinafară. Revăzînd cite o firmă parcă își amintea că (totuși) i se întipărise în minte încă de atunci (deși umblase ca un lunatic), singurul lucru necaz ar fi fost că nu putea să verifice dacă firma cu pricina chiar fusese în același loc și în demult trecuta dimineață, prietenilor săi n-ar fi îndrăznit să le pună o asemenea întrebare, cum să-l întrebe de cînd e aici firma Cofetăria Bohm Francisc?, oricum, magazinul de radio și accesorii Radio Central era mai nou, n-avea deci pe cine să se bizuie în reconstituirea sale, burlanierul plecase în alt oraș hotărît să facă acolo burlanele sale din aur argint și aramă, cine știe cu cine se va fi întilnit, poate chiar atunci stătea pe buza unui acoperiș, instalat comod pe streășină, bălăngăndu-și picioarele în hăul unei alte străzi, privînd, însă, spre locul unde ar fi trebuit să fie orașul lui ca din marginea lumii, la urma urmei se putea descurca și singur, Nicolae n-avea nici supărare dacă mai incurca fițele între ele, timpurile, proprietarilor...

...poate că văzuse și firma lui Schwarz Martin, agent de textile, că și ar fi avut nevoie de el, ori Magazinul Jutei S.A. sucursala Arad, magazin cu saci (el ar fi tăse ca un sac în mantaua-l puturoasă și prea largă), sfoară, mușamale și unele pentru tapiterie (nu l-ar fi interesat pe burlanier), Farmacia „Minerva” (as da, ar fi fost necesare niscaiva pomezi doamna Emilia, soția lui baci Ghiță, e speriată, el, mindru, Casa de Modă Mădrea (i-ar fi schimbat mantaua pe un viziclu nou?), Institutul de cosmetice Fischman Weinfeld Rozalia (păi da, să-și înfrumusețat aci obrazul), Călamăr Ana & Comp. — saci, funii, sfoară (nu era sătul de funii!), Salonul de palton (ce-i lipsca chelului, tichie de mărgăritar!), „Steauna Românei”, societate de asigurări asupra vieții (aici trebuia să-și fi dus înainte), „Grafica” — Neagu Romulus și Alimășan Martin & Comp, tipografie (concurenții lui baci Ghiță!), Fo Olga (ei dol, unul stînd pe un scaun, cîlălat în picioare, cu o mîină pe umăr celui așezat, zîmbînd către doamna Olga o artistă, i-ar fi făcut mai ceva decît realitate, o amintire pentru cel ce vi ehei!), un magazin cu fructe sudice, alimente și zaharicale (a mincat acasă, a mîr din cele aduse de unchiu-său Filon „Librăria Românească” (n-avea el „Concordia”? Mîloș nu i-ar fi dat nimic în credit), bomboneria „Corso” — Pop Ar & Comp., ciocolată, zaharicale și (iar fructe sudice (mărul lui Filon îi spăla amarul din cerul gurii), blănăria lui H. senzweic („poftiți pe la mine, domnu profesor, vă fac un guler de blană pe tru palton cum nu are nici domnul rector”), îl invitase, nepotul ăluia era școala lui, bine, ar fi poftit, dar ca palton?, la mantaua aia de împrumut, potrivea un guler de samur?), Berzev, Ioan et Comp. — magazin cu mărunțișu (poftim!), Postăvăria Grozav H. et Comp. un magazin de coloniale și delicate („fructe sudice” după pofta inimii, bin înțeles, dar lui îi ajungeau merele), Ungăr și Eghk Ghisa, institut de gimnastică ritmică (asta era bun pentru burlanier), citeva frizerii (oh, să se tundă, scape de părul lui cum în neorîndușele, atunci, de-a binelăa încilcit de ghele și pisicii, deși, nu-i așa, probabil mița-polițistă vroise să-l pleptene!), Librăria „Literatura” (nu, hotărît, nu-l trăda pe baci Ghiță), Biroul de voiaș gon lits (oho!), Restaurantul și Berăria Orășenească (prețuri populare, el cîți crețari avea?), Hotel Vulturul Alb, în Crucea Albă, de aici, la dreapta, pe strada lor, cîțiva pași doar și...

...dar dacă burlanierul îl condusesese pe trecătoare?, ar fi fost mai firesc, de să fi defilat de-a lungul bulevardului tîta cale, Nicolae trebuia să-și îngrijtească rînille (mai tîrziu, va străbate tîcătoarea amintîndu-și de o alta, cea c umăr, o durere surdă îi sicia cînd schimba vremea, plumbul nebulunii pușcă și pană de cocoș la pălărie ce vroise să oprească trenul spre Alba, și mai tîrziu, înainte chiar de a se hotărî să se înapoieze în satul său, va trece acolo, cum și de cite ori va reveni să vadă strada, șchiopătînd ușor, de b, v sta!), burlanierul mai vedea și alte t buri decît să-l plîmbe prin oraș, ar fi p tut, așadar s-o ia pe acolo, primul de boltă, o curte interioară cu zarzări ciresi, al doilea arc de boltă, curtea terioară mai mică, fără o urmă de v deață, doar, ca podoabe, strașnicele burlane (poate, în ceața lăptoasă văzuse loanele majestuoase îmbrățișate de ghandele cu potire de crini), un gang n lung, a treia boltă (după ce vor fi trecut de frida goală în care s-ar fi cuvenit fie așezată o statuie) și iesirea în stră în stînga librăria „Concordia”, în dreapta, peste drum, casa lui baci Ghiță, oarecum, a lui), ar fi ajuns, în sfîrșit, dacă nu cumva burlanierul va fi av ceva de comunicat la redacția ziarul să transmită cui trebuia că l-a scos bine pe Nicolae din podrumul întunecat ar fi pătruns, atunci, în cealaltă tretoare, tufe de măces, uscate, scuturi de vînt, castanul cu trunchiul (încă) și țire, umbra unui iorgovan (dar și cînd florea!), bolovanii rotunzi care acoperau curtea redacției, cele două intri străjuite de copertine din sticlă verde sustinute de impletituri din fier forpe lațuri scria, cu litere de fier, „Romnul”, intrarea în tipografie, intrarea magazia de hîrtie, la ferestrele de deapra lumină (încă), se lucrase, se va toată noaptea, într-un ungher aștept cumîntîl, copiii de ziare, la etaj, ferecas domnul Goldiș de asemenea lumină nimeni n-avea vreme pentru odih atunci...

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXVI. PRELIMINARIILE (I)

PRELIMINARIILE (I).

În urmă cu un an, pe cînd programul acestui serial prindea formă și apăreau apoi, curînd, primele secvențe — incurajat de atmosfera deschisă, tonică a redacției condusă de Laurențiu Ulici nu socoteam, cituși de puțin, ca fiind necesar să argumentez în favoarea titlului generic, prin care se grupau, în continuitatea lor textele. Avea loc, neîndoielnic, o tranziție politică. Aceasta nu era emergența unei conjuncturi; produs concret al unei evoluții concrete, nu implica mai puțin absolutul, transcendența — fundalul de absolut al schimbării istorice, faptul profund spiritual aflat dincolo de fenomenul social. Sferile conceptuale gîndite în cadrul marilor categorii nu depind de evenimentul socio-politic, fără a fi cu totul libere în raport cu existența omului ca ființă socială. Sistemul axiologic conferă umanității o anumită rezistență, pozitivă în fața presiunii exercitate asupra moralei dinspre lumea intereselor politice. Metamorfoza sistemului nostru de semnificații părea să fie mai curînd cauza tranziției politice pe care o parcurgeam, decît efectul ei. Oricum, schimbarea vieții promise să fie profundă, evoluția în sfera politică fiind partea vizibilă a unei transformări care în esență decurgea — sau trebuia să decurgă — în spațiul cognitiv și valoric.

Astăzi sînt necesare — spre a putea să desfășurăm, în continuare, ideile, analizele și reflexiile sub aceeași viziune a prezentului, sintetizată într-un titlu care se referă la o dublă dinamică — atât reevaluări cît și explicații.

A avut, oare, loc (și încă mai continuă?) o tranziție politică? Prin raportarea prezentului, intens alienant încă, la situația noastră anterioară, la existența sub comunism, nu putem spune altceva decît că s-a parcurs, în România și în întreaga zonă estică, lucrul cel mai incredibil al întregii istorii — redobîndirea pentru om a unui drept ontologic, un drept care nu îi mai fusese răpit în chip atît de complet decît în unele din imperiile aberante ale Orientului. Celor care pretind că în perioada comunistă s-au obținut unele realizări, ori au existat unele avantaje, li se poate concede, eventual, dreptatea lucrurilor afirmate, cu condiția, însă de a recunoaște că toate acestea nu aveau nimic de a face cu omul care, în cadrul sistemului, în concepția și în perspectiva acestuia, pur și simplu nu exista. Adesea nu sîntem în stare să realizăm adîncimea prăpastiei în care ne-am aflat: nici un drept al omului nu a fost recunoscut în comunism, limba de lemn nu era o formă de propagandă ci contrariul absurd al limbajului uman, semnificativ, individualitatea era în sine, un păcat. Drepturile omului — incluzînd dreptul la viață — nu erau drepturi ci, eventual, produse ocazionale rezultate din tranzacții politice. Limba de lemn nu era decît o armă a destructurării oricărei ideologii normale, antilimbajul prin excelență. Individualitatea fiind un păcat, omul a păcătuit, în toată perioada comunistă prin simplul fapt de a exista. Față de toate acestea ne aflăm situați departe, într-o zonă de rezonabilă normalitate. Și totuși nu socotim a se fi schimbat prea mult condiția noastră, a țării noastre, a țărilor noastre. De ce? Pentru că toate aceste valori ale democrației, libertății, inițiativei libere, siguranței persoanei sînt, de acum, dobîndite, dar nu fac parte, încă, din chiar ființa noastră — sînt posesiuni, dar nu încă forme ale ființării noastre unice, neschimbătoare, structuri ale țesuturilor organismului care sîntem, părți ale identității noastre și ale singurei vieți pe care o trăim. De unde vine oare acest sentiment? Jean-Jacques Rousseau ce-i mistificat, alțat și redus la caricatură în doctrinele socialiste și comuniste, cel mai mare dintre filosofi de după Platon, vorbea în „Contractul social”

despre faptul că „voința generală este indestructibilă”. Sînt două aspecte cuprinse în această idee, ambele neîntîlnite în existența noastră post-revoluționară; numai, însă, intuiția acestei indestructibilități a voinței publice, naționale eventual — certă oricînd chiar dacă netradusă în concepte — confirmă însă subiectului că o revoluție democratică s-a produs, că starea sa este irevocabilă aceea a unui om liber. Mai întîi, Rousseau arată că într-o lume a contractului social — deci într-un stat de drept, într-o lume politic și social deschisă — există o unanimitate fundamentală, ne-declarată dar implicată și indestructibilă, privind regimul social al unor valori. În al doilea rînd, marele filosof spune că fiecare, într-o asemenea societate, atunci cînd optează, votează, legiferează, nu o face în funcție de propria lui opinie, oricît de sinceră ar fi aceasta, ci în funcție de înțelegerea și percepția pe care o are despre opinia generală; doar atunci un vot este un vot și o lege este o lege. Alegătorul sau membrul unui corp legislativ are a-și da votul așa cum apreciază el că ar face-o majoritatea poporului său. De bună seamă că nici una dintre aceste două elemente definitorii ale unei voințe generale indestructibile nu au ajuns să se manifeste la noi. Fiecare este convins — referitor la principiile bazice ale democrației — că în acest popor subzistă încă, fie și în spații limitate, forțe dornice să suprimă orice adevărată valoare umană. Umanitatea pretinsă de Rousseau — și nu rareori întrunită — lipsește încă poporului român. Drepturile omului în comunism erau cînd și cînd — parțial, chinuitoare și frustr — respectate ca urmare a tranzacției politice continui, interne dar, mai ales, externe. Drepturile omului, în România actuală, sînt global respectate prin faptul că în echilibrul forțelor politice plusul prevalează, incidental, parcă, asupra minusului. Nu există popor care să își afle liniștea cîtă vreme drepturile sale depind de înclinarea acului unei balanțe fine. Ca o țară să se însere firesc, nobil și productiv, în istorie, fiecare ființă umană trebuie să își resimtă umanitatea neamenințată. Amenințări la adresa vieții pot fi, dar nu și împotriva condiției ontologice umane.

Opțiunile individuale făcute, de fiecare dată în numele întregii națiuni, nu au cum fi încă în țara noastră, altcum decît sporadice. Dependența fiecăruia față de opinia proprie, încalcă nu rareori respectul față de voința generală, pledînd ca dovadă împotriva creștinismului nostru, a moralei sau, măcar, a spiritului nostru politic.

Privitor la semnificațiile după care ne conducem s-ar părea că întreaga noastră orientare existențială s-a schimbat. Dacă însă Heidegger are dreptate cînd afirmă că ființa se ascunde în limbaj, atunci mutismul în zona creației estetice, literare al multor oameni de litere, verbigeratia altora — în forma lamentului sau a clasicii profeții tragice — numeroase discursuri politice utilizînd stereotipii jalnice, vechi de mai puțin sau de mai mult de patruzeci și cinci de ani, nu spun, toate, altceva decît că ființa unei umanități libere, desăvîrșite și îndrăznețe are dificultăți de a se naște pe pămîntul nostru, iar ființa diformă (mai mult neființă decît ființă) a comunismului nu piere cu decență și simplitate. Iată deci că tranziția politică actuală a parcurs pînă acum abia preliminariile sale. Metamorfoza sistemului nostru de semnificații se schițează, dar necesitățile schimbării devin realități în chip mult prea parcellar. Dincolo de preliminarii va mai fi ceva? Nu va dispărea totul, curînd, asemenea încă unei „dimineți pierdute”?

1. Condițiile schimbării. Evoluția politică a lumii răsăritene, a noastră, a lumii în general este determinată acum, în principal, de trei factori — doi dintre aceștia reprezintă elemente noi, cu privire la al treilea stabilim abia acum

o autentică priză de conștiință, dar el, prin natura sa, este veșnic.

Primul factor este unul cognitiv — experiența însăși a noilor stări de lucruri. Cel de al doilea este dat de modificarea conjuncturii internaționale. Al treilea — cel mai important din toți — constă în realizarea unei anumite inerențe istorice.

Atunci cînd am intrat, post-revoluționar, în mișcarea noastră de constituire a unor structuri democratice, în dezințegrarea, acceptată, a vechii economii intru edificarea altei economii, nouă și, prezumabil, sănătoasă, nu știam nimic despre ce va fi cu noi, zi de zi, în cursul acestor schimbări. Occidentul socotea că singura soluție strategică a acestei planete nu putea fi decît simultana pulverizare a ideologiei și politicii comuniste, a dictaturilor și represiei, dar și a primatului statului într-o economie centralizată. Cum avantajul strategic nu poate aparține decît întregii umanități, avem a fi recunoscători celor care au redus la tăcere voința militară expansivă și totalitaristă. Cel mai mare miracol pe care Dumnezeu l-a oferit umanității a fost că marile tehnologii militare s-au născut, din Antichitate și pînă azi, mereu în tabăra în care era drept să se nască pentru ca omul să poată subzista. Occidentul a cîștigat războiul rece prin capitularea necondiționată a adversarului. Ceea ce ai cîștigat însă, în orice război fie și rece, poți pierde ușor în timp de pace. În 1989 acest Occident era gata să ofere unor popoare care contribuiseră decisiv la înfrîngerea statelor care le oprimau pe cînd amenințau întreaga lume, o pace mai mult decît derizorie. Acum, la sfîrșit de 1991 și în 1992, sînt semne că experiența Vestului cu privire la post-comunism este mai adecvată, că înțelegerea sa pentru o întreagă umanitate care se deschide sporește sensibil.

România au căzut pradă în 1989, fie unui entuziasm necontrolat, fie unei angoase irepresibile. Acum știm că voința nu suplinește rațiunea și nici rațiunea nu suplinește pregătirea, că justiția nu se împlinește instantaneu, iar prin natura sa, progresul nu rezultă fără efort și nici siguranța națională sau individuală fără capacitate de sacrificiu. Acum, cam tot ceea ce trebuie știut este, în general, știut. Nu este nevoie de altceva decît să fie corect aduse în scenă persoanele apte să utilizeze noua cunoaștere și noua înțelegere pentru umanizarea reformei și, în general, pentru o politică umană. Relațiile internaționale pozitiv construite sînt parte a punerii în act a acestei cunoașteri a tranzițiilor actuale.

În general, contextul internațional este total schimbat. Cei care mai vor să afirme comunismul nu o pot face decît în nume propriu, ceea ce este derizoriu. Coaliția Golfului a desființat rațiunea de a fi a armatei sovietice, ceea ce a desființat rațiunea de a fi a Uniunii Sovietice. Rusia reintră în istoria fi-rească și umană a unei mari națiuni slave. Celelalte republici foste sovietice sînt puteri cu totul secundare sau chiar simbolice.

Apoi intră în joc inerența istorică „este timp pentru viață și timp pentru moarte, timp de a construi și timp de a dărîma”. Acum este timp pentru democrație și pentru naturalețe umană, pentru individualitate, libertate și egalitate. Toate sînt mai totdeauna bune, dar pot fi și rele — timpul este însă pentru ele, nu pentru comunism, dictatură, dominație ierarhică, superbie. Nimic nu este mai puternic pe acest pămînt decît ceea ce s-ar putea numi ființa sau principiul unei epoci. Să nu înțelegi aceasta este ca și cînd ai purta pe tine, după cuvintele lui Ioan, „semnul fiarei”.

2. Concretul unui moment. Conflictul Iliescu—Roman a fost prevăzut și aproape calculat de observatori și analiști, a fost apoi presimțit de toată lumea, a apărut și s-a manifestat torpid, a explodat public și, pînă astăzi, a parcurs cîteva etape importante, esențiale

chiar; cu siguranță însă, nu cele mai importante. Spiritul politic al poporului român nu derivă dintr-o tendință pragmatică și nici dintr-o propensiune teoretică; nu este dirijat decît parțial de repere și reguli morale. El, acest spirit, se orientează în funcție de un element profund, fie realist sau nu, și deosebit propriu sîsei. Avem, în această privință, o notă de mare civilizație, asemenea Indiei sau Americii. Părem să bijbiim — adesea chiar așa facem — și totuși gîndim politica în funcție de o chemare venind de dincolo de orizontul vieții cotidiene. Dorim înțelegere, pace, liniște. Nu vrem să vedem doi lideri politici, intrînd fiecare cîte un important sprijin popular — reprezentînd, deci, figuri utile identificării și identității celor mai mulți — în situația de a se sfîșia reciproc. Atunci cînd lucrul se întîmplă inima poporului poate singurează uneori mai curînd nu singurează dar, oricum, nu rămîne insensibilă. Acest conflict însă va dura, în chiar această formă ori, cel puțin, ca o puternică opoziție, ali-mendînd numeroase tensiuni colaterale. Acceptînd, lucru improbabil, că protagoniștii ar restabili pacea și ar reconstitui o uniune mai mult sau mai puțin circumstanțială și convențională, această luptă model, această opoziție paradigmatică, ar continua sub alte simboluri. De ce? Pentru că poporul român va rămîne veșnic inapt să accepte neesențialul drept esențial, pentru simple considerente de comoditate.

După revoluție, după instalarea primelor autorități post-revoluționare, România a avut puține momente politice decisive — mai exact spus, totale. Pînă de curînd nu puteau fi citate decît două: 12 ianuarie și 23 ianuarie 1990. În primul dintre acestea a devenit clară ideea că nimic nu mai poate ține acest popor captiv în plasa nu a comunismului, dar nici măcar a unor simboluri comuniste. 23 ianuarie a arătat că stilul comunist poate torpila chiar și acțiunile necesare sau pozitive. Dilema principală a acestui moment al istoriei noastre actuale a devenit fățișă într-un interval abia puțin mai lung de zece zile. Tot ceea ce s-a întîmplat apoi, din 28 ianuarie 1990, pînă la sfîrșit de septembrie 1991 și încă mai apoi, pînă în acest nou ianuarie care amestecă indiferențe și disperări politice, nu a fost decît sau încercarea de a împinge pînă la ultimele consecințe dilema primului ianuarie, acel ianuarie de după Revoluție, sau încercarea de a soluționa dilema printr-un compromis.

12 ianuarie nu este, probabil, data unui act idealist, democratic, pozitiv. S-a produs atunci răbufnirea extremistă și, poate, interesat orientată, a unei presimțiri — aceea că mecanismele totalitariste se fragmentează pentru a subzista și se deghizează pentru a învinge. Un rău relevă un altul, poate mai profund. 23 ianuarie făcea ca forța politică principală a națiunii să se nască printr-un act amenințător, aducător de angoase, atunci cînd ar fi fost atît de ușor să genereze prin afirmarea sa doar optimism și încredere. Națiunea a găsit, în acel sfîrșit de ianuarie, o soluție politică, fie și provizorie, a problemelor sale, dar a plătit cele două evenimente politice grave prin fragmentarea voinței sale publice și printr-o mult prea adîncă prăpastie între forțele guvernării, majoritare și cele ale tuturor opozițiilor.

12 ianuarie a reflectat nerăbdarea și graba de a scăpa de comunism. 23 ianuarie a reflectat nerăbdarea și graba de a păstra măcar semnificative părți ale vechiului într-un context înnoit.

Caius Dragomir

În căutarea romanului (II)

INSULA REGILOR COTIDIENI. Acvila Baldovin și-ar putea amana sufletul de aur unei cămătăreșe, care n-ar fi exclus să se numească și Clitemnestra, dacă n-ar citi și romane s.f. de Seneca (pseudonimul lui Cătălin Seneliuc, autorul *Diavolul-ului planetei albastre*, al *Patruaterul-ului iubirii* și ai altor scrieri), George Cușnarencu se lasă furat de *Tangoul memoriei* și va ajunge, probabil, pe „insula regilor cotidieni”, conștient, aidoma lui Sterne, de puterea prozatorului „de a modifica realitatea în favoarea ficțiunii... Dacă vrea, cu un mic gest, aduce ninsoarea rivnită de un copil, naște un oraș, clădește un vis, aranjează o întâlnire între un personaj și imaginea lui în copilărie. Un autor de romane, și George Cușnarencu la fel, nu se lasă înșelat de realitate. El o copiază, o alterează, o colorează, uneori o mimează, după bunul lui plac, jocul lui semănând cu o aripă de pescăruș, la fel de fragil, dar la fel de puternic“ (p. 145).

Romanul său este, cum ne indică și regia paratextuală, un „roman de dragoste”. Despre dragoste, despre iubirea difuză / confuză în oameni, fapte, obiecte. Despre erotismul implicit al relației de comunicare și despre discursul îndrăgostit al autorului. Despre iubire în toate stările de agregare : „Sînt unii care iubesc fetele cu sîni mari și cu mijloc subțire... Alții iubesc banul și viața plină de peripeții... Mai sînt și cei care iubesc viața în aer liber, minjii cu zăbale de argint care înconjoară planeta de 365 de ori pe zi fără să obosească... Tinerii iubesc mersul pe bicicletă prin parc, iar femeile frumoase ale orașului, mercedesurile...”

Eu am iubit întotdeauna curțile de la periferie, cu nuci în fața casei (unde sînt ?), cu curcani albi și fîntîni în spatele casei“ (pp. 164—6). Nu este aceasta singura metodă de ridicare „impudică” a vălurilor și-așa străvezii ale sufletului, beat de miresmele textului, în fața cititorului. Exhibiționismul său este un adevărat „război al amintirilor”, realizat în maniera lui Vonnegut (*Breakfastul campionilor* s.c.l.), dar beneficiind și de experiența autohtonă a lui Mircea Horia Simionescu. În materia cărții întâlnim totodată un *Dicționar onomastic* (Memoria, Gingis Khan, Jogginguță, Oreste Mercantil Brincoveanu s.a.m.d.), dar și ecouri ale epopeii tralfamadoriene din *Abator 5*, dublate de apetența desantistului pentru umor cinic, subtilitate textuală, grotesc epicizat și fragmentarism serial (o repetiție muncită de jocul variantelor pînă la obținerea surisului condescendent al Giocondei post-moderniste). „Modelul feminin al lui George Cușnarencu nu este Clitemnestra, deși în roman există un asemenea personaj, ci Memoria“ (conf. p. 105). Demitizarea locurilor comune ale literaturii de toate calibrele și pentru toate vîrstele coexistă cu mitizarea banalului și a rutinierului, cu instaurarea unei atmosfere de local familiar în Parnasul contemporan. Glisarea continuă a acestor planuri face deliciul lecturii, iar banca de date narrative a cititorului masochist este boicotată permanent de acel *pas-de-deux* pe care îl execută neconștient memoria afectivă a scriitorului. Ea singură înțelege toate aceste lucruri și dă din cap cu dojană. „Ea nu le va uita, cum nu mă va uita nici pe mine. Toate drumurile noastre se unesc așa cum brațele unei pirghii se unesc în punctul de sprijin“ (p. 105). Iar locul acesta geometric pare a fi tocmai conștiința entropiei genului, asumată atît de serios încît sfîrșește în propria sa parodie : „Am dormit prost toată noaptea și m-am trezit foarte devreme rea ca o nevastă de eschimos care a scăpat lucrul de mină în copca făcută de bărbatul ei“...

3. UN OMAGIU POLEMIC. Undeva, spre sfîrșitul romanului său (*Litera albă*, 1988), Viorel Marineasa trans-pune în abisul unei scriituri nervoase, care s-a debarasat de orice element inoportun de decor, situația unei proze pe care aș numi-o una a didascalilor răsturnate : „Romanul o să fie un omagiu polemic, prin erou, prin material și prin scriere“. Fără a o domina totalmente, romanul își conține teoria. Cochetăria tehnicistă a previzibilității

netrucate nu forțează ci pune în valoare denudarea mecanismelor narrative.

Lectorul implicat capătă setimentul confesiunii potrivite la locul potrivit. Noul și vechiul Pierre Menard „are se spune, viziunea întregului (paradox : parțială !), greu însă îi vine să urmărească niște puncte, nefixate ca atare, mișcătoare, interșanjabile, omisive“ (p. 155). Utopia bogesiană a cărții este, înlocuită de **utopia paragrafului**. Se pot reface o mie de povești banăne din amalgamatul — nu și compozitul ! — material, nu și o poveste în sine. Morganatică înainte, acum Poveștea devine imposibilă.

Naratorul, poate tocmai pentru a scăpa de complexul oglinzii, caută versiunea cea mai fidelă ficțiunii românești : „Prima parte a cărții de față încearcă o re-scriere a romanului **Transformarea** (Timișoara, Tipografia „Rapid“, 1931), datorat gazetarului și prozatorului plugar Ioan Ciucurel (1897—1955) din comuna Șoșdea, fostul județ Caraș, păstrîndu-se numele citorva personaje : Axente, Livia Sturza, Adel, Dialogul românesc din cea de a doua secțiune, urmărește să dea o versiune de biografie a unui asemenea „țăraran luminat“, fie că s-ar numi Achim Beca, Ioan Ciucurel, Pavel Tirbățiu, Vidu Marineasa ori altfel. Figura artefactorului decade voit din filigranul artefactului. Întors din misiunea sa livrescă, substitutul de autor revine la domiciliul „conjugal“, furișîndu-se, ușor deruta(n)t, înapoi în cotidian, în condițiile în care seducția inducției complete se transformă (verb favorit al „autorului“) în inducția seducției totale : „Intră tiptil în casă.

S-a chinuit cam mult cu descuiatul. Angela doarme cu veioza aprinsă. Trupul mic se răsfăță, zici că ample patul. Botșorul îi pufăie «șarmanț». Ea are tresărire necesară, ponderată, atunci cînd îl simte aproape, insistînd s-o contemple. O răsucire cu dezvelirea crucei“...

4. „SUFERINȚELE“ MEMORIEI ! „Partea cea mai neplăcută a existenței mele este că de la un timp am început să uit“. Căderile de memorie ale lui Emil Cela din romanul lui Sorin Preda (*Plus-minus o zi*, 1988) constituie pre(-)textul unei confabulații terapeutice, cu acțiune deopotrivă scripturală și nevrotică, după „metoda Petrarce“ (un iluminat, care trimite, parodic, la faimosul alfabet din Maglavit).

Se recomandă practicarea unor „exerciții de educație și disciplină mnezică...”, povestind în scris, pentru o necesară confruntare ulterioară, scene și întîmplări recente din viața personală, care pot fi și inventate, după caz. În plus, în conversații libere, un cuvînt sau o sintagmă pot fi evitate prin parafrază sau reconvertire spontană a mesajului (de aici, savuroase *quiproquuri*), în funcție de disponibilitățile euristice ale „pacientului“. **Terapia prin scris** se transformă finalmente într-o **terapie a scrisului**. Într-un denunț implicit al feluritelor convenții ale pro-

Atit de sărac sint :
pînă cînd și ziua
o privesc prin geam !

GLOSSĂ

Nu poți ocoli amănuntele, rupi tăcerea atit de pretioasă a celor ce te-ar putea vindeca. Silești situațiile să apară în faza lor poate cea mai puțin avantajoasă pentru tine. Ca și cum ai da telefon unui prieten cu care ești supărat, înainte ca supărarea să-și epuizeze substanța — în plus apelul tău nici nu are acea justificare urgent-catastrofică : nu poți inventa miracolul ori grozăvia, oricît te-ai autoconvince. Cu atit mai mult să le inventezi într-un scop anume, ca un subterfugiu. De altfel ești prea calm și lucid ca să mai pozezi în neînțelec. Cit despre unitatea înțelegerii, epoca noastră a reușit s-o spargă în aschii deformante, în candori de bazar. Cel care nu sint cu poate mai bine să-și dea seama de deformările dimprejur. Pentru că alteritatea, prezintă avantajul impersonalității și tumul ei de orizont e mai complet. Tulburările secunde, devînd de la reguli comune, paradox de buzunar.

balanță sacrificînd vidul dintre obiecte în favoarea exactității matematice dar și a nerecunoașterii. Omul văzut ca o întretăiere absorbantă : chip cerșind recunoașterea, ființă cerșind anonimul desăvirșirii mediocre. Refuzul de a fi același refuzul de a fi altul. Incercuirea profund distonantă. Un gard din ostrețe prin care se vede-năuntru, sau în afară : iluzia libertății interioare și-a infinitelor posibilități cosmice (socialul fiind pus între paranteze, ca un caz particular și de evitat, ori ca o maladie de învins prin autosugestie). Vocea impersonală de la radio care se-aude prin plafon de la vecinul de sus, monogram al omei în carne scrisă, tundră sălbatică supusă astenizării prin locuri temporare și-ntîmplătoare. De fapt un buletin de știri care nu spune nimic despre lumea în care trăim, așa cum o piatră aruncată în apă nu te face sensibil la bogăția complexă a apei. Încelînceala memoriei atunci cînd răsună faptele felurite ale țintului. (*Jurnal anticamelonic* — 17 febr. 1989)

Constantin Abăluță

zei. Scrierea romanului este văzută ca un act efectiv psihopatologic (idee cu o circulație atit de extinsă încît a devenit o **convenție a convențiilor** românești), iar pacientul este însuși „autorul“, suferînd de o acută nevroză scriptică, tot așa cum navetiștii, bunăoară acuză fenomenul similor de sorginte feroviară.

Deopotrivă anchetor și obiect de studiu, proiecția auctorială destructurează textul, prezența angajantă a observatorului modificînd întim, ca și în fizică, actul observării. Emil Cela, și nici memoria-lui-Emil-Cela, nu mai capătă, în această perspectivă, atributele „personajului“, acestea fiind preluate, pe nesimțite, de memoria naratorului care pretinde rolul lui Emil Cela. **Tu-ul și eu-ul** relevă o veritabilă „paramnezie de reduplicare“. Extrapolat, fenomenul dă naștere unei „limbi“ calitativ noi a psihé-ului subconștient, constituînd bazele unei mitologii personale : „Dans le stomach du chat il y a de suc gastrique qui indeplinee les fonctions de reproduction a cetele pisic“. Figură tutelară, mița mută piesele șahului mnezic de pe un câmp alb pe unul negru și așa mai departe : „Din toate punctele de vedere, dimineața seamănă cu o pisică. Se întinde trosnîndu-și oasele și apoi își linge blana cenușie, așteptînd s-o scarpini temeinic pe țeastă, drept între urechi, acolo unde, la anumite animale, ca să nu spun la toate, se află o zonă cumva erogenă, de iradiere spontană a plăcerii“. Expansivă pe orizontală stilistică a valierelor mnezice și, concomitent, pe verticală deconstructivă a tipologiilor sintactice ale prozei, textul ascunde anamorfotic plăcerea maladivă a alienării tutelare prin scris, al cărei unic corolar terapeutic rămîne **de-scrierea** : „Afară, luna își lingea părul ei scurt și proaspăt oxigenat, alintîndu-se ca o pisică lipsită de afecțiune“.

5. RAPORT DESPRE NECUNOSCUT.

O variantă dramatizată a *Tărîmului syrtelor*, dincolo de care se întrevăde *Deșertul tătarilor*, o textuare obsesiv-parabolică a toposurilor bine cunoscute de la Julien Gracq și Dino Buzzati își propune Tudor Dumitru Savu în romanul său (*Fortul*, 1988). Aici, alesul unui maestru din umbră (adică al maiorului magician Adam Tauss, titular al unui curs de... tactică și strategie, căruia îi succed, pe firul arachpeean al căutărilor narrative, cîteva sosii inițiatice) este tînărul absolut de colegiu militar, lo *Dierna*, ins subjugat de mania țurnă și exhaustiv. În ciuda aparenței epuizării evenimentialului, conștiința scriitorului în scris este silită să suporte absența derutantă și reînnoită a semnificației ultime ca pe un coșmar. Dacă ar fi să aplic o tipologie propusă de Mihai Zamfir (în *Cealaltă față a prozei*), jurnalul-anchetă de la Fortul Cardon este, funciar, unul existențial, care se transformă într-unul febricitant, de criză.

Iritarea inițială în fața necunoscutului devine, treptat, o angoasă epistemologică. Cu migală, este construită o parabolă a neputinței, a cunoașterii refuzate, într-un spațiu recluzionar predestinat. Raportul existențial (dublat, din prevedere, de textul-jurnal al naratorului ambiguu) explorează teritoriul unei ratări, dominat de estetica incertă a oglinzii, centrată la rîndu-i, pe simbolul unui **axis mundi** al cunoașterii luminoase / luminate / luminînd care este farul. Oglinda textului este insuficientă pentru a reflecta semnificațiile divergente ale „realității“ și, astfel, apar retractări, chiar mușamalizări ale unor apariții apocaliptice. Inerența ciudățeniilor provoacă anacolutul existențial, fractura dintre verosimil și veridic, criza ce menține „în priză“ jurnalul / jurnalele. Întîmplările de la Fortul Cardon, de la cele mai mărunte (halucinații topografice etc.) pînă la cele suprasaturate de un înțeles ocult (dezastrul halucinant provocat de apariția cerbului cu coarnezle de flăcări), constituie, totodată, efectul unei anomalii antologice neștiute și cauza alteia deja prefigurată (scrierea jurnalului). Absența hărților însinuează existența unui **tărîm uitat**, altfel spus sustras cauzalității naturale. Urmînd logica inexorabilă a fabulei, apare un expert în oglinzi („maestrul de catoptrică“, Otto Kazak, nume perfect simetric în... oglindă), chemat în mod semnificativ — pentru a spori puterea farului. Doar cioburile lentilelor distruse de un accident rămin, însă dovada peremptorie, semn al Fortului, care se volatilizează în pur necunoscut.

Finalmente, protagonistul află că nu este, el însuși, decît o creație a unui zămisitor de fantasmă, ex-maiorul Tauss. Împins în realitatea (par)alogică în chip de reflex extramundan al ei, Dierna își conștientizează condiția de fantoză. Lăsat să se abstragă ordinii paralele la cotidian, el nu face decît să demonstreze incongruența acestui, în fond, fals paralelism. Sita mincinoasă de argint slefuit este, de fapt, parabola ultimă a textului alienant.

Dan-Silviu Boerescu

Destrămarea ițelor

O lungă penitență pare să fi fost împlinirea idealului artistic al Georgiei Lavric fără apelul explicit la simbolurile și iconografia biblică. Tapiseria de colaj pe care o practică de mulți ani, aluziile la pictura votivă medievală pe care le exersa în compozițiile sale în vremea din urmă, acumularea de relicve prețioase pe care le-a supus apoi unui fabulos travaliu de integrare într-un univers propriu de valori (în compozițiile-obiect miniaturizate, îndeosebi) furnizau doar indiciile periferice ale unor pre-

ocupări, ce vizau orizonturi tematice și estetice mult mai elevate.

După decembrie '89, creația Georgiei Lavric s-a debarasat de orice complex. Artista nu a mai simțit nevoia exprimărilor alegorice și nici povara încărcăturilor baroce din planul formei. Enunțul ei a devenit strigăt, iar limbajul s-a limpezit sporind înțelesurile prin abandonarea ambiguităților stilistice. Într-un fel, ițele s-au destrămat deasupra creației acestei artiste odată cu descătușarea ideilor care îi animă viziunile plastice. Ambientalistă de o cuceritoare inventivitate, Georgia Lavric este, în același timp, tipul de creator sensibil la impacturile cu timpul și societatea în care trăiește. Un remarcabil instinct al formei și al materiei o conduce la rezoluții plastice de o forță expresivă puțin obișnuită. Calitate sesizabilă în mai toate prestațiile sale publice, fie că abordează compoziția parietală de mari dimensiuni sau numai arta vestimentației ori a sudoabelor sau a accesorilor decorative.

La Galeria „Orizont”, sub auspiciile cu totul speciale ale unui vernisaj-ritual săvârșit de precucerpicul părinte profesor Constantin Galeriu, am asistat, în aceste săptămâni de decembrie nămețit, la un regal artistic dedicat în întregime memoriei celor ce s-au jertfit în numele libertății și demnității noastre. O expoziție gândită ca un sanctuar al jertfelor supreme, al martirajului care purifică și eternizează. „Creația întreagă este întemeiată pe jertfă” — a rostit simplu sacerdotul, racordind semnificații dincolo de efemerul evenimentelor, în spațiul deplinei spiritualități creștine. Acolo unde geneza lumii este o sublimare a jertfei și unde înnoirea ei tot prin jertfă se va împlini.

Tapiseriile Georgiei Lavric nu sînt

neapărat o aglutinare a unei asemenea viziuni teozofice, dar inspiratoare ale unui cadru al densității spirituale sînt fără îndoială. Artista a „scenografiat” cu grijă fiecare componentă a acestei incinte sacre conferindu-i o măreție spectaculară. Prin aceasta, a depășit puțin limitele reprezentărilor eclesiastice creștine, fie ele și în accepțiunea lor bizantină, mai somptuoasă deci, prin multiplicarea imaginii altarului și a ofrandei sub fiecare panou-icoană, sau prin introducerea unor elemente ale profanului din mitologia populară a cultului morților. Ceea ce nu-l neapărat o scădere în planul deschiderilor plastice și semnificative, dar, oricum, o îndepărtare de la obișnuitele care consacra sensul întemeietor și novator al lumii prin sacrificiul suprem. Dar artista nici nu a ambiționat, se pare, decît o interpretare liberă a pretextu-

lui spiritual (biblic), restituindu-ne o sumă de variante iconografice inspirate din simbolurile cultice ortodoxe (dar nu numai) ale Maicii Indurerate, ale Christului răstignit, ale punerii în mormînt, ale Martiriului Mintuitorului... Face acest lucru nu cu evlavie ritualistă a artiștilor canonici ai Evului de Mijloc, ci cu detașarea analistului rafinat al acestui secol deprins cu încărcături spirituale mai prolixă și mai liberale. Deși refac o atmosferă a bogatelor și plinelor de noblețe vestigii bizantine și orientale, „lcoanele” Georgiei Lavric sînt compuse cu un ochi și o sensibilitate moderne. Nu-i emanația unei filozofii cultice ceea ce ne propune azi artista, ci afirmarea pleneră a unui cuprins plastic apt să se exprime convingător prin el însuși.

Corneliu Antim

muzica

Zimbiți, domnule Brambach !

Într-o discuție mai veche cu un prieten, muzician stabilit la Paris, am aflat un fapt pentru mine, surprinzător. Mulți dintre cronicarii muzicali, colaboratori ai unor emisiuni (radio, TV.) sau importante reviste, nu sînt, propriu-zis, profesioniști ai domeniului respectiv. Spun surprinzător pentru că totuși arta sunetelor este sensibil mai „specializată” decît celelalte arte. Trebuie să știi nu numai ce este un acord sau un rondo, ci trebuie să ai și practica, exercițiul îndelung care să-ți permită înțelegerea fenomenelor în profunzime. Și cum arată un astfel de articol, l-am întrebant. Foarte bine, mi-a răspuns amicul, el însuși compozitor (bun) și critic „rău”. Persoanele au făcut, cu siguranță, muzică în familie, au o informație amplă și, ce e mai important, știu să comunice, să scrie, să stabilească o relație mai apropiată cu un public ce refuză limbajul „uscat”, muzicologic. E drept, evită în general spațiul contemporan în care și mulți „profesioniști” se mișcă greoi sau cu prudență.

E un trist adevăr că „foiletonistica” muzicală nu prea e citită. Emisiunile T.V. de profil (chiar cînd au „profil”) sînt la concurență cu Actualitățile, sportul, cu „ariile” de bravură ale parlamentarilor. La concurență cu

masa de prînz (la fel de austeră dar mult mai consistentă) — o ferită excepție — emisiunea de sîmbătă, **Ora de muzică**.

Dacă domnul Brambach nu exista, trebuia inventat. Și, neapărat, împreună cu filmoteca muzicală a Domniei-sale. Metodic, dar fără pedanterie, sobru, dar avînd aerul bonom și simpatice al unui bavarez pasionat de bere și alpinism, domnul Brambach este tipul de colecționar generos, care-și cunoaște perfect „obiectele” și se bucură oricînd să le pună și la dispoziția celorlalți. „Contrapunctul” româno-german (traducerea realizată de colaboratoarea sa) e discret, exact, „pe fază”. Lipsit de retorica celor ce se simt bine în „avanscenă” (cînd sînt văzuți și auziți de multele mii de ascultători), domnul Brambach știe să stea, discret, în „spatele” operei de artă. Chiar atunci cînd, dintr-un exces mai puțin „balcanic”, ne povestește (cu un calm de croială englezească) banalul și dulosul libret al unei opere traduse de altfel și pe micul ecran. Nu cunosc celelalte pasiuni ale Domniei-sale. Nu cred că-l preocupă făcutul avioanelor de hîrtie, participarea la „Baluri de cristal” (s-a gândit cineva cum se vede din frîgul și întunericul străzii „cristalul” ?) și alte chestii din astea, la modă. Mi-l pot imagina însă la un pescuit, fumînd o pipă și ascultîndu-l la căști cu mereu reinnoită bucurie pe Pavarotti.

Ca orice om, și Consilier pe deasupra, are și domnul Brambach defecte. Zimbește rar. Asta în timp ce unii, nu spun, persoane importante, în timp ce țara arde și „pompierei” se piaptănă, practică surisul „fără frontiere” ca pe un sport național. Să ne gîndim puțin și la opera comică, e nevoie. Încă mai e voie. Așadar, zimbiți, domnule Brambach și nu uitați: pe sîmbăta viitoare !

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Pururi tinăr

După decenii de „sărbătoriri de inimă”, Mihai Eminescu s-a bucurat în sfîrșit la 15 ianuarie 1992 de o „dreaptă cinstire”. Mă refer la emisiunea realizată de Cristina Bîrzan și Cătălin Țirlea, emisiune ce ne-a convins că, totuși, se poate. Se poate să gîndești nu să nimerești, se poate să alcătuiești nu să improvizezi și mai ales se poate să te ferești de clișee, de lucruri gata știute. E drept, adoptarea unui astfel de punct de vedere într-o readucere printre noi a Poetului presupune înainte de toate dorința de a cunoaște și mai ales curajul de a înfrunța riscul. Căile bătute sînt întotdeauna îmbietoare chiar dacă duc niciunde. De astă dată cei doi tineri realizatori (măcar prin îndrăzneala lor, tineri), au deschis o altă cărare. O cărare care duce sigur către o mai bună cunoaștere. Restul drumurilor nu fac decît un serviciu comod de recunoaștere.

Așadar emisiunea în cauză ne-a introdus într-un univers eminescian credibil și incitant. Dacă ar fi fost doar credibil, faptul în sine n-ar fi fost mare lucru. Dar fiind și incitant, universul eminescian a devenit viu, a reușit să

ne cuprindă în contemporaneitatea sa devenind, șa rîndu-i, contemporan nouă.

Intervențiile poetului Ion Stratan, un poet cu adevărată vocație de eseist, ale criticului George Gană, ale profesorului universitar și erudit eminescolog George Munteanu au dat ceea ce era de dat Dumnezeu poeziei românești. Cesarului i-a rămas o parte bună și de bun gust. Imagini, recitari, proiecții.

Toate la un loc, după cum spuneam, au adus dovada că se poate să cauți ceea ce este viu într-atîta uitare și curgere de vreme.

Dacă TVR va încuraja asemenea inițiative, chiar dacă se va și greși citeodată, va începe să se deprîndă cu un nou fel de a prezenta lumea românească. Un fel de a fi nu atît de comod și aservit ca pînă acum ci un altul, iscoditor, producător de valoare. E greu să faci un astfel de lucru începînd cu **Actualitățile**. Dar începînd cu emisiunea culturală se va ajunge, sîntem siguri, și la **Actualități**. Cit de repede ? Atît de repede cît se va pricepe că este necesară o desprindere de clișee și mai ales de presupunerea că telespectatorul român e aproape un stupid. Adică un om care mai mult își închipuie decît trăiește și de aceea ia închipuirea, fie a lui fie a altuia, drept realitate.

Emisiunea dedicată lui Mihai Eminescu, de acastă dată, a fost un pas către realitate. Realitatea culturală, e drept, dar, în sfîrșit, realitate.

Eugen Uricaru

FANTAZII APUSENE

Ia peste 70 de ani, după o lungă și rodnică activitate literară — citeva creații precum „Portocala mecanică” („A Clockwork Orange”), romanele avându-l drept erou principal pe Enderby sau paginile dedicate lui Shakespeare sînt suficiente pentru a-l asigura o largă notorietate — Anthony Burgess abordează, în mod paradoxal, proza scurtă, formă spre care se îndreaptă, de regulă, tinerii debutanți. Rezultatul este un florilegiu alcs, o proză erudită de o reconfortantă subțirime intelectuală, ce amintește, într-un fel, de rafinatul „L'etui de nacre” al lui Anatole France. Dacă dintre cele aproape zece povestiri ce alcătuiesc volumul, unele au o anecdotică ușoară, salvată, totuși, de ironie fină și virtuozitate verbală, cel puțin cinci, printre care am menționa „Intîlnire la Valladolid”, „Modul Diavolului” (ce dă și titlul volumului) și ampla nuvelă istorică „Hunul”, sînt, fără îndoială, adevărate capodopere, ce-și pot găsi oricînd locul într-o antologie englezească a genului. Vom descoperi aici — în stilul înconfundabil al lui Burgess — meditații sau insolite comentarii pe marginea existenței artei și artiștilor sau a delicatului subiect care este istoria. „Intîlnire la Valladolid” reprezintă o variațiune pe mai vechi teme shakespeariene, abordate, nu o dată, de autorul „Portocala mecanică”. În timpul domniei lui Iacob I, un grup de oameni de stat englezi se deplasează în Spania pentru a găsi căile de stabilire a unor relații pașnice între cele două regate rivale. După moda timpului, importanții reprezentanți ai aristocrației sînt însoțiți de reprezentanții mai umili ai elitei spirituale — dramaturgi de vază și artiști celebri, ce alcătuiesc nu numai o strălucită suită ci au, totodată, menirea de a-l distra pe protectorii lor. Dintre dramaturgi nu lipsește, bineînțeles, Shakespeare. Fantazia autorului forțează cumva mina destinului și asistăm astfel la o intîlnire între marele Will și nu mai puțin celebrul său contemporan Cervantes. Dacă pe cel doi totul îi desparte — experiență umană, structuri temperamentale și viziuni artistice diferite — nimic nu-i împiedică să se tolereze cordial și, în ciuda faptului că se confruntă cu o ingenuă incompreensiune, rămin, mai departe, gra-

ție geniului lor, două statornice faruri luminoase ale epocii. Plină de tîlc este însă remarca pe care părintele lui Don Quijote o face în legătură cu sublimul său contemporan, Englezul, remarcă uului Cervantes, este în stare să nascocoască cele mai terifiante atrocități în „Titus Andronicus”, dar se dovedește slab de înțeles în fața spectacolului pe care i-l oferă o singeroasă coridă. Iată demonstrat încă o dată că între ficțiune și realitate nu există niciodată o corespondență perfectă, că lumea fantaziei își are legile ei proprii.

Cealaltă povestire intitulată, de fapt, „Anul 1889 și Modul Diavolului”, ne propune tot o revelatoare intîlnire între creatori de excepție, de data aceasta în contextul unui adevărat hățiș de coincidențe și concordanțe, o lume încilcită, în care artiști cu cele mai diferite temperamente, crezuri sau propensiuni își găsesc cu toții locul într-o tolerantă și armonioasă conviețuire pe drumul larg ce duce spre eternitate. În răstimpul anului 1889, în ambianța delicatelor vibrații ale cromaticilor impresionismului în expansiune, a Turnului Eiffel sau a operelor lui Wagner Debussy se află în căutarea formulei sonore capabile să strămute în muzică sugestiile incantatorii ale versului mallarmé-ean. Încodeste valențele bătrînei cvarte augmentate-acei „modus diabolici”, despre care biserica afirmă că învăluie în plus golul unei lumi aflate în pragul prăbușirii morale — și se deplasează la Londra în speranța că intîlnirea cu membrii Frăției Prerafaelice, cu rudele poetului Dante Gabriel Rossetti, va constitui pentru el acel benefic ferment capabil să-l scoată din impas. Și din nou, printr-o coincidență, tinărul muzician îl va intîlni aici pe însuși Mallarmé, „profesorul de engleză”, aflat în drum spre Dublin în căutarea unui manuscris inedit al lui Edgar Allan Poe, poetul său preferat. Deplasarea spre capitala Irlandei — nu-i oare simbolic acest pelerinaj în capitala prozei moderne, din care va purcede James Joyce — prilejuește, la rîndul său, o altă imaginară intîlnire, de data aceasta, cu Robert Browning, sosit aici în căutarea unui strain prelat (care nu era altul decît poetul Gerard Manley Hopkins) în fața căruia dorește să-și descarce sufletul, mărturi-

Anthony BURGESS

siindu-și un ipotetic păcat capital. Dar chiar dacă enigmaticul prelat își dăduse obștescul sfîrșit iar poemul lui Poe se dovedește lipsit de importanță, intîlnirea dintre cei doi artiști își are totuși rostul ei căci va avea loc confruntarea dintre două direcții fertile ale artei moderne (cel doi creatori și-au avut fiecare emulii lor) — între moralismul, raționalismul și literatura de idei a marelui victorian și poezia lui Mallarmé ce-și propune drept subiect cuvintele și literatura însăși și care, în superba sa detașare, sfidează lecțiile de morală, cantonîndu-se în azurul pur al idealului. Ceea ce este însă fascinant în această povestire a intîlnirilor exemplare este tocmai sincretismul ce subzistă în lumea artei, existența tainică a unor miriade de sensuri pe care realitatea nu reușește să le exprime dar pe care, încodînd inspirat, creatorul le revelează. Așa se face că, spre stupeora lui Debussy, Mallarmé are dorința de a vizita lăcașurile dublineze ale desfătării. Numai că aici, poetul nu caută lascivele voluptăți ale trupului ci dorește să contemple textura de o indicibilă și infinită delicatețe a epidermei irlandezelor, vrea să asculte, în intimitate, inflexiunile glasului lor armonios, necorupt de politețuri sau convenții sociale (fără a insista asupra acestui episod, esențial însă pentru semnificația întregii povestiri, se cuvine să menționăm că autorul ține să precizeze cu mușcătoare ironie că slujitoarele acestui stabiliment de taină nu erau de fel irlandeze ci franțuzoaice autentice, originare din Paris). El bine, tocmai aici, în această ambianță de delicii și corupție, unde glasul diavolului pare a răsună mai limpede decît oriunde, atîngînd clapele unei pianine dezacordate, Debussy are dintr-o dată revelația soluției muzicale ideale. Cvar-ta diabolică se transfigurează, recăpătîndu-și parcă sensurile purității dintotdeauna, căci conchide marele muzician, adevărata artă este mereu decantare pură, ea este mai presus de legile unei societăți mecanizate sau de lecțiile eternelle de morală. Diavolul însuși, viețuind ambiguu în simbolica cvartă augmentată

devine faun sovăltor și tîmlid lar-cliațiile sale între „avea și fan-fluzie și realitate, se naște muzica ludului la După amiaza unui faun — sugestie incantatorie de sonori rafinate estompe. Intîmplarea face, anul 1889 să fi fost și anul morții lui Bert Browning — anul unui sfîrșit al unui început. După această încîlnire lumea artiștilor și a artei, aut-propune un popas în universul frumos al istoriei. Ne aflăm într-un orăz Imperiul Roman de Răsărit, la 550 de la moartea și resurrecția lui Christos, într-o vreme a tuturor eșecurilor și violențelor, cînd puhoiul poporului migratoare se rostogolea în vîntul unui tăvălug. Într-o tîlnită grădinară, magistrul Nestorius le servea astimpăraților săi învățăcei lecții de sensuri ale istoriei. Le povestește lui Atila, „Biciul lui Dumnezeu”, sohaj-complex, „cel ce a răsplîndit și moarte în jurul său, dar mai mult toate le spune o poveste despre invadarea imperiilor, despre vîrmele care mîncă, despre prăbușirea lor ce diruna s-a datorat violențelor, întol-delatiunii și luptelor lăuntrice penterede de pe urma cărora au profitat invadatorii barbari. Există aievea ceva în această lume, se întreabă gravtrul, oare tot ce clădește omul este pieterii? Cu înțelepciunea învățatului convingerea credinciosului, tot el punde că numai Cetatea durată de nezou, numai Lumea Eterului este nătoare. După parcurgerea acestei amvele pe care criticii au asemuit-o, sobrietății stilului și adîncimii mecu „Memoriile lui Adrian” de Mar-Yourcenar, cititorul are sentimente implicite, în volumul lui Anthony mai există și un alt răspuns a întrebării Nestorius. S-ar părea că și în noastră există o cetate sortită să existe, în ciuda incongruențelor și tărilor de tot felul, aici nu există rătăcirile slujitorii săi, chiar și atunci se sfîdesc, nu-și pun cetatea în S-ar părea că această cetate, că lumea, nu-i alta decît lumea artei, fond, prin bogatele și subtile sim-plicații, Anthony Burgess, artist cîmultumit de discrepanța dintre realitate, își caută mereu refugiu în lumea fantaziei. scrie citeva din acele memorabile despre artă și despre acele fragile făpturi care (după cum el însuși o spune spre sfîrșit) „Cavalerul Rozei”, vorbire orol arhetipal al narațiunii dimensiune a timpului în care prezentul și viitorul se contopesc ce s-ar putea numi eternitate.

Drept post-scriptum la aceste cîsemnări pe marginea unui volum lăume livrescului își vadește încă marea ei vigoare, am dori să meșimol „o coincidență” care, de data vine din lumea noastră. În acela-grație 1889, cînd drumurile lui Browning, Debussy și Mallarmé tăiau la Dublin, Paris sau Londra năr român, Theodor Pallady pe nsea la Paris. Tot ce a urmat este trivă mirifică ficțiune și realitate

Virgil Le

Fernando Arrabal:

Poetul piroman și Breton

anul acesta se împlinesc douăzeci și cinci de ani de la moartea lui André Breton, efigie esențială a secolului nostru. Breton a fost, în întreaga sa viață, un ferment cultural neobosit, care a transformat ceea ce inițial fusese doar o sugestie în plus la panorama agitată a avangărilor dintre cele două războaie, într-o certitudine indispensabilă artei și literaturii contemporane. Aventura lui vitală a depășit dimensiunile limitate ale întregii sale opere, în timp ce capacitatea sa aglutinantă reușise să armonizeze talentul creator al unor personaje pe cît de diverse și contradictorii pe atît de fascinante.

Un poet de origine rusă și cu maniere fine, „Michel Trusevici” a fost promotorul, în anii șazeici, al actului celui mai semnificativ și totodată secret din ultimii ani de viață ai lui André Breton... Pentru a-l povesti, pentru înțea oară, pun numele poetului sub masca pseudonimului, așa precum el își ascunde reputația sub resturi de bălegar.

Destinul atît de capricios a fost că eu, un exilat, am început această istorie într-un sanatoriu universitar din cartierele Parisului, mai precis printre șirurile de paturi la care medicii încerc-

cau să combată tuberculoza care rodea plămîniul poetului. Trusevici era un personaj pe cît de rar și de sinucigaș pe atît de original. Amesteca laolaltă dandysmul său sanktpetersburghian cu dragostea sa pentru literatură în general și pentru poezia suprarealistă în particular. Ostil conformismului și robît provocării, reușise în scurt timp să înfurie majoritatea bolnavilor din acel loc de vindecare și de odihnă pe care Thomas Mann l-a denumit, fără prea multe motive, nu mai puțin decît „muntele vrăjit”.

Ani mai tîrziu, chiar fără ca noi să devenim cituși de puțin stăpîni ai azilului de noapte, am fost membri, sau dacă doriți, tovarăși de petreceri ai grupului suprarealist. În timpul ultimei sale după-amiezi, în „cafenea” (nume sub care inițiatii numeau „La Promenade de Venus”) am jucat cu mai puțin zel decît veselie, pe „animalele tubuloase” sub conducerea lui André Breton.

Noi, jucătorii, urmam să aflăm anulul care să simbolizeze personajul destinat a fi dirijorul de orchestră. Pe Victor Hugo, firește, era potrivit pentru a-l personifica printr-un leu, pe Rimbaud prin o panteră, iar pe Baudelaire prin un albatros și nu prin carnero de Cabo, o pasăre foarte vorace din Pacific, cu toate că ar fi fost același lucru. Lui Trusevici îi veni ideea să încerce ce animal l-ar putea simboliza pe Saint-Just. Pe vremea aceea Saint-Just era rebelul care înflăcăra cel mai mult pe revoluționarii de salon.

Trusevici, fără a dori să țină seama nici de stupeora generală și nici de iritarea lui Breton, spuse zîmbind:

— Animalul care îl reprezintă este... șobolanul.

Cum îndrăznești să spui o prostie atît de mare și în același timp să te proclami suprarealist? Trusevici, acum sînt sigur... tu te-ai strecurat în grup ca să ne spionezi!

Trusevici a desăvîrșit autoexpulzarea sa din grup odată cu răspunsul ce i l-a dat lui Breton prin cuvintele arhicunoscute:

— A spiona? Aici? Însă pe cine?

Cîteva săptămîni mai tîrziu Breton mi-a cerut prin telefon și cu un ton mai mult decît indispus, să trec pe la el „cît mai repede posibil”. Ajungînd la modestul său apartament din strada Fontaine, la doi pași de Pigalle, iar el aflîndu-se într-o postură ridicolă, am văzut ușa apartamentului său complet arsă. Pe cel care îl interesează să știe ce „nu” a urmat în acea zi îl sfătuiesc să cumpere cele mai bune biografii despre Breton. În ele se povestește, printre diverse brașoave, că Breton în acea zi faimoasă fusese victima unui atentat comis de teroriști din organizația OAS favorabilă unei Algerii franceze.

Breton mi-a spus:

— Sînt convins, cu toate că pînă azi nu posed nici o dovadă, că autorul tentativei de incendiu de la apartamentul meu a fost „amicul tău” Michel Trusevici. Te rog apropie-te de fereastră. Așa cum vezi, la cîțiva metri de „flăcările” de la apartamentul meu, se află un depozit mare de benzină. Ca prin minune s-a evitat o catastrofă.

Pe Trusevici l-am apărut așa cum am putut. Nu am crezut că era clipa potrivită, desigur, să-l amintesc lui Breton de proclamațiile sale incendiare, nici măcar de aceea în care el îl înștiința pe cetățeanul de pe stradă să ia cunoștință că „actul suprarealist prin antonomază constă în a cobori pe stradă țînînd în mînă un revolver și a trage la întîmplare în mulțime”.

Cîteva săptămîni mai tîrziu ziarul France Soir apărui cu o fotografie enormă a lui Trusevici și cu un titlu co-

plesitor prin mărime și conținut: STUDENT ÎNTÎRZIAT DA FOC CINCI IMOBILE LOCUITE.

Visul lui Michel Trusevici moară ghilotinat ca un poet blăni și suprarealist. Știa că pe aceea pedeapsa cu moartea era inevitabilă pentru incendiarii clădirii locuite. Nu a vrut să se la proces, de aceea a primit cu avocatul care în Franța este năruoficiu”, pentru că se presupune fiind neplătit nu depune prea mult. Acesta era un bătrîn invalid cîmul război mondial, patriot și cerber potrivit pentru a trimite la eșafod. Însă omul acesta care tea înțelegea nici suprarealismul pe Trusevici, a apărut cu atîta credință cît și cu argumente sînt la îndemîna oricui teza r poetului piroman... încît tribu fost de acord cu el.

Trusevici petrecuse trei ani în soarea pariziană de la Sante reuși să devină un martir al realismului.

ieșit basma curată după verdi sevicei fusese internat aici într-psihiatrică unde se afla de ași o foarte delicată tinără cu o țătată figură de adolescentă. E mai mult de zece minute după cură cunoștință, Trusevici, imp de o pornire sălbatică reuși să că” gîtul adolescentei. „Treia mai tîrziu ei doi au ieșit, de bspital, iar astăzi, după un sfert c ei formează o pereche original niștită care a schimbat provoc seducția... la fel ca și avangard

De curînd mi-a spus cu mul — Cine ne-ar fi spus acum de ani că cele mai intense cli viețile noastre vor fi acelea pe trăiam atunci, în Grupul Supra

Ieri am visat la nemurirea su listă. Era o picătură de argint v luitoare și frumoasă. În clipa am atins-o s-au format pe supr o mie de zbîrcituri respingătoare

În româneși Ezra Alk

KIRIL KOVALDJI

răspunde întrebărilor revistei „Luceafărul“

„Sîntem o societate bolnavă“

1. Ați venit, domnule Kovaldji în urmă cu câteva zile, dintr-un imperiu în plină destrămare. Cu ce sentimente urmăriți cenușa acestuia ?

K.K. : Cu sentimente foarte contradictorii ca să fiu sincer. Pesemne se așteaptă răspunsul că omul democrat și progresist trebuie să se bucure de prăbușirea și destrămare a unui imperiu. Dar de ce am spus că am simțăminte contradictorii ? Fiindcă m-am obișnuit cu țara asta mare de tot, fără granițe înăuntru, cu iluzia prieteniei popoarelor. Dintr-o parte era o iluzie, din alta nu, că eu, totuși, aparțin lumii scriitoricești și, în ce privește legăturile spirituale din toate republicile Uniunii, ele dintotdeauna au fost cordiale și niciodată în viața mea nu m-am ciocnit de niște granițe sufletești. În sensul acesta, regret dispariția acestei Comunități, fiindcă văd aici și o primejdie. Cînd apar granițele noi, (dar în Vest ele dispar), citeodată și viața spirituală începe să fie fărîmitată de granițe și asta e foarte regretabil, se întîmplă acum că, un scriitor e atît de politizat încît începe, să fie foarte precaut chiar cu legăturile literare, cu Moscova, ca să nu-l bănuiască cineva de legături cu „imperialiștii“. Cînd e vorba de cultură atunci idealul nostru este ca granițele să fie străvezii. Un imperiu cum era nu mai poate exista, adică nu suportă greutatea lui proprie. El se destramă. Și aici, fiecare țară trebuie să fie salutăta. Aici este simțămîntul meu contradictoriu. În același timp, avînd de-acum 60 de ani, înțeleg că libertatea este doar primul pas pentru un popor. Și prima plăcere. După libertate vin o mulțime de probleme. O știți și dumneavoastră, care ați dobîndit libertatea cu doi ani în urmă, și noi. Adică, un stat independent poate să fie și un stat cu un regim totalitar, adică, independența nu este un leac pentru toate problemele. Este un început. Să sperăm că începuturile acestea vor fi fructuoase.

2. Un scriitor, prin condiția sa privilegiată în lume, este un om deasupra tuturor convențiilor geografice, firești sau impuse. Oredeți că acest sfîrșit de mileniu își urmează cursul normal sau cineva, din umbră, pregătește alte rosturi popoarelor ?

K.K. : Eu sînt optimist și cred că vom ajunge la sfîrșitul secolului, în fine, într-o situație mai normală. Secolul 20 a fost poate cel mai greu din istorie. Avînd două războaie mondiale și fiind pe pragul celui de-al treilea război mondial, spre bucuria noastră, această primejdie s-a evaporat. Acum sînt alte primejdii. De războaie mici, de ciocniri, de război civil. Sinuciderea omenirii mi se pare evitabilă. Adică, omenirea a ajuns la gradul de înțelegere că trebuie să supraviețuiască trecînd un prag anumit, adică, acum se formează mentalitatea globală. Omenirea este totuși omenire. Nu este o sumă de state, este ceva suprastatal. Fiindcă dumneavoastră ați spus cuvîntul suprastatal, dacă se referă la scriitori, bine ar fi să se refere nu numai la scriitori, nu numai la oameni de cultură. Această sferă suprastatală, care nu constrînge nici un stat, să fie cît mai largă. Conștiința globală este necesară în anii noștri.

Un bun prieten al literaturii române, Kiril Kovaldji, poet, prozator și traducător, secretar al Uniunii Scriitorilor din Rusia, a fost oaspețele redacției noastre. Sub fascinantă derulare a evenimentelor din fosta Uniune Sovietică, nu am pierdut ocazia de a-l atrage într-o discuție pe teme politice și literare. O inserăm în continuare.

3. În ceea ce privește marel imperiu de la răsărit, un rol important în năruirea lui l-au avut și scriitorii din republicile respective. Unii au fost chiar în linia întâi, ca să vorbim numai de Moldova Sovietică, mai exact zis, Basarabia. Cum credeți că vor acționa ei în continuare ?

K.K. : Un scriitor adevărat, prin însăși firea lui este democrat. Așa înțeleg eu. În același timp, fiind fiu al poporului său este naționalist într-un sens bun al cuvîntului. Și democrat și naționalist. Principal este ca aceste două noțiuni să nu se contraponă, să nu se ciocnească. Scriitorii s-au situat pe linia întîi a luptei pentru democrație, în toată țara noastră și în toate republicile. Acum, treaba s-a cam stricat. Mulți scriitori s-au divizat în poziții naționaliste și e foarte greu să ne închipuim ca un scriitor armean să se îmbrățișeze cu un scriitor din Azerbaidjan. E un lucru groznic, că oamenii se uită, neînțelegîndu-se, se uită cu suspiciune și cu ură. Se evită, chiar unii pe alții. E ceva foarte complicat și bolnăvicios. În ce privește scriitorii din Moldova, meritul lor este foarte mare în lupta pentru democrație și independența națională. Readucerea alfabetului latin și a tuturor drepturilor culturale s-au produs datorită scriitorilor. Dumneavoastră ați spus : Moldova Sovietică, mai exact Basarabia. Nu, Republica Moldova de azi nu corespunde cu Basarabia, partea de sud a Basarabiei și partea ei de nord sînt în componența Ucrainei din anul '40, după un gest făcut cu creionul al lui Stalin. Și o parte din Ucraina a fost alipită Moldovei, Tiraspol și regiunea înconjurătoare. Aici este momentul foarte complex — Moldova nu coincide cu Basarabia. Aici o să mai avem probleme. Scriitorii din Moldova se bucură acum de o mare stimă în Republică, și cred că și în România, adică, România

face acum cunoștință cu scriitorii de peste Prut. Și cum vor acționa ? Vor acționa, cred eu, făcînd legăturile cît mai strînse cu România și vor căuta să-și lărgească legăturile cu Europa de est și de vest și cu Rusia. Altfel nu se poate. O literatură nu poate fi autoconcentrată în sine. La începuturile ei literatura se alăptează numai din sinul mamei, dar cînd copilul crește, el de sîn se rupe... O parte din scriitorii moldoveni au de-acum un renume european. Ion Druță, Vasile Vasilache, Grigore Vieru sînt scriitori foarte talentați care pot să facă față unei literaturi mari.

4. Căderea comunismului a presupus căderea imperiului, iar toate acestea atrag după sine dispariția unor structuri centralizate și în domeniul literaturii. Gurile rele spun că uniunile de creație din est ar păstra încă forme staliniste. Vă încumetați să le contraziceți ?

K.K. : Da. Să vă spun de ce. Structurile centralizate trebuiau să se prăbușească împreună cu toate structurile totalitare și mentalitatea totalitară în același timp. Literatura nu mai este dirijată de mulți ani la noi. Dar s-a făcut o ruptură literară, o parte din scriitorii au rămas pe poziții totalitare, eu cred, staliniste, (dar ei nu recunosc asta), ei pun acum alte lozinci, lozincă comunismului a dispărut. Se ascund sub lozincă creștinismului și a șovinismului. E ceva strident, absolut nenormal. Ideea creștinismului este ideea bunătății, iertării, smereniei, ea nu poate să aibă nimic comun, cu ostilitatea șovină. Dar așa apare masca stalinismului în zilele de azi. De aceea, noi ne-am despărțit. Acum, la Moscova, avem două Uniuni ale Scriitorilor din federația Rusiei. Sînt Uniuni cu tendințe diferite. Una este îndreptată spre democrație, adică scriitorii vor în primul rînd să nu se cultive politica în loc de scris, scrisul este menirea scriitorului, nimeni

nu scrie în locul lui un roman. Orice om politic poate fi înlocuit de altul dar scriitorul ba. El este unic. Este foarte regretabil că mai persistă mentalitatea imperiului și asta va dura mult pînă cînd oamenii, chiar sinceri, se vor debarasa de mentalitatea imperială.

5. Cînd o societate este în agonie nici viața spirituală nu trosnește de sănătate. Cum se manifestă aceasta, acum, la Moscova ?

K.K. : Aveți toată dreptatea spunînd că boala societății se răsfrînge și asupra culturii. Sîntem o societate bolnavă, fără îndoială. Cred că se referă și la dumneavoastră, într-un fel. Sîntem adînc otrăviți de trecutul nostru, cu toate că sînt momente de diferență, la voi și la noi, otrava persistă. Și mult depinde de noi, de oamenii de cultură, de scriitori, ca noi să arătăm cum putem da un exemplu de sănătate. Sentimentală, sufletească și sănătatea inimii, adică, credința noastră trebuie să fie îndreptată spre... viitor. Oamenii acum sînt dezorientați, pesimiști, dar să nu cădem și noi în groapa asta, nevăzînd viitorul. Eu sînt adînc convins că și România, o țară foarte bogată, și spiritual și material, și țările fostului U.R.S.S. vom ieși din impasul acesta. La noi, boala societății se manifestă în scăderea nivelului cultural și moral. Libertatea cuvîntului a scos la iveală și prostia omenească, ignoranța și brutalitatea și multe altele despre care eu credeam că nu mai există. Noi aveam tot o iluzie că o lume socialistă e o lume de o cultură foarte înaintată, cititorii citeau cărți peste tot... La un moment dat s-a spulberat asta și am văzut că lumea-i cam barbară și cu toate acestea rîul are și o latură bună, a ieșit la iveală adevărul, știm cu cine avem de-a face. Și trebuie să trăim cu ochii deschiiși înțelegînd ce lume ne înconjoară, dar ajutînd oamenii să se orienteze în dezordinea care ne bîntuie.

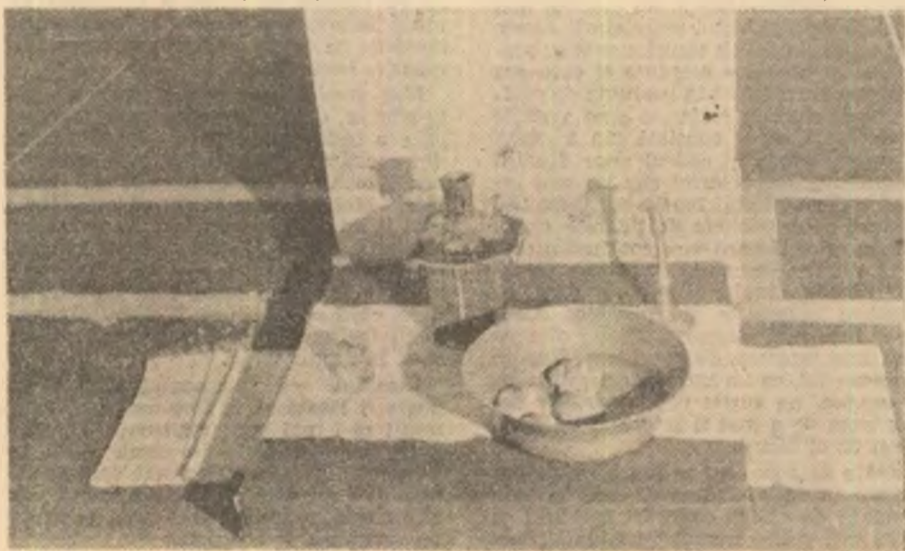
6. Se mută centrul spiritual al Uniunii în alt loc sau, pur și simplu, migrează dintr-o parte în alta, în funcție de evenimente ?

K.K. : Cred că centrul spiritual al Rusiei va rămîne la Moscova și Petersburg ca și întotdeauna fiindcă este un centru spiritual de secole și el nu se poate muta. Eu sînt adînc convins că literatura rusă are un viitor mare pe plan mondial, literatura rusă are o tradiție de adîncă răspundere morală față de om și omenire, tradiția a trecut și prin Gogol și prin Dostoievski, și prin Tolstoi și ștafeta continuă și va dura. Sînt adînc convins că și România va dezvălui, comori spirituale prin istoria ei adînc fructuos fluxurile diferitelor culturi, — ale latinității, slavone și bizantine, — aici este un moment care poate să aducă foarte mult rod.

7. Ca scriitor, imaginați-vă o lume ideală, cu datele ne care le avem în epocă. Este ca posibilă ? Cînd se va înfăptui ? Cum va arăta ?

K.K. : În secolul acesta nu se va mai înfăptui nici un ideal, mai sînt cîțiva ani pînă la sfîrșitul lui, secolul viitor, nu știu cîți ani voi mai apuca din el, dar or să apuce copiii mei, și nepoții și copiii dumneavoastră și, sper eu, că lumea o să ajungă la o conștiință globală. Granițele vor exista și nu vor exista. Și oamenii vor circula liberi. Idealul meu este libertatea omului. În primul rînd. Nu numai libertatea și independența statului. Libertatea și independența omului. Întotdeauna statul călca omul. Interesele statului erau mai presus. Din antichitate și pînă în zilele noastre. E timpul să înțelegem că și omul este un univers întreg. Pierderea unui om este distrugerea unui univers. Asta în primul rînd, simte orice scriitor, că el se ocupă de om, și ajunge la cunoașterea lumii numai prin sufletul omului.

Interviu realizat de
Marius Tupan

moda, altfel

Dansul (VII)

după „sublima demență“ ce a caracterizat creația vestimentară din lumea baletului în a doua jumătate a secolului XVIII, începutul secolului XIX impune o invenție a unui costumier de la Opera franceză, Maillot, o combinație de ciorapi lungi cu un pantalon trei-sferturi, strîns lipit pe pielea, combinație care poartă și astăzi numele autorului — maillot.

În această perioadă coexistau trei stiluri diferite de dans : stilul serios sau nobil, stilul demi-caractere și stilul caractere. În cazul primului stil, cel nobil, dansatorul purta un chiton grecesc, dintr-un material ușor, picioarele îi erau goale iar labele picioarelor erau încălțate cu sandale legate strîns în jurul gleznei ; dansatoarea purta o rochie moale, transparentă, căzînd lejeră pe trup, evidențiînd trupul, ajungînd ca lungime pînă la glezne ori pînă la călcîie iar picioarele îi erau legate în buskin, un fel de ghete de dantelă, înalte pînă sub genunchi, după moda grecească. În demi-caractere costumul masculin era evident influențat de Renaștere și folosea, ca ornament specific, o pălărie plată plină de pene de struț. Dacă acest costum a fost reținut în istorie din cauza unor costume desenate de Isabey pentru încoronarea lui Napoleon I sau dacă a fost selectat ca fiind unul dintre costumele decorative cîndva, nu se poate preciza. Dansatoarea însă, se știe sigur, că trebuia să poarte o rochie foarte decoltată, sînii scoși în evidență

(dacă avea, căci dansatoarele nu prea au), printr-o panglică legată strîns sub ei. În stilul caractere dansatorul se îmbrăca obișnuit, ca un tînăr de la țară iar dansatoarea nu făcea decît același lucru. În baletul romantic acest stil a fost, îndeosebi, apreciat.

În primul pătrar al sec. XIX, s-au impus doi desenatori de costume : Auguste Garnerey și Hippolyte Lecompte. Garnerey era „the drawing-master“-ul Reginei Hortensia și prieten al Ducesei de Berry. Desenele sale sînt cele mai „attractive“ din epocă și demonstrează o capacitate formidabilă de a adapta costume din vechime, costume din imaginația altor popoare și din diferite perioade ale baletului, la gustul zilei.

Hippolyte Lecompte a lucrat pentru Operă între 1825—1830, era cunoscut ca pictor de Scene istorice dar a rămas celebru prin costumele desenate pentru dansatorii din Tyrol, din Wilhelm Tell (Rossini) și pentru cele mai frumoase costume orientale din baletele epocii (ex. Le Dieu et la Bayadere).

În timpul Restaurației, Vicomte

Sosthènes de la Rochefoucauld, superintendent al teatrelor regale, a ordonat, pur și simplu, ca fustele să fie lungi iar pantalonii „și mai lungi“. Din fericire, această concesie acordată „modestiei“ n-a avut viață lungă. Broderiile de mărgelă au invadat „firguri“, fustele s-au scurtat și au apărut elementele care pentru mulți înseamnă „balet“, și anume „square-toed“ sau „... să mergi pe virfuri“.

Unora le place jazzul, unora le place să meargă pe „virfuri“ dar dansul merge, dansează, crește și descrește în aprecierea umanității, există, există și va fi din ce în ce mai mult mai existent. Căci „viața noastră e o trecere dansantă“. Spre ce ? Poate că spre un alt fel de a dansa.

Corina Cristea

MEMPO GIARDINELLI

TIPUL

Mempo Giardinelli s-a născut în Argentina, în anul 1947. A fost profesor de literatură și jurnalist. A fugit în anul 1976 de dictatura militară și s-a stabilit în Mexic. În prezent, conduce la Buenos Aires revista literară Puro Cuento.

Romanul său „Luna Caliente” (1983) a primit premiul național mexican pentru literatură. Cel din urmă roman al său, „Que solos se quedan los muertos”, a apărut în anul 1985.

Lui Osvaldo Soriano,
ce-și iubește solitudinea

de cum a ieșit din Café de Paris și a simțit frigul nopții biciuindu-i fața, a știut că tipul va fi acolo, așteptându-l, postat în apropierea gurii metroului, pentru că îl urmărise de când ieșise de la jurnal, cu multe ore mai înainte. Era un bărbat solid, cu o carură impunătoare și una din acele figuri aparent fabricate în serie, în scopul de a trece nebagate în seamă, dar pe care o expresie de lene, de tristețe și de cruzime o făceau unică, prin maniera lor de a însuși teamă. Era îmbrăcat cu un pardesiou larg, care-i atârna până aproape de glezne și, cu toate că se prefăcea că privește o vitrină, era tot atât de discret ca un elefant ce s-ar fi plimbat în jurul Obeliscului.

Strada Corrientes, care nu doarme niciodată, picotea de somn în acea luni, la ora patru dimineața. Când l-a recunoscut pe tip s-a mulțumit să ridice din umeri cu o dezinvoltură înșolită și a început să meargă, gândindu-se că a băut prea mult, rahat, am amestecat vin, cafea, whisky și acum am stomacul întors pe dos, și pe deasupra și mizeria asta de ulcer. Se împlineau opt ore de când hălăduia prin frigul ăsta al dracului și știa că aproape-și atinsese limita popriilor forțe; în ciuda vârstei tinere, rezistența sa fizică se dezinvoltase încetul cu încetul ca un balon prea vechi. Și poate că tocmai asta era cel mai rău; împlinise treizeci de ani, își pierduse jumătate din păr, îi trebuiau în medie două ore zilnic ca să adoarmă și se săturase de jurnalism, de rarii săi amici de noapte, de propria sa mediocritate și de a se considera mereu ca pe un străin, și încă un străin care i se părea din ce în ce mai trist și mai insuportabil.

Acest articol îl pusese într-o situație delicată. Nu-l obligase nimeni să-l semneze, în afara acelei voluptuoase dorințe de a biciui un personaj important, cu toate că era conștient de absurditatea și disproporția riscurilor, din moment ce el lucra pentru un jurnal care nu-i asigura decât un salariu de supraviețuire. Dar așa erau lucrurile făcute; și rezultatul fusese acel telefon, la amiază, anunțându-l că o să-l coste scump. Astfel încât știa mai bine ca oricine primejdiile care-l pîn desc. Nu te joci cu anumite personaje, și el, spusese cu toate acestea lucruri foarte grave, acele acuzații pline de venin, bătrâne, da, știi bine, dar totul este adevărat din moment ce am făcut o anchetă de o săptămână asupra acestei afaceri, cum îl explica directorului care suridea ca o tîrfă încintată, ascultându-l, și toate acestea trebuiesc spuse. nu putem să tăcem, apoi consilierul juridic, consultat, îi dăduse liber, dă-i bătăle, șasesprezece quadrați, pe ultima pagină, și scrisese tot ce știa pentru ediția de dimineață, iar la amiază directorul fusese convocat la minister, unde se dusese, să-l fi văzut avea o figură de tîrfă adormită, în timp ce el era amenințat de acea voce rece, spartă, care părea să vină de așa de aproape încât nici măcar nu-i fusese frică, puse pur și simplu în furcă receptorul și se dusese să bea o cafea, singur, fără a spune vreun cuvînt cuiu.

Il remarcase pentru prima dată pe tip în timpul cinei, iată, și-a zis, cunosc fi-gura asta, fu cît pe ce să-l salute și înțelese atunci de ce resimțea această impresie de familiaritate: îl văzuse la cafea și la ușa jurnalului, cum urma să-l mai vadă la teigheaua de la Café de Paris, la gura metroului și, acum, pe urmele lui în mod indiscutabil, mergînd pe strada Corrientes, în timp ce el își evoca în memorie lunga serie de articole periculoase, angajate, articole pe

care le redactase cu plăcere și turbare, cu acel fel de lipsă de grijă interioară pe care a avut-o întotdeauna, și pe care o admirau unii din prietenii săi, pentru că îi conferea o imagine de dur, dar niciodată nu scrisese un articol atît de al dracului ca acela, v-o jur, nici unul nu fusese vreodată atît de încărcat de vitriol.

A mers încet, desenînd forme pe dale legănîndu-se imperceptibil, în timp ce se gîndea că îi mai rămăseseră încă vreo douăzeci de case înainte de a ajunge la el. Știa că timpul îi era limitat, poate că numărătoarea inversă și începuse: își păstrase, totuși, luciditatea, în ciuda a ceea ce băuse, datorită, poate, tocmai caracterului său, căci era într-adevăr un dur și se lăuda cu asta și trebuia deci să se dovedească capabil de a înfrunta acest pericol suprem, fără a se teme că nu va fi la înălțimea circumstanțelor și fără să se îngrijoreze de motivele pentru care tipul îl urmărea. La urma urmelor, să mori dintr-un glonț bine ochit putea să fie același lucru cu o naștere reușită, atît doar că, în locul scîncetului de bebeluș va fi un stop cardiac, așa dorea el, ca, în cel mai rău caz, tipul să știe să ochiască.

Se gîndi, făcînd o grimasă care putea aduce cu un suris amar, că pe lume va fi un anarhist mai puțin. Nu pentru că asta era, dar pentru că nu-i păsa nici cît negru sub unghie de ce urma să se întimplă în țară și în lume și nu credea, în felul lui, decît într-o ipotetică și îndepărtată ordine naturală, pe care nici măcar nu reușea să și-o imagineze pînă la capăt. Era un martor critic al dezordinii guvernamentale și nu pierdea nici o ocazie de a-și biciui mandatarii, nimic mai mult, un fel de terorist solitar, susținător al cauzelor pierdute și care era incomod, cu toate că în realitate de multă vreme nu mai resimțea acea agitație intelectuală care consistă din a vrea să refaci lumea în cadrul unor discuții de cafea. Repertoriul său nu mai includea decît plăceri foarte burgheze: să fumeze două pachete de țigăre pe zi, să bea orice licoare care conținea alcool și să admire, resemnat, mulțimea de femei blonde, înalte și subțiri care se plimbau neînsoțite prin Buenos Aires cu o insolentă detașare. Nimic altceva nu-l mai interesa. Se considera, într-o oarecare fel, ca un intrus printre ființele umane, un supus ce-și pierduse capacitatea de a mai fi interesat de ceva, fie și de el însuși.

Poate de aceea nu se îngrijora de loc că era urmărit eficace de tip, de la o distanță de câteva case. Își închipui că totul era poate numai imaginativ, sau

teamă, dar își reaminti telefonul de la amiază și cele două rînduri în care îl privise pe tip drept în ochi și fu atunci sigur că acei ochi reci, la pîndă și batjocoritori, care nici măcar nu păreau să fi fost ochi de criminal, nu puteau fi numai rodul imaginației sale. Era evident că tipul aștepta ca el să ajungă acasă, pentru a trece la acțiune. Presupuse că îl plătiseră bine și că în schimb îi ceruseră să facă treabă bună. Coti pe strada Cordoba gîndindu-se cum, la jurnal, îi vor pune o floare într-un vas, pe biroul său, unde va sta pînă ce se va ofili (sau pînă ce un nou redactor va veni să ocupe postul vacant); în ediția a șasea se va publica un articol despre crimă, un editorial, care va condamna „acest act de vandalism” și, într-un mic chenar, necrologul său redactat de unul dintre colegi. Se gîndi cam ce ar putea scrie în numai cîteva rînduri despre personalitatea lui; ca amatorii, vor rași, să alinieze, confuz dar cu pretenții artistice, clișee: a fost un mare profesionist care a știut să cucerească dragostea tuturor celor care l-au cunoscut, minciuni, l-ar ridica în rîndul redactorilor străluciți, minciuni, un cronicar talentat și o victimă curajoasă, fiindcă pana sa autentică nu cunoștea supunerea, și direcția acestui jurnal se angajează ca, în măsura posibilităților sale, să facă lumină în această crimă, minciuni, locuri comune, nerozii, stupidități ce vor fi scrise de zbirul de serviciu, în locul directorului, sau poate chiar de director însuși, care, de-a lungul unei săptămîni, va afișa o figură de tîrfă îndurerată și solidară, evocîndu-i moartea cu o solemnitate care să-i mascheze incompetența și poate că va strecura subtila teză psihologică a unui fel de

Și ceea ce se povestește despre soli-dine, despre marii deprimați, sint m-ziuni; iată exemplul lui Philip Marlow nimeni în lume nu este mai solitar Marlowe; s-ar gîndi el oare să se sin-cidă? Sigur că nu, te gîndești, nicio-tă n-ar face așa ceva, solitudinea e de asemenea a o merita sau nu și ch-omul cel mai îngrijorat de propri-soartă nu are nici un motiv să se sin-cidă.

Tipul îl urmărea, era acolo, în spa-țiu, ăsta era adevărul. La fiecare pas său, un pas al tipului. Dacă s-ar gră-tipul s-ar grăbi. Dacă s-ar opri în f-unei vitrine, tipul ar privi-o pe a-care s-ar găsi cu treizeci de metri în urmă. Nu s-ar fi putut spune că n-făcea treaba conștiincios, fără să se-cundă prea mult, cu o lejeră dezinv-tură, ca cineva care știe ce face și se-îndoiește că își va atinge scopul p-pus, cu o eficacitate exasperantă, n-nevoie să fugi, nu e cazul să rezisti-l-urma urmelor, de ce să încerci a-modifici un destin ineluctabil; cu to-a apropierea de moarte, se hotări să nu-schimbe cu nimic obiceiurile.

Era pe cale să refacă traseul din f-care dimineață, să descuie cu prude-dintotdeauna, să urce scările cu pau-le cerute de boala lui de îni-și, dacă tipul vroia să-l urmeze, înain-

Dacă prefera să-l ucidă aici, la co-dintre străzile Agüero și Cordoba, pe pragul însuși al imobilului său, a-era treaba lui; în nici un caz nu va-da sentimentalismului în această no-te, care era probabil cea din urmă. trist, desigur, dar pentru ultima-noapte nu vedea pentru ce ar trebui-facă vre-o schimbare.

Aproape ajunsese: încă cîteva m-și va părăsi strada Cordoba pentru-întra pe strada Mario-Bravo și să s-bată ultima porțiune de drum, pe l-cele patru case lugubre, cărora le lip-doar un monstru pentru a da impru-că ar fi ieșit din creierul doctoru-Jekyll. Și tipul îl urma, socotînd pe-că va fi plătit dublu dacă treaba v-bine făcută, fără să se grăbească, c-cum, în mod paradoxal, ar fi crezut-ar fi fost complicele iar nu victima-pentru că îi ușura treaba și nu fu-țu cerea ajutor, nu încerca nici o c-tra-livitură nepermisă, era dispus-moară cavalereste.

Se întrebă dacă tipul aprecia atît-nea sa la justa ei valoare, dacă se-dise cît de odios era să-l urmărea-să tragă de la distanță într-o țintă r-cătoare, iar pe de altă parte să r-să-i scape, să evite poliția și să se-cundă într-un birlog. Nu, juca co-jocul, totul era clar și net: scrisese-text veninos împotriva unei person-tăți importante, această personalitat-însărcinase pe tip să-l elimine și t-ii va trage un glonț, care va pătru-printr-o parte sau prin alta și se va-c-ferbinte, precis, în chiar momentu-care el se va prăbuși.

Trebuia deci să lase ca totul să-desfășoare conform simplității plan-înțial, pentru ca tipul să-și exe-contracțuțu așa cum fusese prevē-să-și ia salariul și apoi să uite aface-Trecuse de ultima casă fără a pu-să i se mărească, fiind indiferent- ceea ce simțea, fără să privească-poi, pentru că nu se punea problem-a-l invita pe tip să-l ucidă pe loc-presupunerea că-și cunoaște meseria,cum el își cunoștea obiceiurile; fie-trebuia să-și joace rolul corect și-la capăt.

Deschise poarta, intră și o închis-loc pentru a asculta zgomotele str-Traversă intrarea și începu să urce-rile, întrebîndu-se de ce nu a tras i-bun, își zise, trebuie că are el moti-lui, nu e treaba mea să i le ghicesc-

Băgă cheia în broască, deschise,prinsse lumina și privi dezordinea-apartamentul său, draga sa dezor-care va rămîne singură, gîndi el, da-ști să se descurce, atunci se simți ag-nervos, incomodat, ca un bătrîn h-în haine de duminică. Se îndreptă-frigider, luă o cutie cu bere și băi-gură mare, aproape o jumătate din-tie, simțînd cum îi îngheață măr-un-le, ce ironie, se gîndi el, e cea mai-noapte a iernii, am o bere îngheață-mină și creierul îmi va fi pulveriz-eu voi fi încins de gloanțe.

Se îndreptă spre dormitor, se dez-că fără tragere de inimă, împrăș-du-și hainele pe mochetă și obse-exact în momentul în care auzi pa-scară, că slipul său avea un elastic i-Își aprinse o țigaretă, firește tremu-și tuși fără motiv de două ori, /-soneria răsună.

Fața i se crispă involuntar, în- restul de bere din cutie și se îndr-spre ușă. O deschise. Primul lucru-care-l văzu, fu pistolul cu amori-Fu de asemenea și ultimul.

Traducere d
Al. R. Săvulescu

„suicide car” — va scrie el — întrebările se acumulează la nesfîrșit: de ce el nu și-a prevenit colegii de redacție? De ce, se va întreba ipocritul, a îndrăznit să atace interese inatacabile, cunoscînd riscurile pe care un astfel de comporta-ment le implicau?

Mai nostim este că, se gîndise, în-tr-adevăr, deseori la sinucidere, idee pe care o îndepărtase însă întotdeauna, din cauză că era de prost gust, scormo-nea gunoiului și dădea dovadă de lăși-tate. Mai ales din cauză că era laș, căci îi admira pe curajoși, de exemplu Misterix, rahat, Misterix merita! Toată copilăria nu pierduse nici un singur nu-măr, îndepărtase orice idee de sinuci-dere, cînd aceasta i-ar fi putut apărea, neînțelegînd cum ar fi posibil ca un om să-și ia singur viața.

Începînd cu momentul cînd viața poate fi lăsată să te împingă înainte, e inutil să-i mai opui rezistență, ea sin-gură ocupîndu-se într-o bună zi să te sinucidă. Între moartea naturală și si-nucidere nu este decît o diferență de etimologie, moartea fiind pînă la urmă un eveniment obișnuit.

